

A la grecque	Ornament som bort, der også kaldes mæanderbort. Se mæanderbort
Abacus	Kvadratisk bræt eller plade, som er det øverste led i søjlehovedet og ligger mellem kapitælen og den overliggende bjælke
Abat jour	Lysluge eller vindue, skråtstillet eller vandret, der lader lys falde ind ovenfra
Acrylplade	Gennemsigtig plade, der også kaldes kunstglas. Anvendes ved glasarealer, hvor der ønskes særlig høj brudstyrke, f.eks. ved indbrudssikring
Adobe	Se lersten
Adosseret	Rygvendt eller støttende ryggen til. En adosseret søjle støtter op mod muren
Afbinde	At tildanne og sammenføje tømmeret, før det endelig rejses i en bygning. Afbinde kan også forekomme i forbindelse med jernkonstruktioner. Man har brugt at lægge emnerne op på en stor plan afbindingsplads, hvorpå hele konstruktionen kunne oplægges samlet, så alle pasformer kunne kontrolleres
Afbindingsnummer	Se tømmertal
Afdækning	Når et nyt gulv er lagt, lægges der normalt et beskyttende lag, f.eks. gulvpap, ud over arealet for at beskytte gulvet, mens det resterende bygningsarbejde pågår. Benyttes også om det materiale, der skal beskytte en murs eller skorstens overside
Affaset	Hjørne eller kant der er skråt afskåret
Afkostning	Udjævning af mørtel eller tyk hvidtekalk på mur ved hjælp af kost
Afløbsrør	Det rør, der samler afløb op fra toilet, håndvask m.v. og fører det til kloakken. Er udført af støbejern, stål eller særlig holdbar plast. Den lodrette del af afløbsrøret kaldes faldstamme
Afløbsskål	Afløb fra håndvask, bruser og andre installationsgenstande i et badeværelse føres til en afløbsskål. Denne lås har indbygget en vandlås, en u-formet bøjning, hvor vandet skal passere igennem. Vandlåsen forhindrer lugte fra afløbssystemet i at trænge ind i huset
Afretningslag	Forinden et gulv skal pålægges gulvbelægning, bliver gulvfladen påført et lag cementbaseret mørtel, der retter op på eventuelle skævheder og bringer gulvfladen op i den ønskede højde
Afslibning	Se gulvafslibning

Afstolpet bindingsværk	Har malet eller tjæret tømmer, der adskiller sig fra de kalkede tav. Afstribning vil sige, at tavlenes yderste kant imod tømmeret får en tredje farve. Hvis f.eks. tømmeret står sort og tavlene hvide, kan afstribningen være blå eller røde
Afstribning	Se afstolpet bindingsværk
Afsværtning	Midlertidig afstivning af konstruktionen, f.eks. af spærfag, før fastgørelse af lægter
Aftrapning	Murskifter eller murpartier som er ordnede trinvis. Kendes f.eks. fra gotiske trappegavle, fra vinduesåbninger, murblændinger og nicher
Aftræksrør	I rum, hvorfra der kræves udluftning, føres et rør fra rummets loft op over tagfladen. Røret kan være af beton, eternit, galvaniseret plade eller i 1-plans huse af plastic. Kaldes også "udluftning over tag". Bygningsreglementet definerer brugen af aftræksrør
Afvalmet	Se valmtag
Afvisere	Ved siderne i portåbninger eller ved et hushjørne, om hvilket der er megen kørsel, kan der være anbragt afvisere. De kan være af sten, jern eller træ, og undertiden er de smukt udførte. Formålet med afvisere var at holde vognhjul og vognsider fri af murværket
Akanthus	Det mest anvendte bladornament, som først optræder i tiden mellem 500 og 400 f.Kr. Det er en mere eller mindre stiliseret fremstilling af den sydeuropæiske plante Akanthus Spinosus's blade. En stængel, ofte stående i en vase eller potte, hvorfra der udskyder Akanthus blade, ofte suppleret med frugter etc. kaldet en akanthusmontant
Akantusblade	Inspireret af middelhavsplanten akantus med de takkede blade. Denne form for ornamentik opstod i ca. 1700
Akroterion	Ornamentskulptur på spidsen og hjørnerne fra græsk tempelgavl eller senere arkitektur som efterligner sådanne gavle
Akse	En tænkt midterlinje med hensyn til hvilken partierne på begge sider er symmetriske. Et aksialt anlæg er orienteret om en retlinet akse
Aksial	Se akse
Akustik	Ved et rums akustiske forhold forstås den måde, hvorpå lyden forplanter sig og tilbagekastes i rummet
Alabast	Naturlig gips forekommende som sten med en finkornet eller trådet struktur. Findes i mange farvevarianter: hvidlig, gullig, rødlig, grålig eller brunlig. Kan have en året eller skjoldet tegning mindende om marmor. Alabast er blødt, let at tildanne til f.eks. skulpturer, er tillige gennemsigtigt og tungt opløseligt i vand. På grund af opløseligheden er alabast uegnet til anvendelse udendørs

Alen	Se mål
Algefjerner	Alli Væk er et biologisk nedbrydeligt rengøringsmiddel, der er effektivt til rengøring og afrensning af belægnings. Alli Væk er et rengøringsmiddel der effektivt fjerner belægnings på fliser, havemøbler, tage, træ- og murværk. Anvendes udendørs til rengøring af murværk før kalkning eller maling. Produktet er desuden velegnet til rengøring og af fliser, havemøbler, tage, træ- og murværk. Læs mere og køb Alli Væk her
Alkove	Sengested indbygget i væggen eller anbragt uden på denne og adskilt fra stuen med et panel med låger eller forhæng
Altan	Oprindelig betegnelse for en åben udbygning på et hus i højde med en af etagerne og omgivet af et rækværk, et brystværn eller en balustrade. I dag betegnes et friluftsrum under tag, ligeledes i højde med en af husets etager, også for en altan
Altaskifer	Se altasten
Altasten	Kaldes også altaskifer. Let spaltelig stenart, som importeres fra Norge, den er ofte brugt som belægning på trapper og gulve
Aluminatcement	Se cement
Anfangsten	Den første sten, grundsten, i en bue
Anker	Beslag af jern eller stål, der indstøbes eller indbores i mure for at sikre en fast forbindelse til andre bygningsdele. Et anker er normalt et stykke fladjern med udadbøjelige flige i den ene ende for at give størst mulig vedhængskraft. Et anker kan i stedet for flige være forsynet med et øje i den ene ende, der tjener til at fastholde et stykke rundjern, et såkaldt forskud. Et anker af denne type kaldes et forskudsanker
Anneks	Sidebygning eller tilbygning af underordnet karakter
Anslag	En fremspringende kant på en dør -eller vindueskarm, hvorpå dørblad eller vindue har anslag
Anverfer	Se vindue
Arabesk	Ornamentik af arabisk oprindelse og udviklet omkring 900-tallet. Det er oprindeligt et rankeornament, men geometriseres undertiden og ender i rankemønstre opbygget af buede eller rette, knækkede bånd, der flettes sammen i stjerneformer. Når den florale karakter er opretholdt, splittes de flettede ranker ud i sideskud, der fortykkes i spydbladagtige figurer eller breder ud i bladflige, og udsplittningerne løber ofte på ny sammen i spidsovale figurer. Kombinationsarabesk sammensat af florale og båndformer forekommer ofte
Arabisk bue	Se bue
Ark	Se kvist

Arkade	En enkelt bue eller en række buer båret af søjler eller piller. En arkade kan optræde ved en buegang, men kan også være et rent dekorativt fænomen, f.eks. som en blænda, hvor blændinger er udformet som en arkade. Forekommer også på gamle billedskærer -og snedkerarbejder, således på paneler og døre fra renæssancen
Arkitekt	Formgiver af de fysiske omgivelser. Ordet stammer fra det græske Arkhitekton, hvor arkhi betyder mester og tekton betyder, bygger.
Arkitrav	Hovedbjælken i en gesims, som hviler på søjlernes kapitæler i antikke bygninger
Armeret beton	Se armeringsjern
Armeret pap	Pap, hvori der er indlagt et net af tynd tråd, således at brudstyrken for folien forøges væsentligt
Armeringsjern	For at give betonkonstruktioner trækstyrke indlægges strenge af stål. Almindeligt rundjern er 5-40 mm i diameter og har en begrænset vedhæftning til betonen. De er derfor sikret med endekroge, bøjler og lignende. Kamstål og tentorstål er henholdsvis 6-35 mm og 6-25 mm i diameter. Kamstål og tentorstål har på grund af deres profilerede overflader en væsentlig større vedhæftning til betonen. Til sammenbinding af jernet anvendes uglødet bindetråd i tykkelsen 1-4 mm. To rundjern, der snoes om hinanden kaldes istegjern
Armeringsnet	Net af 3-10 mm tråd, der indstøbes i beton for at give denne større brudstyrke
Arne	Se ildsted
Arnebænk	Se ildsted
Asbest	Betegnelse for forskellige mineraler, hovedsageligt bestående af magniumsilikat med en trådet struktur. Asbest er ildfast og bruges til varmeisolering bl.a. presset i plader. Støvet, som dannes ved arbejde med asbest plader, er farligt at indånde. Se også asbestplade
Asbestplade	En blanding af cement og asbestuld presset til plader. Anvendtes tidligere bl.a. til tagplader og beklædningsplader. I dag er abesten er erstattet af andre materialer pga. sundhedsrisikoen.
Asfalt	Begagtigt stof af sort eller sortbrun farve. Den forekommer naturligt bl.a. på Trinidad og i USA. Trinidad-asfalten består i rensset tilstand af 60 % asfaltbitumen og ca. 40 % findelte mineralske stoffer. Kunstigt fremstilles asfalt bl.a. ved destillation af stenkulstjære. Den vigtigste anvendelse er vejbelægning. Asfalt anvendes i byggeri bl.a. i fortyndet form til tætning af revner og sammenføjninger f.eks. i soklen, samt for at hindre vand fra grunden i at trænge op i murværk. Udsmeltes også for at gøre altaner etc. vandtætte
Asfaltimprægnering	Se asfalt

Astrag	Betegnelse for gulvfliser, især dem af glaseret ler
Atlant	Hel mandsfigur, der indgår som bærende led i en bygningskonstruktion eller i et møbel. Den har navn efter titanen Atlas, som ifølge den græske mytologi bærer himmelhvælvet på sine skuldre. En karyatide er en tilsvarende bærende kvindelig figur
Atrium	I romerske huse var et atrium hovedrummet med ildstedet og søjlebåret tag. Siden kom betegnelsen også til at dække den delvis overdækkede forgård med søjler i den oldkristne basilika. Et atriumhus er et moderne lavt hus, som er opført omkring en lukket gård
Atriumhus	Se atrium
Attika	En lav mur over hovedgesimsen på en bygning. Dens formål er at skjule taget. Den kan bære indskrifter, statuer eller ornamentik. I senrenæssance og barokindrettes attika undertiden som et lavt stokværk over hovedgesimsen. Det kaldes attikastokværk. Placeret på taget som et lavt, dekorativt element over hovedgesimsen. Attikaer ses ikke så mange steder, men der er eksempler på Amalienborgs facader
Attikastokværk	Se attika
Attisk base	Fod på jonisk søjle. Den består af to vulster, den nederste er bredest, adskilt af en hulstav. Konstruktionen er uden plint under
Attisk profil	To rundstave adskilt af en hulstav
Attisk slyngbånd	Græsk båndornament i for af fortløbende ottetaller. Anvendtes foruden i antikken i renæssance og nyklassicisme
Attrap	En rent dekorativ genstand, der uden selv at være anvendelig efterligner en praktisk anvendelig ting. I barok, rococo og klassicisme, hvor man yndede symmetrisk opbyggede interiører, anbragtes der f.eks. undertiden i det ene hjørne en kamin eller en ovn, og i det andet en attrap for at skabe balance
Aula	Ordet har flere betydninger. Aula kan være en lukket gård i det oldgræske beboelseshus. I romersk kejsertid var aula navnet på et palads, og i den tidlige middelalder var aula en hofborg. Ligeledes kaldes forgården og midterskibet i den oldkristne basilika for aula. I nyere tid betegner aula en festsal i flere etagers højde i skoler og lignende bygninger
Bagmuring	Murværk på bagsiden af en bygningsdel
Bagmuringssten	De mursten, der ikke kan ses i det færdige murværk
Bagvange	Se trappe
Bajonetknæ	S-formet bøjning af nedløbsrør, hvor dette føres fra tagrenden og ind på facaden

Bakelit	Fenolformstof fremstillet første gang ca. 1910. Det første plasticstof opbygget alene på syntetisk basis. Anvendt meget til bl.a. håndtag
Bakkesand	Udgraves af sandlejer på land. Medens kornene i strandsand er rundede, er de skarpkantede i bakkesand, hvilket giver særlige egenskaber i forbindelse med mørtel etc.
Baldakin	Egentlig en tronehimmel af kostbart klæde, men senere efterlignet i både træ, sten og stuk. F.eks. er barokkens stuklofter undertiden udført som var de en baldakin. Dækstykket til et lampeophæng i loftet kaldes også en baldakin
Balkon	En uoverdækket udbygning af en etage. Den bæres af kragsten, piller, søjler eller evt. af bjælker fra husets bærende konstruktion forlænget ud under den. I nyere byggeri er armeret beton eller jerndragere undertiden anvendt som bærende led. En balkon har en brystning af murværk eller undertiden af tilhuggede sten, en balustrade eller et gelænder, evt. af smedejern. En tilsvarende udbygning i en større sal kaldes ligeledes balkon
Baluster	Forekommer i trappegelændere, balustrader etc. Baluster er det enkelte lodrette led i afskærmningen. Kan være udført af forskellige materialer f.eks. jern, sten eller træ. Den kan være sammensat af flere profilerede og være belagt med profilringe. Findes med cirkulært, ovalt og kantet tværsnit. Kan også være udstyret med udskårne eller udhuggede prydelser
Balustrade	En brystning eller rækværk med balustre
Barak	En enkelt bygning, ofte af træ, til midlertidig brug
Barok	Udtryk for den arkitektur som frembragtes i perioden 1660-1730. Barokken kendetegnes for dets fremhævelse af symmetri og akser
Base	Profileret fodstykke af en søjle. Se basis
Basement	Se basis
Basillika	Kirkebygning med midterskib og to sideskibe. Midterskibets tag er højere end sideskibenes. En rektangulær bygning
Basis	Kaldes også basement eller base. Fodstykke på pille eller søjle, sokkel på mur
Basrelief	Et relief hvis figurer kan er svagt ophøjede fra baggrunden i modsætning til hautrelief
Bastardmørtel	Se mørtel
Bebyggelsesprocent	Herved forstås etagearealets procentvise andel af grundstykkets areal. Beregning af bebyggelsesprocent er beskrevet i lov om kommuneplanlægning § 42

Bejdse	Imprægnering af træværk med farvede eller beskyttende væske
Beklasket	Se udkastet
Beletage	Den fornemmeste etage over stueetage, og i nogle tilfælde tillige over en mezzanin. Beletage er fransk og betyder "den smukke etage". 1. salen i et hus med lav stueetage
Berainornament	Båndmønstermed linjeføring varierende med buer og knæk. Undertiden suppleret med løvværk, vasemotiver, lambrequins og andre figurer. Berainornament anvendtes i barokkens lofter, som udkæring på døre og paneler, som dekorationsmaleri og på stuklofter etc.
Berapning	Tyndt udglattet mørtellag på mur. Mørtlen er udkastet på muren og skrabet let med kanten af en murske og afkostet med vand. I ældre tid kaldes det at rappe muren. Pudslaget på et hus hvor murværket stadig er synligt
Beslagornamentik	Kaldes også beslagværk. Opstod i Nederlandene i anden halvdel af 1500-årene og optræder i Danmark tidligt i 1600-tallet. Den er anvendt både i sten og træ og fremtræder som basrelief, der efterligner kunstfærdigt smededejernbelag med dekorationer som båndværk, nagler, knopper, rosetter, bladværk og bosser. Beslagornamentik er kun tilknyttet renæssance og bruskbarok
Beslagværk	Se beslagornamentik
Beton	Hærdnet blanding af cement, tilslagsmaterialer, evt. flyveaske og vand. Tilslagsmaterialerne er sand, grus og sten. Den beton der i dag benyttes i udstrakt grad til bærende konstruktioner er, når blanding og støbning er rigtigt udført, et holdbart og stærkt byggemateriale
Betonribbeplade	En plade af beton, der benyttes til etageadskillelse. Betonribbepladen er fremstillet på fabrik, dvs. præfabrikeret. Betonribbepladen kan have forskellige profiler for at sikre optimal bæreevne i forhold til spændvidde og materialeforbrug
Betonrør	Anvendes dels til aftræk og dels til spildevandsledninger. Betonrør udføres som præfabrikerede produkter i forskellige størrelser
Betontagsten	Se tag
Biforium	To sidestillede vinduer er omsluttet af en fælles bue eller er anbragt i samme vinduesniche
Bikonkav	Indadbuget på begge sider
Bikonveks	Udadbuget på begge sider
Bildet	Udhuggede furer i møllestén eller på trappesten for at man ikke skal glide på disse

Bilet tømmer	Tømmer, der er glathugget med en bredbil - en kortskaftet økse med et meget bredt hoved
Billedkvader	En kvadersten med udhugget ornamentik eller motiv. Forekommer mest i vore romanske kirker
Bilæggerovn	Kan både være af jernplader og af kakler. Den har ingen selvstændig indfyringslåge, men knytter sig til et ildsted - lægger bi. Den er uden bagside, og fra ildstedet skubbes der gløder ind i ovnkassen, som er i stuen ved siden af.
Bindbjælke	I bindingsværk en loftsbjælke, der går på tværs af huset fra langside til langside og "binder" de to modstående stolper sammen.
Binder	Fastbinder eller kop er teglsten, der går på tværs i en dobbeltmur og stabiliserer denne i modsætning til løberne, der går på langs af muren. I dag benyttes binder af galvaniseret jerntråd eller plastic til at stabilisere hulmure
Binderforbandt	Se forbandt
Binding	En kraftig jernring, der er ophængt i en øsken sat ind i en mur. Bindinge forekommer hovedsageligt på kirkegårdsmure, på gamle smedjer og kroer. Den er beregnet til at binde hesten ved
Bindetid	Den tid der går fra mørtlen er opblandet, til den er størknet, kaldes bindetiden.
Bindig	Betegnelse der bruges om bygningsdele, der er sammenføjjet således, at overfladen ligger i samme lodrette og vandrette plan
Bindingsværk	<p>Bygning hvis bærende og sammenholdende konstruktion består af lodrette og vandrette tømmerstykker evt. suppleret med skråstillede stykker. De bærende lodrette stykker er stolperne. De kan hvile direkte på syldsten, en sokkel af marksten oplagt uden brug af bindemiddel, men det almindeligste er, at der oven på sylden er lagt en langsgående bjælke, en fodrem, som stolperne er tappet ned i. Foroven sammenholdes stolperne af en tagrem, som de er tappet igennem, og på den hviler tagkonstruktionen. Afstanden imellem de to stolper kaldes et fag og udfyldningen i tømmerkonstruktionen benævnes tav. Disse tav kan være ubrændte lersten eller brændte sten. I Vestjylland især har man også sat strandsten eller marksten i tavlene.</p> <p>I træfattige egne lod man det undertiden blive ved den enkle konstruktion, men som regel er der indskudt andre tømmerstykker. mellem stolperne kan der således gå vandrette tømmerstykker, løsholter, som er anbragt lige under vindueshøjde. I huse med særlig rigt bindingsværk kan der være flere løsholter pr. fag, dog er det almindelige en. På Als har man kunnet opvise huse med tre løsholter over hinanden.</p> <p>Mellem fodrem og løsholter kan der være kortere lodrette tømmerstykker, såkaldte dokker, og på Fyn, hvor der kan være to hold løsholter pr. fag, ses undertiden mellem øverste løsholt og tagremmen en frise med ganske lave,</p>

tætsiddende dokker. Der forekommer ofte skråbånd i den nederste del af fagene for at stabilisere konstruktionen. De udgår i gotisk bindingsværk, gerne fra et hjørne mellem stolpe og fodrem og forløber op til hjørnet mellem stolpe og løsholt. Altså ét skråbånd pr. fag. I renæssancen er der fortrinsvis to skråbånd, de udspringer fra hver sin side af midten på fodremstykket mellem stolperne og går herfra op til hjørnet mellem stolpe og løsholt. Lange skråbånd, der går fra et hjørne mellem stolpe og fodrem og skærer sig op gennem løsholtet for at ende i fagets modstående hjørne mellem stolpe og tagrem eller f.eks. midt mellem løsholt og tagrem på stolpen, kaldes stormbånd eller ranker. De tjener til at opfange og fordele vindpres, og selv i skovrige egne, hvor man havde træ nok til rådighed, vil man ofte se, at disse stormbånd er af krumvokset tømmer. Det skyldes, at sådanne stykker bedre fordeler trykket med rette stykker. Som regel sidder stormbåndene i de yderste fag, men det ses tillige i de næst yderste samt på siden af porte. For at opnå den fornødne stabilitet, er tømmerstykkerne tappet sammen, og da træ arbejder, kan tapningerne i tidens løb blive løse, hvorfor man har låst dem fast ved, at der er boret gennem både tømmer og tap og sat en nagle eller dyvel gennem hullerne. Som nævnt har bindingsværk måttet indrettes efter de forskellige egnes rigdom eller fattigdom på tømmer. I nogle områder, f.eks. på dele af Fyn og i Østjylland sidder der meget og svært tømmer i husene, og der indgår led, som har liden eller ingen betydning for konstruktionsstabiliteten, men stort set er dekorativt bestemt. I Midt- og Vestjylland, hvor der var sparsomt med træ, har man anvendt, hvad der forefandt af konstruktionsmateriale, f.eks. tømmer der ikke er ret, og på vestkysten ses en udbredt anvendelse af strandingstømmer. Fortrinsvis er der brugt eg til bindingsværk, men fyr forekommer ligeledes, ikke mindst i nyere huse. Genbrug har været almindelig. Især i træfattige egne indgår der undertiden tømmerstykker, hvis tomme taphuller viser, at det engang har siddet i et andet hus.

Der er ofte stor forskel på land- og bybindingsværk. Profileringer og udskæringer ses kun undtagelsesvis på landbindingsværk, hvorimod de i stor udstrækning optræder på bybindingsværk fra renæssance og bruskarok samt på de få huse, der er bevaret fra gotisk tid. Ligeledes er huse i flere stokværk sjældne på landet, men almindelige i byerne. Hovedkonstruktionerne i de to typer bindingsværk, er ganske vist stort set de samme, blot indgår der led i bybindingsværket, som ikke eller yderst sjældent kan iagttages på landet, det gælder således udskårne tømmerkanter i hjørnerne mellem overgangsfod og stolper i andet stokværk, som regel kvartrosetter, der kan vokse sammen via stolpen til halvrosetter. Ligeledes såkaldte fyldholter dækkende det åbne parti mellem rem og overgangsfod for oven i fagene. Hertil kommer udskårne knægte som næsten aldrig findes på landet, hvor knægte alt i alt er sjældne undtagne på herregårdsbygninger.

Byhuse fra renæssance og bruskarok har oftest en udkragende side mod gaden, medens den forløber ret på gårdsiden. Sidstnævnte sted er de i så fald brugt højstolper, der går over to stokværk. Har der været et tredje stokværk på, er en udkragning dér sandsynlig. Mod gaden standser første stokværk over remmen, og de udstikkene bjælkeender bærer overgangsfoden til næste stokværk, den er faktisk en fodrem, i hvilken stolperne er nedtappede. For at støtte

konstruktionen, er der under bjælkeenderne sat knægte, profilerede eller udskårne, og det er i partiet mellem knægte, rem og overgangsfod, fyldholten er anbragt, den er tappet ind i siden på bjælkerne. Knægtene udfylder hjørnet mellem stolpe og bjælke, og stolpen er tappet op gennem både rem og bjælke. På landet, og i nogle byhuse, valgte man måske i stedet at sammenholde konstruktionen ved gennemstikninger af bjælkerne. Stolperne går da et stykke højere op end gennemstikningsstedet, der er en højrektankulær udstemning gennem hvilken det i en tap endende bjælkehoved føres. For at fastlåse gennemstikningen, er der i bjælkehovedet helt inde ved stolpen boret fra et til tre huller, gennem hvilke der er stukket dyvler.

På Østsjælland, hovedsageligt i Køge, har man på en del huse kombineret gennemstikning og knægt for oven. Der er udført gennemstikninger, og såkaldte tagskægsknægte er hulede fra bagsiden, så bjælkehovedet har kunnet finde plads inde i knægten. Der er så boret igennem knægtens sider og bjælkehovedet og sat dyvler på tværs, så bjælke, stolpe og knægt låses sammen. Knægten støtter så en rem.

I barokken går man bort fra udkragninger og højstolper. Bindingsværk bliver opbygget stokværk for stokværk, og de mange profiler og udskæringer forsvinder også fra bybindingsværket. De mange prydded, f.eks. hovedparten af skråbåndene og dokkerne udelades, der bruges dog gerne fortsat skråbånd i hjørner og enkelte andre udsatte steder. I stedet for gennemstikninger og samlinger med knægte kæmmes bjælkerne ned i remmen. I løbet af forrige århundrede fortrængtes bindingsværket af grundmurede huse. Det sker først i skovfattige egne, som f.eks. Nordvestfyn. Ofte sker det gradvis, således at forfaldne bygningsdele i bindingsværket omsættes i grundmur, og huet kommer til at fremtræde med blændet murværk

Bindt	Et spærfag med hanebånd og andre mulige stykker forbindelsestømmer imellem
Bindt rejsning	Et led i bindingsværkshuset bestående af to overfor hinanden stående stolper og den bindbjælke, der holder dem sammen
Bislag	En lille udbygning foran indgangsdøren. Bislag kan have åbne sider og kun være overdækket, det værner da folk, som skal ind i huset, mod tagdryp. Ofte forsynet med siddepladser. Udbygning foran en indgangsdør
Bislagsten	De egentlige bislagsten er nærmest at ligne ved kirkernes stolestadegavle. De har båret den ene ende af et siddebræt, hvis anden ende var sat ind i husets mur eller var lagt på en konsol eller anden støtte. Ofte kaldes imidlertid også indgangsstøtter, som ikke har haft denne funktion, men udelukkende tjent dekorative formål, bislagsten. Såvel bislagsten som indgangsstøtter er ofte ornamenterede

Bjælke	En vandret, bærende bygningsdel. Bjælken går ofte fra ydervæg til ydervæg. Materialet kan være sten, jern, armeret beton, men er især i ældre bygninger næsten altid træ. Indtil omkring midten af 1700-årene var tilhuggede bjælker det almindeligste, derefter var tilsavning det hyppigste. Bjælke laget i et hus kaldes også undertiden bjælkeværket. Ved bjælkehoved forstår man den tilhuggede del af bjælken, som stikker uden for vægfladen. Bjælkeanker er en bygningsdel smedet af jern, der holder en bjælkeende og murværk sammen. Se også forskudsanker.
Bjælkeanker	Se bjælke
Bjælkehoved	Se bjælke
Bjælkelag	Til en etageadskillelses bærende del kan der benyttes en række bjælker af træværk, kaldet et bjælkelag. Tværsnittet af den enkelte bjælke kan være 200 x 200 mm (8" x 8") eller 100 x 200 mm (4" x 8") eller andet, alt afhængig af afstanden dels imellem de enkelte bjælker og dels imellem bjælkens understøtninger.
Bjælkeværk	Se bjælke
Bjørn	Et hvælvet rum i en maltkølle med åbninger, som varme og røg kan stige op igennem. Også en indadbuget, rygget, indvendig knægt kaldes en bjørn
Bladguld	Se forgyldning
Bladkapitæl	Søjlehoved eller kapitæl prydet med bladværk. - Gerne akanthusblade
Bladning	Se sammenbladet
Bladstav	Dekorationsstav opbygget af bladformer, f. eks. akanthusblade, egeblade og laurbærblade, som er lagt i forlængelse af hinanden, og sådan at de overlapper hinanden en smule. Undertiden omvundet med bånd
Blandingsflage	Træplade, hvorpå man blander mørtel
Blandingsmur	Murværk hvori forskellige materialer er anvendt, f.eks. tegl eller granit sat imellem hinanden.
Blandingstækning	Tage, hvor man har anvendt to forskellige slags tækkemateriale, f.eks. som det forhen var ret almindeligt i Vest- og Midtjylland, halm og lyng lagt stribevis
Blank mur	Teglstensmur uden overfladebehandling bortset fra fugning. En upudset mur
Blikkenslagerkvist	Se kvist
Blindgulv	Gulv, der er af træ og som tjener som underlag for andre belægningstyper
Blinding	Se blænding
Blindkonstruktion	Dækket konstruktion, som ikke er beregnet på at blive set

Blok	Fremstående murværkskonstruktion i to skifter bestående af nederst en binder og øverst en løber. De optræder som bærende led for en gesimsprofil, og den samlede konstruktion kaldes en bloktandgesims.
Blokforbandt	Murforbandt, hvor bindere og løbere skiftevis ligger lodret over hinanden. Se forbandt
Blokhus	Er opbygget af rette nåletræsstammer, der overalt er lige tykke. I hjørnerne er de "knudede" sammen i en ret vinkel. Denne sammenknytning er udført således, at to modstående stammer fra det ene lag altid skyder halvt op i det næste, så der er binding i begge retninger. Ofte har stammerne et ovalt tværsnit, en "ryg" for oven og en fure for neden, så ryg passer op i fure, hvilket gør væggene nogenlunde tætte. Rigtigt udført er konstruktionen selvbærende og behøver blot at hvile på 4 hjørnestøtter
Blokskifte	Se skifte
Bloktandgesims	En gesims under et let udkragende murparti. Den består af to skifter, hvori løbere veksler med bindere. I skiftet under udkragningen krager løberne ud, medens binderne imellem dem holdes i murflugten i den ikke udkragede mur. I næste skifte er det binderne, der krager ud, medens løberne bliver i murflugten. På den måde kommer de udkragede bindere til at sidde midt under de udkragede løbere, så der hver gang fremkommer en T-figur, en blok
Blomsterguirlande	Se guirlande
Blomstersnor	Dekorativ snor undertiden med naturalistiske blomsterhoveder, undertiden med mere stiliserede blomsterklokker og med et perleled mellem hver af klokkerne. Forekommer både malede og som stukkaturer
Blysprosse	Se vindue
Blændarkade	Murfordybninger, der er udformede som en arkade
Blændgulv	Se blindgulv
Blænding	Flad murniche. Kan være anvendt alene i dekorativt øjemed eller for at spare på bygningssten - i sådant tilfælde kaldes den en spareniche. Ofte har blænding navn efter deres form. Nævnes kan kløverbladsblænding, der kan være med tre eller fire "blade", der er trappestiksblænding med aftrappet overkant, skjoldblænding, cirkelblænding, små lodrette, smalle pibeblændinger, hængestavsblændinger med en stav hængende ned i midten. Der er gotikkens høje, slanke lancetformede højblændinger, spærstikblændinger endende i to tagstillede mursten samt forskellige korsblændinger. Sparreblændinger, der ikke må forveksles med spareniche, er en blænding af sparreform - som et omvendt V. Eksempelvis rund eller firkantet flad fordybning i mur
Blændingsgavl	Gavl prydet af blændinger
Blændingslisén	I forbindelse med blændinger f.eks. på en gavl. Se lisén

Blændingsværk	Når både bindingsværkshuses tømmer og tavl er dækket af sten. Medens bindingsværk normalt er med halvstensmur i tavlene, er de her helstens, og stenene kommer derfor på den ene side til at rage uden for bindingsværkets tømmer. Når der så mures mellem tavlene, blændes tømmeret. Det har været brugt for at få en lunere mur og for at beskytte tømmeret imod fugt
Blændkarm	Karmstykke, der tjener til fastgørelse af dør eller vindueskarm. Blændkarm er skjult i konstruktionen
Blændsten	Mursten som man bruger til beklædning af en mur for, at give denne en glat yderflade
Blød bund	Når et hus funderes, kan man være udsat for at støde på lag i jorden, der ikke er bæredygtige. Disse lag skal så udskiftes eller også skal man foretage fundering med pæle
Blødstrøgne mursten	Se tegl
Bod	Lille hus eller skur, barak
Boisering	Vægge panelerede fra loft til gulv
Bolus	Se forgyldning
Bolværk	Se bulhus
Bomhul	Hul i en mur, hvori stikbomme fra murstillads anbringes. Udsparinger i murværk til, at bære murerstilladset. Undertiden har man ladet dem stå åbne - f.eks. i gotiske kirketårne - til stilladsopstilling ved kalkning af murværket
Bomkantet	Kanter på tømmer eller planker, der udgøres af træets rundlige yderside
Bomærke	Navnemærke eller ejermærke, som man har brugt i stedet for underskrift. Det skyldes altså analfabetisme. Bomærker har været anvendt siden 500-årene. Er ofte sammensat af runelignende figurer. Ses bl.a. ikke sjældent udskåret på dør- eller porthamre
Bordendepanel	Se panel
Bordure	Kant eller bort
Bordursten	Natursten, der er brugt til kantning mellem fortov og render, som kørebanesten i porte og som trædesten i fortove. De er ret lange og gerne ca. 30 cm brede. Materialet er normalt granit.
Bossage	Murværk hvis rustik-tilhugne kvadre har flader, der springer længere frem end kvaderens kant
Bosse	Mindre rundet eller kantet fremspring på arbejder af sten-, træ- eller metal. Ofte som en slebet, indfattet ædelsten. Efter formen taler man om diamantbosse, pyramidebosse, cabochonbosse, som har oval, hvælvet form etc.
Brandbelastning	Ved brandbelastning forstås den samlede varmemængde i mega joule pr. m ² gulv, der frigøres ved fuldstændig forbrænding af alt brændbart materiale,

herunder lagervarer, inventar samt bygningskonstruktioner -og materialer. Mega joule er en måleenhed for varmemængde.

Brandcelle	Ved en brandcelle forstås et eller flere rum, som er adskilt fra tilstødende rum eller bygninger ved bygningsdele- og konstruktioner, som mindst svarer til BS-bygningsdel 60
Branddrøj (BD)	BD og BS er betegnelse for et byggematerialers brandmodstandsevne. Typisk er BD-30 og BD-60. Betegnelsen refererer til en specifikation fastlagt af Dansk Standard, hvor tallets størrelse er udtryk for brandmodstandsevnen i antal minutter
Branddør	Hermed forstås en dør, der yder en vis modstandsevne imod brand. Graden af modstand betinger dørens klassifikation, der er fastlagt i Dansk Standard 1052.2. En Branddør kan være brandsikker benævnt BS-dør, hvor den er lavet som ståldør. Flammestoppende benævnt F-dør er lavet af træ eller stål og er ofte forsynet med trådglassruder. Endvidere kan der være tilkøbt forskellige former for dørlukningsautomatik i tilfælde af brand, hvis man har behov for, at døren i den daglige brug skal stå åben
Brandhus	Se slikhinde
Brandimprægnering	Såfremt man ønsker at beskytte indvendig træværk mod brand, kan dette påføres en lak eller maling, der virker brandhæmmende
Brandkam	Den del af brandmuren, som er synlig overtaget
Brandmur	Skillevæg, som går i hele husets bredde og højde. Den er normalt af mur eller beton, og kan gå et stykke op over tagryg og tagflade i en såkaldt brandkam. I sammenhængende bebyggelser ligger brandmuren mod skellet til nabogrunden, og mellem to sammenstødende nabohuse skal der være en brandmur. Den tjener til at begrænse udbredelsen af brand og er derfor normalt uden åbninger. Bygningsreglementet fastlægger bestemmelser for en brandmurs opbygning
Brandredningsåbning	Sådan kaldes vinduer, lemme og døre i ydervægge og tagflader, som personer kan reddes ud igennem. Bygningsreglementet fastlægger de nærmere bestemmelser for brandredningsåbningens placering og størrelse
Brandsikring	Forbedring af eksisterende bygninger, således at brandfaren nedsættes, og opståede brande forsinkes i deres udbredelse. Lovgivningen fastlægger regler for brandsikring
Brandstang	Se husbrand
Brehmersandsten	Se sandsten
Brosten	Mere eller mindre omhyggeligt tilhugne sten til brolægning. Herhjemme samt i Norge og Sverige er materialet gerne granit, medens man andre steder har brugt f. eks. hård sandsten og basalt. Danske brosten kommer i reglen fra Bornholm. Den øverste del af stenen kaldes hovedet, den nederste roden. Sidefladerne skræner gerne en smule, så roden er smallere end hovedet - en betingelse for, at stenene kan lægges tæt. Chaussesten er mindre end almindelige brosten, men

begge typer findes i flere størrelser og former

Brudstensmur	Mur af kløvede, utilhugne sten
Brudt frontispice	Har kantforløbet afbrudt for oven i midten. I det åbne rum skyder ofte en figur eller et ornament op
Brudt tag	Se tag
Bruskværk	Bruskbarokkens foretrukne ornamentik. Det er sammensat af fantasifuldt bladværk i store snoede og flyvende udformninger. Ofte blæser det op som på tangplanter eller forløber ud i C-formede bønnebælge med en hel række bukler. Ikke sjældent går løvværket over i brølehoveder - vrængmasker af dæmonisk karakter. Det er karakteristisk, at volutterne på den meget brugte joniske kapitæl, vrides og trykkes, så de kommer til at minde om høvlspåneruller, der er trådt flade. Bruskbarok er renæssance i barok udformning (ca. 1630 - ca. 1670)
Bruttoetageareal	En bygnings eller bebyggelses bruttoetageareal er summen af bruttoarealerne af samtlige etager, herunder kældre og udnyttelige tagetager. Der gælder visse begrænsninger og udvidelser fra denne regel. Beregning af bruttoetagearealet er nærmere beskrevet i bygningsreglementet. Se også bebyggelsesprocent
Bryggers	Et ret stort rum beregnet på brygning, slagtning, bagning, vask etc. Det har en grue med gruekedel og et stort åbent ildsted med bageovn tilknyttet. Undertiden er der tillige maltkølle. I dag benyttes et bryggers som grovkøkken, vaskerum eller lignende.
Bryn	Også kaldet murbryn. Vandret eller buet profilvulst over dør eller vindue. Dets egentlige funktion har været at lede nedsivende vand uden om disse steder. Siden er bryn også brugt af mere dekorative grunde.
Brystblænding	Se blænding
Brystning	Betegnelse for dels en lav mur omkring en altan etc., dels for arealet fra et vindues underkant og til gulvet. Den lave mur kaldes også undertiden brystværn
Brystpanel	Se panel
Brystværn	Se brystning
Brækhammer	Hammer til at brække murværk ned med
Brækket hjørne	Skråt afskåret hushjørne, som især anvendtes i København efter den store ildebrand i 1795. Årsagen var, at man på den måde bød på bedre manøvreringsmuligheder for brandsprøjterne i gaderne
Brækket tag	Se tag
Brændekove	Se kove
Brændt fuge	Se fuger

Brølemaske	Vrængmaske med vidt opspærret mund og måske med hår og skæg forløbende ud i bladværk. Især almindelig i renæssance og bruskbarok, men forekommer også senere
Bråd	Metalspids, f. eks. siddende fast på et beslag og bestemt til indhamring i dørkarm etc. Se også gangtøj
BS. Brandsikker	Se også BD
Bue	Afdækning over åbning eller blænding, der kan være båret af piller, søjler eller murvanger. Man taler om buens ben, de støtter på den øverste del af det bærende element, vederlaget eller vederlagsstenene. Buebenenes nederste del kaldes buefod, trykleje eller tryklejeste. Buens pilhøjde måles fra midten af en tænkt linje, der fra grænsen mellem vederlag og trykleje går tværs over dens åbning. Pilhøjden er afstanden fra denne linje til buens stoppunkt. I dette toppunkt kan være indsat en lidt fremhævet, evt. specielt udformet sten kaldet slutsten. Afstanden mellem buens bærende element er målt under vederlaget kaldes dens spændvidde. Der findes forskellige buetyper, spidsbue, fladrundbue eller kurvehanksbue, hesteskobue, kølbue, som i en lidt mere fladtrykt udgave benævnes æselrygbue samt skulderbue
Buefod	Se bue
Buefrise	Række af indbyrdes forbundne rundbuer
Buegang	Overdækket gang, hvis ene side er en arkade
Buehvælving	Se hvælv
Bueslag	En bue mellem to piller eller søjler
Buestik	Bærende murværk i form af en bue over en muråbning af særligt formede sten eller af højkantstillede mursten
Buestilling	Trækonstruktion, hvorover en bue opføres
Buetag	Se tag
Build-up tag	Et vandret tag, der er "bygget op" af flere lag materialer. Især benyttet i enfamiliehuse fra 1950-70
Bukkehorn	Se gangtøj
Bukranion	Oksekranium, som antikkens grækere og romere brugte som udsmykning på altre og gravmæler. Oprindeligt har det drejet sig om rigtige ophængte kranier fra ofrede dyr. Siden bliver de udhugget i sten og tjener nu mest som dekoration. Almindelig i friser, hvor en rækkebukranioner forbindes med festons. Anvendes også undertiden i nyklassicismens arkitektur
Buldog	Se samlejern
Bulfjæl	En svær træstamme kaldtes i gamle dage en bul, og normalt var det stykket fra roden og op til kronens udgreninger, der dækkedes af betegnelsen. En bulfjæl er

en planke, der er kløvet ud af en bul

Bulhus	Tømret hus med fag som i bindingsværk. Stolperne, der markerer fagene, er faldede i siderne, og i dem er bulplankerne eller bulfjælene, som de også kaldes, skudt ind. Stolperne er for neden tappet ind i en fodrem og for oven i en tagrem. Bygningsmaterialet er fortrinsvis egetræ. I middelalderen var bulhuse meget almindelige i Danmark, men efterhånden som skovene gennem rovugst blev fattige på egnet træ, erstattedes bulhuse af bindingsværk. I dag har vi kun få eksemplarer tilbage, de fleste på frilandsmuseer. Det største er præstegårdsladen i Tyrstrup præstegård ved Christiansfeld fra ca. 1660.
Bulvirke	Se bulhus
Bundet hvælvsystem	Se hvælv
Bundne tage	Se tag
Bundstykke	Betegnelse for det nederste karmstykke i dør eller vindueskarm. Se også dør
Byggelinje	Grænse fastlagt i overordnet plan for eksempel i en lokalplan, der definerer, hvor et byggeri skal opføres. Se også gadelinie
Byggetilladelse	Et byggearbejde må ikke påbegyndes uden byggetilladelse fra kommunalbestyrelsen. Denne opnås ved at indsende ansøgning med tydelig angivelse af det arbejde, der ønskes udført. Bygningsreglementet præciserer i øvrigt det tegnings- og tekstmæssige materiale, der skal følge byggetilladelsen. Når kommunalbestyrelsen har meddelt byggetilladelse, kan byggeriet påbegyndes. Der indsendes inden byggestarten en anmeldelse af byggearbejdet. Bygningsreglementet indeholder tidsmæssige bestemmelser, der definerer afhængighed imellem byggetilladelse og anmeldelse af byggearbejdet. Når et byggearbejde er afsluttet, skal der indsendes en færdigmelding til kommunalbestyrelsen. Såfremt der har indgået bygningsarbejde i forbindelse med skorsten og ildsteder, skal der også indsendes en attest fra skorstensfejeren. Forinden byggeriet tages i brug, skal der fra kommunalbestyrelsen udstedes en tilladelse til ibrugtagning. Under byggearbejdet og før udstedelse af ibrugtagningstilladelse foretages der fra kommunalbestyrelsen en bedømmelse af arbejdet, herunder om gældende forskrifter, bygge love, vedtægter m.v., er overholdt. Udstedelse af ibrugtagningstilladelse er som regel en betingelse for udbetaling af kreditforeningslån
Bygherre	Er den person, firma, institution eller instans der betaler for opførelsen af et byggeri
Bygningsreglement	Regelsæt udfærdiget af Byggestyrelsen i medfør af § 5 i bygge loven. Bygningsreglementet fastlægger, udover almindelige bestemmelser om hvordan - man får tilladelse til at bygge, regler for byggeri vedrørende grundens udnyttelse til bebyggelse, højde- og afstandsforhold, bygningers indretning, konstruktive bestemmelser, brandforhold, fugt- og varmeisolering, lydforhold, ildsteder og skorstene samt ventilation og installationer. Bygningsreglementet revideres jævnligt.

Bæltegesims	Se gesims
Bæltemuring	Se forbandt
Bændelværk	Bændler i dekorative slyngninger og sløjfer brugt som ornamentik
Bænk	Sæde for flere personer. Kan indgå i arkitektur f. eks. de faste bænke i et bislag. Ligeledes betegnelse for en fremspringende murkant under et vindue (sålbænk)
Bæverhale	Se tag
Bøhmisk hvælv	Se hvælv
Bøhmisk kappe	Se hvælv
Bølgeranke	Motiv ofte anvendt i friser. Det er et planteornament med en stængel forløbende i ensartede bølger og med et sideskud for hver bølge
Bøsning	Kort rørstykke, for det meste af metal, der anvendes som foring af et hul.
Bånd	Smalt arkitektonisk led der er mere eller mindre fremspringende. Kan være glat eller profileret. Kaldes også båndgesims. En mere eller mindre fremspringende og vandret bygningsdel med et retkantet tværsnit
Båndakanthus	En kombination af slyngede og vinkelbrudte bånd og akanthusblade, undertiden indgår også klokkeblomster i ornamentikken. Tilknyttet Regencen (ca. 1700-1730)
Båndfuge	Se fuger
Båndgesims	Se bånd
Båndjern	Se jernbundet
Cabochonbosse	Se bosse
Cement	Betegnelse for et hydraulisk bindemiddel. Det anvendes bl.a. i beton, hvor det blandes med tilslagsmaterialer og vand. Den almindelige cement kaldes som regel portlandcement og fremstilles ved brænding af knust kalksten og ler samt evt. flyveaske. Efter brænding finmales produktet sammen med nogle få procent gips. Når cement blandes med vand, dannes der en grødagtig masse, der størkner efter et vist tidsrum. Dette kaldes bindetiden. Den påregnede styrke opnås dog først ved hærkning. Se også beton . Rapid-, rekord-, superrapid og smeltecement er betegnelser for forskellige cementtyper, hvor hærkningen foregår væsentlig hurtigere end i portlandcement. Smeltecement betegnes ofte aluminatcement eller ildfast cement
Chambranler	Stenrammer (indfatninger) omkring vinduer af f.eks. sandsten og granit
Chamotte	En hård brændt blanding af brændt og ubrændt ildfast ler. Anvendes til fremstilling af ildfaste teglsten, ildsteder, ovne m.m. Se også ildfaste sten

Chamottesten	Se chamotte
Chaussesten	Små, omtrent kubiske brosten
Cimaise	Se gesims
Cirkelblænding	Se blænding
Cirkulationspumpe	For at bringe varmt vand og varme rundt i huset, således at det er til rådighed tæt ved det sted, hvor det skal forbruges, installeres en pumpe, der sørger for, at vandet til stadighed cirkulerer rundt i rørsystemet.
Ciselering	For støbte metalgenstandes vedkommende betyder ciselering en færdiggørelse ved hjælp afskrabning, gravering og filning, som får ellers svage detaljer til at fremtræde skarpt og klart. Ciselering kan også betegne opdrivning af metalplader eller - oftere - punsling, hvilket vil sige, at man har nedhamret mønstre eller mønsterdetaljer på metalstykkets forside med brug af en cisel. En tilsvarende behandling af metalstykkets bagside kaldes en drivning. Den kan også foretages alene ved ophamring uden brug af cisel. En cisel er en lille mejsel
Cylinderlås	Se lås
Dampspærre	Folie af plastic eller metalbelagt papir anbringes i ydervægskonstruktionen, så tæt på indersiden af væggen som muligt og forhindrer luft fra husets rum i at trænge ud i den koldere ydervæg, hvor dampen kan kondensere til vand med risiko for, at der opstår råd- og svampeangreb.
Dannebrogsvindue	Se vindue
Das	Se privét
Degageret søjle	Se søjle
Diademhoved	Maskerone med et diadem eller stort hovedtøj - ofte af form som en viftedannet fjerprydelse. Forekommer hovedsageligt i renæssance og bruskbarok.
Diamantbosse	Se bosse
Diamantkvader	Se kvader
Diffusionsmodstand	Betegnelse for et materiales evne til, at stoppe luftformige stoffers gennemtrængning af materialet. Se også dampspærre
Dilatationsfuge	I større materialeoverflader er det nødvendigt at opdele arealet i mindre dele for at undgå revnedannelser, når materialet arbejder ved temperatursvingninger. Fuger, der etableres af denne grund, kaldes dilatationsfuger og fyldes ud med elastiskfugemasse, der sikrer en tæt samling, når materialet bevæger sig.
Dobbelt T-plade	Dækelement af beton. Elementet er i tværsnit formet som to sidestillede T-er og anvendes til betondæk.
Dobbeltsmiget	Se smig

Dodenkop	Brunviolet pigment bestående af jernoxid. En del brugt til bindingsværk
Dokker	Også kaldet dukker eller pevlinger. Korte lodrette tømmerstykker i en bindingsværksvæg. Deres opgave kan være at afstøtte løsholter eller remme, men ofte er de rent dekorative. Se også bindingsværk
Dorisk kapitæl	Se søjle
Dorisk kymation	Frise med stiliseret bladværk og konkav profil. Ofte med en række små, rektangulære blade øverst og under dem to-tre profileringer
Drager	Støttebjælke liggende under de andre bjælker i et bjælkelag og på tværs af disse. Ofte bæres drageren oppe af stolper, piller eller søjler.
Dragerstol	En tømret støttekonstruktion hvori en drager indgår
Drueknæ	På gammeldags nedløbsrør fra tagrender lod man undertiden det øverste stykke gå lige ned og ende med en smukt udformet knop. Rørets bøjning ligger da lidt over knoppen. Denne konstruktion kaldes et drueknæ
Drypplanke	En kraftig planke med tværsnit som en retvinklet trekant. Den indgår i væggen i et bulhus, hvor den sidder nederst over fodremmen og således, at den lige side vender indad i huset, medens den skrå vender ud. Den tjener som en slags vandnæse og tvinger nedadsvivende vand ud og bort fra fodremmen, så det ikke bliver stående her og forårsager råd
Dræn	Omkring husets fundament kan der nedlægges rør, enten af ler eller perforeret plast. Rørene tjener til at bortlede nedsivende regnvand, således at dette ikke trænger ind i huset.
Dråbeornament	Lille aflangt, undertiden cylindrisk ornament, som anvendes meget i renæssance og nyklassicisme. Kan også have andre former, f.eks. være balusteragtigt med profilringe øverst og fortykkelse nederst samt rundet afslutning.
Dråbeplade	Tilhører den doriske stil og er en plade under gesimsen med 6 cylindriske knopper
Dukatornament	Prydstav opbygget som en række hulmønter, der er lagt i forlængelse af hinanden, og sådan at de overlapper hinanden nogenlunde til midten. Undertiden med bændel gennem hullerne. Ses i såvel stenhuggerarbejder som træskæringer. Især knyttet til renæssancen.
Dukker	Se dokker
Dukket	Kaldes også duppet. Betegnelse for vægge eller gavltrekanter, der alene er lukket af dukker eller dupper, hvorved forstås tykke bånd vredet af halm eller tang og knyttet sammen i forskellige former, hvorpå de er klemt ind mellem lodrette stokke
Duppet	Se dukket
Durchsicht	Det åbne rum op gennem en trappe, der afgrænses af forvagen og gelænderet.

Dybel	Se dyvel
Dyvel	En pløk eller tap af træ oftest med rundt tværsnit, men kvadratisk tværsnit forekommer ligeledes. Ved samling af tømmerstykker drives dyvelen igennem konstruktionen, f.eks. en tapning, så de to tømmerstykker fastlåses til hinanden. Oftest afskæres dyvlen i plan med overfladen. Kaldes undertiden dybel.
Dækfarve	Uigennemskinnelig farve
Dækliste	Liste, der dækker over samlingerne ved snedkerarbejde. Tidligere den liste, der oventil afslutter et panel. Ofte var den udformet som en rigt profileret gesims.
Dækningsgesims	Gesims over vinduer, døre o.lign
Dækplade	Se abacus
Dønnike	Se stukkering
Dør	<p>En indgangsåbning i mur eller væg. Selve dørhullet kaldes lysningen. Det omgives af en dørkarm og - måske - et dørtrin eller en tærskel eller bundstykke for neden. For at dække overgangen mellem mur og karm og for at give døren en smuk indramning, er der måske opsat en gericht (gerigt) med profileringer eller - undertiden - med udskæringer. For at lukke åbningen er der isat en dørplade, dørfløj eller dørflage, og den er ophængt i et gangtøj (hængsler). Den holdes lukket med en dørlås, der påvirkes ved, at man trykker et håndtag ned. Lukketøjet kunne i ældre tid også være et klinkefald. I det tilfælde har man ikke brug for et vippeligt håndtag. I stedet kan der være anvendt en gribering eller en håndknage. Sådanne konstruktioner var almindelige helt til nyere tid.</p> <p>I renæssance og bruskbarok anbragtes egentlige låse uden på dørbladet, som de skruedes eller boltedes fast til. I barokken voksede låsen mere sammen med dørbladet i en kasselås, der først ragede et stykke uden for dørbladets overflade, men til sidst fandt plads inden for dens tykkelse og klemtes fast mellem to metalplader - en på hver side af dørpladen. Døre i senmiddelalder og renæssance er ofte revledøre med store jernbeslag på forsiden. Oven på dørpladens planker kunne man påsætte en rammekonstruktion med udskårne fyldinger. I renæssancen fremkommer der rammedøre, hvis fyldinger er plader, som er fastdvykede til rammeværket. De fremtræder forsænkede på dørbladets ene side og ophøjede på den anden. I barokken falses fyldingerne ind i rammetræet. Gotikkens døre har ofte mange små fyldinger, renæssancens gerne kun to - undertiden med en mindre skudt ind imellem.</p> <p>Den tidlige barok følger ofte denne udformning, hvorimod højbarokkens døre fra begyndelsen af 1700-årene som regel kun har en stor fylding, noget som i provinsen træffes til århundredets midte. Senbarokkens døre har gerne tre fyldinger, en stor i midten, smallere over og under, rokokoens to fyldinger, hvoraf den øverste kan være den største. Dette holder sig i den tidlige klassicisme, medens den sene klassicisme ofte har mange små rektangulære fyldinger. Fløjdøre kendes i gotik og renæssance, men bliver først almindelige i barokken. Renæssancens pragtdøre kan have vidtløftige gerichtter med frisøjler, frontispice og udskæringer, men de fleste renæssancegerichter er smalle og meget enkle.</p>

Både den tidlige barok og højbarokken har brede gerichter med mange profileringer, og tidlige barokgerichter kan have en forkrøpning for oven på højsiderne. I senbarokken bliver disse forkrøpninger til ører for oven, og især jysk barok kan også opvise dem for neden. Jo yngre døren er, des større er enkelheden som regel.

Medens dørene i beboelsesbygninger indtil omkring 1930 oftest var udført med fyldinger i forskellige inddelinger og mønstre, er den moderne industridør næsten altid glat med overflade af finer eller malet. Der findes døre til specielle formål, hvoraf kan nævnes: branddør, der beskytter bedre mod brandgennemtrængning, lyddør, der isolerer bedre mod lyd gennemtrængning, foldedør, der muliggør en opdeling af et stort rum i to

Dørgericht	Se dør
Dørhammer	Betegnelsen dækker to begreber: En dørhammer kan være en tværbjælke over døren eller vel snarere et løsholt, der måske er udsmykket med rundbue eller æselrygbue, og hvori der ved hoveddøre kan være udkåret forskellig ornamentik, navnetræk, initialer, årstal for husets opførelse etc. Dørhammer kan tillige være en på dørfløjen anbragt hammer - ofte smukt skulpturelt udformet, til at banke på døren med
Dørkarm	Se dør
Dørklinke	Se klinkefald
Dørpumpe	En kraftig oliedæmpet fjeder, der sørger for at holde døren lukket. Pumpen sidder fast på selve dørpladen og er forbundet med et hængsel til dørkarmen
Dørring	Kan være en ringformet dørhammer, men er lige så ofte blot et håndtag, som bruges, når døren skal lukkes eller åbnes. Dørringen ses bl.a. på mange gamle kirkedøre.
Dørstykke	Et dekorativt felt over en dør. Se supraporte
Echinus	Se søjle
Eg	Se træ
Egeløvstav	Ornamentstav opbygget af egeblade med agern samt evt. tillige med båndomvindinger
Ekspansionsbeholder	Beholder anbragt øverst i husets centralvarmesystem. Optager den ekstra mængde vand, der fremkommer, når der sker udvidelse af vandmængden ved opvarmning
Eksplodingsklap	Lem i skorstenen, der tillader lufttrykket fra en eventuel eksplosion at slippe ud
Elliptisk bue	Se bue
Én på to	Bræddebeklædning hvor brædderne ikke er sat helt sammen, der er et beskedent mellemrum mellem hvert par, og over det er slået et smallere bræt,

som dækker åbningen. Meget anvendt til bræddevægge, til gavltrekanter m.m.

En suite	Værelser anbragt på række med dørene liggende aksefaste, så man, når man står i det yderste værelse, kan se ned gennem alle rummene.
Energikonsulent	En tekniker, der kan vurdere, i hvilken grad et hus er isoleret, stille forslag til forbedringer af isoleringsgraden og vurdere de økonomiske konsekvenser heraf. Se også varmesyn .
Engelsk vindue	Se skydevindue
Enkeltsmiget	Se smig
Entasis	Se søjle
Entré	Se forstue
Entrelacs	Se flettebånd
Entresol	Se mezzanin
Epistyl	Se arkitrav
Eremitage	Lille slot eller anden bygning, hvori spisestuebordet kan sænkes ned i et underliggende køkken og dækkes der. På den måde kunne man undgå at have et opvartende tjenerskab omkring sig under måltidet, og man kunne nyde det alene - som eremitter. Også om afsides beliggende lyststed.
Esse	Se ildsted
Etagedæk	Den samlede konstruktion, der udgør adskillelsen imellem en bygnings etager.
Eternit	Se asbestplade
Etgespir	Almindeligt i renæssance og barok. Opbygget i flere varierende etager, ofte med gennembrudte partier - lanterner - i en eller flere af etagerne.
Exteriør	En bygnings ydre
Fabriksetage	Tagkonstruktion der minder om et mansardtag. Forskellen består i at fabriksetagen rummer en række sammenhængende vinduer i det meste af facadebredden. Til forskel er mansardtagets vinduer oftest udformet som vindueskviste
Fabrikskvist	Se kvist
Fabriksvindue	Vindue i en fabriksetage. Karakteristisk for fabriksvinduer er den tætte sammenstilling, således at der dannes en "glasvæg", hvorved det naturlige lysindfald optimeres
Facade	En bygnings yderside
Facet	Lille, fladslebet, skarpkantet flade, f. eks. på gamle glasprismer eller på ædelsten.

Også arkitektoniske led kan være facetterede.

Fag	I murede huse er betegnelsen fag et udtryk for et vindue og dermed en måleenhed for antallet af fag (facadebredde). Et firfags hus er derfor et udtryk for fire vinduer i de vandrette facader. På et hus i bindingsværk er udtrykket fag det stykke som er imellem de bærende stolper. I længderetningen inddeles et bindingsværkshus i fag, og ved fag forstås partiet mellem to nabostolper med tilhørende bjælker. Udtrykket bruges stadig om modulopdelingen i moderne byggeri. Se også mål
Faldstamme	Se afløbsrør
Falle	Se lås
Fals	Et retvinklet indsnit langs med kanten af et stykke træ, hvori et andet stykke træ kan skydes ind - falses ind. Denne primitive samling låses fast med f. eks. træpløkke - dyvler. Også om et retvinklet indsnit i vindueskarm eller dørkarm tjenende som anslag for henholdsvis vindue og dørblad. Endvidere ombukket kant tjenende som støtte for samling, f.eks. af metalplader
Falsk hvælving	Se hvælv
Falstagsten	Se tag
Fas	Skråt afskåret kant
Fastholdt isoleringsuld	Herved forstås, at isoleringsulden er indbygget i konstruktionen på en sådan måde, at den ikke løsner sig under brand, men bliver på plads og beskytter konstruktionen, når beklædningen brænder bort. Isoleringen fastholdes enten med jerntråd eller med brædder
Favn	Se mål
Fejlliste	Beskyttelsesliste imellem fodbræt og gulv eller bundstykke i dør. Se også fodbræt
Feltfrise	Se pladefrise
Fenderbræt	Bræt opsat vandret på en væg for at afbøde stød og slag
Feston	Facadedekoration i form af bueformet og nedhængende fletning af løv, blomster eller frugter. Festoner er i begge ender bundet op med flagrende bånd. Sammenbundne frugter, blomster og blade, der nedhænger i en bue sammen med flagrende bånd. Kendes fra antikken. Optræder på ny i renæssance og bruges til og med nyklassicisme
Feuillage	Løvværk
Fiale	Lille spirformet ornament
Filigranbeton	Vægkonstruktion, hvor to tynde præfabrikerede betonelementer stilles op og derefter udstøbes med beton til en færdig væg.

Filtbræt	Pudsebræt beklædt med filt. Læs mere og køb filtsebræt her
Filtpuds	Mørtelpuds, der er behandlet med et filtbræt i forbindelse med vand, hvorved det får en jævn overflade
Filtsning	Når et pudslag er trukket på muren med et stålpudderbræt, bliver pudsens overflade efterbehandlet med et filtsbræt, et pudsebræt hvorpå der sidder et stykke filt. Denne filtsning gør pudseoverfladen jævn og sammenhængende.
Finering	Har været kendt siden sengotisk tid - anden halvdel af 1400-årene, hvor den forekommer i Sydtyskland. Den vinder dog først rigtig udbredelse i 1600-tallet, og i begyndelsen bruges den hovedsageligt i forbindelse med de meget kostbare importerede oversøiske træsorter, hvoraf man f. eks. ikke havde råd til at lave paneler og døre. I stedet opbyggedes der en konstruktion af blindtræ - gerne fyr eller eg - og herpå limes en tynd finerplade af det finere træ. På gamle genstande kan fineringen være 3 mm eller mere tykt. Man havde dengang ikke redskaber til at udsave pladerne tyndere, men efterhånden som redskaberne forbedredes, blev fineren stadig tyndere, og i dag, hvor den skrælles eller knivskæres af tømmerstokke, er tykkelsen gerne under 1 mm. Finering tillader bl.a., at man kan få store flader af træsorter, der kun i naturen forekommer i beskedne størrelser, men som har et smukt ved.
Finpuds	Se puds
Finpuds-indvendig	Finpuds-indvendig er velegnet som afslutning på indvendige vægge og lofter med grovpudsede overflader eller på underlag som på anden måde er forberedt til at kunne binde finpuds, fx med multiklæb. Læs mere og køb Rødvig Finpuds A her
Fireløbstrappe	Se trappe
Fiskebensforbandt	Se forbandt
Fjeder	Et smalt fremspring langs siden af den ene længdekant på et bræt. På brættets anden side vil der i reglen være en rille, en not. Fjederen passer ind i noten på nabobrættet. Især i middelalderen brugte man undertiden at skære not i begge de sammenstødende brætsider og så lægge en løs fjeder i. Brædder, som har fjeder på den ene kant og not i den anden, kaldes pløjede.
Fjæl	Bræt, ofte af ringere kvalitet eller med rustik overflade
Fladbue	Se bue
Fladrundbue	Se bue
Fladsnit	Lavt relief, der er skåret (eller evt. udhugget) således, at skæringens overflade overalt ligger i samme plan.
Flagermusvindue	Lille kvist med vindue i taget på renaissance- eller nyrenæssancebygninger. Kvisten har svunget gavl
Flammede sten	Se tegl

Flammeliste	En liste med bølget forløbende overflade
Flammeret	Bræddebeklædning af porte, døre eller - sjældnere - panelværk. Brædderne er skåret sammen, så de danner f.eks. rudemønstre, kvadrater, zigzag-mønstre eller sparrer (omvendte v'er). De er kantprofilerede, så mønstrene fremhæves, og ikke mindst på barokdøre kan de ligeledes have svunget tværnsnit.
Flammestoppende	Se branddør
Flamsk forbandt	Se forbandt
Flamsten	En flammet sten
Flask fuge	Se fuger
Flaskebundsrude	Se kroneglas
Flensborgersten	En slags mursten fremstillet i teglværkerne ved Flensborgfjord. Se tegl
Flettebånd	Ornamentale borter som sammenflettede bånd. Også kaldet entrelaes.
Fletværk	Se vendreværk
Fliser	Se vægfliser og gulvfliser
Flugt	Liggende i lige linje, i samme retning
Flugtline	En line eller snor til bestemmelse af flugtlinjen
Flugtsnor	Se flugtline
Flugtvej	Flugtvej defineres i bygningsreglementet som gange og trapper, der giver betryggende mulighed for, at personer i en bygning kan bringe sig i sikkerhed på terræn i det fri. Elevatorer og rullende trapper betragtes ikke som flugtveje
Flunke	Sidefladen på en kvist. Se kvist
Flyveaske	Forbrændingsrest, der opsamles i kulstøvfyrede kraftværkers elektrostatiske udskillere i forbindelse med rensning af røggasserne for faste partikler. Flyveaske er et gråt pulver, der ligner cement. Partiklerne er kugleformede og består hovedsagelig af glas. Flyveaske anvendes til fremstilling af beton og cement, til stabilisering af vejbærelag, som opfyldningsmateriale og til en række andre formål.
Fløj	De enkelte bygninger i et bygningskompleks såsom hovedfløj, sidefløj og tværfløj. En bevægelig/oplukkelig bygningsdel kan ligeledes betegnes fløj, f. eks. dørføj, portfløj og vindfløj
Fløjdør	Dør md to dørblade. Se også dør
Fodbræt	Et ganske lavt panel sat for neden på en væg for at beskytte denne. Kaldes i dag også fodliste eller fodpanel. Forneden på fodbrættet anbringes en fejlliste. I

tømrersprog også bundlægten i et træskelet til en let skillevæg. I murersprog det bræt der, sat på stilladset ud for gangbroen, forhindrer genstande i at falde ned fra stilladset

Fodliste	Se fodbræt
Fodpanel	Se fodbræt
Fodrem	Finder man i stavhuse, bulhuse, alle andre huse bygget af træ, og bindingsværksbygninger. Den kaldes også undertiden fodtømmer. Fodremmen består af kraftige tømmerstykker lagt oven på syldstenene eller fastgjort på fundamentet, og på fodremmen opstilles husets stolper. I nogle egne mangler fodremmen, og stolperne står her direkte på syldstenene. Kaldes også syldholt eller fodtømmer
Fodtak	En lille murtinde ved foden af gavltrekan. Se også toptak
Fodtømmer	Se fodrem
Foldedør	Se dør
Foldeskodde	Se skodde
Foldetag	Se tag
Foldeværk	Sengotisk prydværk som hovedsageligt ses på snedkerarbejder og som efterligner et stykke papir eller pergament, der er knækket og foldet.
Fond	Baggrund eller bagvæg
Forbandt	<p>Betegnelsen for måden hvori murstene indbyrdes er placeret i facaden. Der findes et hav af kombinationer. Dvs. systemet efter hvilket mursten anbringes i de enkelte skifter, så stødfugerne ikke kommer til at ligge over hinanden i to på hinanden følgende lag. Blandt de almindelige forbandttypen kan nævnes munkeforbandt, som er det ældste, det er sammensat af 2 løbere for hver binder, og medens løberne er langsgående sten, er binderne tværgående. I det polske forbandt er der skiftevis løber og binder. Det kaldes tillige flamsk eller gotiskforbandt, og under et ser man undertiden de nævnte forbandter betegnet munkeforbandter eller vendiskeforbandter.</p> <p>Hollandskforbandt opviser et skifte med polsk forbandt, hvorover et alene med bindere. I blokforbandtet, der sammen med krydsforbandtet fremkommer i renæssancen, er der skiftevis et skifte alene med løbere og et alene med bindere. I blokforbandt ligger løberne lige over hinanden, i krydsforbandt er løberne anbragt således, at de skifte for skifte står forskudt for hinanden, krydser hinanden, hvoraf navnet. Hertil kommer forbandt alene med løbere, hvor man taler om halvstens- og kvartstensforbandt, og hvis de er stillet på højkant, taler man om standerforbandt. Hvor alene bindere er kantstillede, hedder der rulskifte eller rulforbandt. En halvstensmur er så tyk som en mursten er bred.</p> <p>Ved siden af de mere funktionelle forbandter gives der en del prydforbandter,</p>

der ofte har navn efter det mønster, som stenene danner, såsom zigzagforbandt, sildebensforbandt også kaldet fiskebensforbandt eller opus spicatum. Der er strømforbandt, som særlig bruges på gavle, hvor det ses som afslutning på de skrå sider og sender spidser af skrånstillede, tilhugne sten ind i de almindelige vandrette forbandt, som en række spidse tænder. Ved gesims og bånd er undertiden anvendt savsnitforbandt, hvor man i et enkelt skifte har skrånstillet en række mursten, så de kommer til at fremtræde som en række savtænder, hvis spidser ligger i murflugten. Træder spidserne uden for murflugten, kaldes det savtandsforbandt. Vulstforbandt er en frise af formsten eller tilhuggede sten, der har en kraftigt buet side, og når disse sten lægges i forlængelse af hinanden, fremkommer vulsten.

Ved kantforbandt er både løbere og bindere rejst på højkant. En binder kaldes også en kop, og kopforbandt er altså det samme som binderforbandt. Skorstensforbandt har løbere samt en binder i skiftevis hvert hjørne, så konstruktionen føres rundt på den anden side. Opus incertum er brudsten med mørtel imellem - opus reticulum har højkantstillede kvadratiske sten, som giver murværket en rude- eller netkarakter. Bæltemuring er skifter, der er muret med et anderledes forbandt end resten af murværket.

Forblænder	Mursten af en bedre kvalitet anvendt som yderskal i en teglstensmur. Se forblændingssten
Forblændingssten	Farvet eller glaseret facadesten, hvormed en mur forblændes. En skalmursten
Fordakning	Fremspringende bygningsdel over et vindue eller en dør. Det enten udformet som gesims eller som trekantet/buet fronton. En trekantet eller buet frontispice over en dør eller et vindue
Forgyldning	Koldforgyldning vil sige belægning med påklæbede guldblade, der er 1/7000-1/9000 mm tykke. Se også lueforgyldning
Forjynget	Søjler eller piller, der har aftagende tykkelse mod toppen
Forkrøpning	Profillister, der forløber således, at et stykke af listen skydes frem foran det plan, hvori resten ligger. Den fremskudte liste er så forbundet med det bagved liggende stykke med listestumper med samme profilering. De kan være skrånstillede eller rette. Det kaldes også forkrøpning, når et profil eller en gesims er ført rundt om en fremspringende bygningsdel.
Forlæg	Mindre facade fremspring, der er på mellem 1/4 og 1/2 sten, og som går over mindst et fag.
Formsten	En mursten af en særlig form. Se tegl
Fornagle	At sammenlåse en tømmer samling ved at føre en trænagle eller kile igennem
Forsatsramme	Se forsatsrude
Forsatsrude	En glasplade, 2-3 mm tyk, der er udskåret i et passende stykke, så den netop kan gå ind i vinduesåbningen. Den er forsynet med en tætningsliste og tager træk samt isolerer. Forsatsruder forhindrer imidlertid, at vinduet kan åbnes, derfor

vælger man i stedet ofte forsatsrammer, der er hængende, så de kan åbnes. Koblede vinduer er vinduer med rammer, hvorpå er sat en forsatsramme

Forsinke	Se sinkning
Forskalling	Opbygning, der tjener til at bære bygningsmateriale, indtil dette selv har opnået bærekraft. Kan være en form f.eks. af brædder, hvori man støber beton. Ved muring af frie spænd lægges der en bærende bræddeforskalling under, medens arbejdet og hærdning står på. Ligeledes kaldes det lette bræddelag, der bærer puds eller gips på vægge og lofter forskalling
Forskelle	Også kaldet skelle. Tilstrygning af fuger i tegltage udefra. Det sker, hvor man på grund af konstruktionen ikke kan komme til at understryge taget indefra. I ældre tid plejede man at kalke forskellingen, hvilket både beskyttede mørtelen og gav taget et dekorativt præg. I dag ses denne kalkning sjældnere
Forskudsanker	Bjælkeanker synligt i facaden. Det består af to dele, nemlig et ankerjern, som er fastgjort til bjælken samt et forskudsjern, som er synligt uden på muren. Undertiden er forskudsankeret smedet i et stykke, undertiden fastkiles et forskudsjern i ankerjernet gennem et øje. Forskudsankeret har ofte en dekorativ funktion og kan være smedet som tal, bogstaver etc.
Forskællet	Se forskelle
Forsletning	Glathugning
Forspændt beton	Se spændbeton
Forstue	Det første rum, som man kommer ind i, og hvorfra der er adgang til de øvrige rum eller en del af dem. Kaldes også entré eller diele.
Forstuekvist	Se kvist
Forsætning	Væg af planker nedrammet side om side, uden at gribe ind i hinanden.
Fortanding	En midlertidig murafslutning, der har form som en brudt linje, hvor hvert andet eller tredje skifte rager længere frem end de øvrige, således at der kan opnås forbandt med andet murværk.
Forvanding	Forinden nyligt opført murværk renses for mørtelrester med syre/vandblanding, skal muren vandes, idet den fortyndede syre ellers kan anrette tæringsskader på indbo m.v.
Forvange	Se trappe
Forvrider	Lukke til dør, vindue, skodde etc. bestående af en lille træklods, et metalstykke eller et stykke plastic, som er drejeligt om et søm eller en skrue.
Fragment	Brudstykke
Fransk altan	Kaldes også fransk dør. En indadgående dør, der kan åbnes til det fri og er afskærmet med et gelænder.

Fransk dør	Se fransk altan
Fransk løv	Barok udgave af akanthus, der ud over Frankrig anvendtes i Nederlandene, England, Tyskland og Skandinavien. Det har rigt svungne forløb og virker som en blanding mellem akanthus og vinranke. Ofte indgår der morgenfruelignende blomsterhoveder og andre blomster i løvværket, ligesom der kan udvikle menneskeoverkropper af løvværket.
Fransk lås	Betegnelse for en tømmersamling
Fransk vindue	Se fransk altan
Fredstue	Se storstue
Frise	Betegnelse for enten en farvet eller materielt fremstillet dekorationsbånd. Bjælkelaget, som i et antikt tempel adskiller arkitrav og kronliste. Frisen kan også være et dekorationsbånd af afvigende farve eller materiale eller en sribeformet billedfremstilling. Frisen kan ligeledes betegne indrammede bånd på gulv, loft eller vægfelt
Frisebræt	Bræt, der går på tværs af de øvrige brædder i en gulvbelægning og deler gulvet op i afsnit.
Frisefyldning	Fyldning i dør eller panel, hvor spejlet står ophøjet, medens den omløbende bort er forsænket.
Fritbærende	Betegnelse for en bjælke, der bærer uden mellemunderstøtninger
Fritrappe	Se trappe
Front	En bygnings forside
Frontgavl	Se frontispice
Frontispice	Bygningsgavl, enten trekantet eller svagt buet/halvrunde, der ofte fremhæver facadens midterparti og almindeligvis ses med relieffer. En gavlagtig trekant eller buet pryddelse, ofte anbragt over en bygnings hovedparti eller over vinduer og døre. Benævnes også frontgavl, fronton og frontspids
Frontkvist	Se kvist
Fronton	Det samme som frontispice, men bare mindre og over en dør eller vindue. Se frontispice
Frontspids	Se frontispice
Frostfri dybde	Den dybde under terræn, hvor man ikke på noget tidspunkt af året støder på temperaturer under 0° C. Er i Danmark 90 cm. En bygning skal funderes til frostfri dybde
Fugejern	En fugeske
Fugemasse	Det materiale, man benytter i mellemrummene imellem mursten eller andre

typer sten i en væg for at binde stenene sammen. Det kan være mørtel- eller limbaseret. Endvidere benyttes fugemasse som materiale til tætning af fuger omkring vinduer og døre og i dilatationsfuger. Der kan fugemassen være kunststofbaseret for at kunne beholde sin elasticitet over en længere årrække.

Fuger

Mørtelstrengene mellem murstenene. Der findes mange typer fuger. Fuger er åbningen imellem to sammenstødende materialeflader. F.eks. kaldes mørtelfyldte mellemrum mellem de enkelte sten i en mur for fuger. De lodrette fuger kaldes også lod-, stød- eller studsfuger, de vandrette kaldes leje, eller langfuger.

Fyldte fuger ligger i plan med stenenes forsider. Det samme gælder skræbefuger. Knasfuger er ganske smalle. Båndfuger er brede, båndagtige. Brændte fuger eller relieffuger har en lille midterfuge udført med et såkaldt brændjern, hulfuger har indadhulet overflade. I rygfuger er mørtelen samlet op i en ryg, så fugen træder længere frem end stenene. Kelfuge eller rillefuge har form mere eller mindre som en fremstående halv rundstav.

Undertiden kan de dog være mere fremtrædende og bliver til ribbefuger. Den stærkt fremtrædende fuge kaldes hamburgerfuge. Den kan have et buet forløb for oven, men det almindeligste er skrånende sider og et smalt, fladt midterparti. Hamburgerfuger er tilknyttet klassicismen. En vandfaldsfuge, er skråt afskåret, så den overliggende sten fremtræder med en kant ud over den.

Fladskårne fuger har skrå sider og en flad ryg, som når ud i murflugten. Falske fuger er ridsninger i f. eks. kvadre, som skal ligne fuger. Mellemrummet mellem to brædder kaldes ligeledes en fuge

Fugestål

Se [fugejern](#)

Fugetab

Udtryk, der anvendes om den del af en bygnings varmetab, der finder vej igennem fuger.

Fughøvljern

Se [fugejern](#)

Fughøvlstål

Se [fugejern](#)

Fugtisolering

Visse bygningskonstruktioner kan isoleres særligt imod fugt. Eksempel er sokkel på huset, der stryges på ydersiden med asfalt eller tjæres. Der lægges asfaltpap oven på soklen, før opmuring påbegyndes.

Fugtresistent

Betegnelse, der benyttes om materialer, der kan tåle påvirkning af vand i kortere eller længere tid.

Fugtspærre

Se [dampspærre](#)

Fuld mur

Massiv mur

Fuldkantet

Tømmer, f. eks. bjælker, der har lige sider og retvinklede kanter

Fuldtømmer

Tømmer i hele stammens tykkelse

Fundament	Den del af bygningskonstruktionen, der bærer selve huset
Fundering	Enhver bygning skal stå på fundament, der når ned til frostfri dybde og bæredygtig bund, således at bygningen er sikret mod skader som følge af bevægelser i jordbunden.
Fyldetømmer	Se fyldholt
Fyldholt	Kaldes også fyldetømmer. I bybindingsværkshuse med udkragninger er der i hjørnet mellem bjælkeender, rem og den overgangsfod, der bærer det overliggende bindingsværk, et åbent rum. Det er undertiden blevet udfyldt med murværk, men i renæssance og bruskarok var det almindeligt, at der i stedet indsattes et fyldholt. Det er udelukkende dekorativt og kan være udsmykket med profileringer eller skæringer. Det er ophængt mellem bjælkeenderne i tappe eller vinger, som går ind i disse.
Fylding	En plade, der udfylder arealet mellem rammestykker i døre, paneler etc. I middelalder og tidlig renæssance kunne det forsænkede parti i f. eks. en dørføj, som man normalt ville benævne fylding, simpelthen være gravet ned i de massive planker, som udgør konstruktionen, eller rammestykkerne kan være pådyvlet dørføjens planker som løse dekorationsdele. Først da man i renæssancen begynder at dyvle en løs flade på rammestykkeres bagside, så man på den ene side får et forsænket parti og på den anden et fremtrædende, kan man tale om egentlige fyldinger. Siden går man over til at note fyldinger ind i rammestykkerne. Den fremstående flade i nogle fyldingers midte kaldes for spejlet
Fyldingsdør	Se fylding og dør
Fyldingspilaster	Se pilaster
Fyldt fuge	Se fuger
Fyldtømmer	De tømmerstykker i bindingsværk, der er anbragt mellem stolper og remme, og hvis tilstedeværelse tildels skyldes dekorative hensyn. Se løsholt , dokker og skråbånd
Fyr	Se træ
Fæhår	Hår fra køer, heste og geder, brugtes forhen undertiden som et isolerende lag under gulvbrædder eller mellem panelværk og mur. Også brugt til at ælte i mørtel for at give denne større sejhed, hvilket f.eks. er en fordel ved understrygning af tage. Ligeledes i stukarbejder indgår der ofte fæhår, så materialet får større sammenhængskraft. Læs mere og køb fæhår her
Færdigmelding	Se byggetilladelse
Fæstningsforbandt	Et forbandt, anvendt ved svære mure, i hvilket nogle af stenlagene ligger skråt i forhold til yderfladen
Fødselslinje	Stederne hvorpå en bues fodender hviler, kaldes vederlag, og den linje, der kan trækkes imellem disse vederlag, kaldes fødselslinje

Gadelinje	I byernes ældre områder er husene som regel opført i den linje kaldet gadelinje, der markerer skellet imellem fortovet og den private grundgrænse
Gadeport	Porten ud mod gaden - ofte gennem hovedhuset i et flerfløjet anlæg. Der kan f. eks. i bondegårde også være en bagport - en tofteport. I enkelte købstadsgårde fra renæssancen er gadeporten med udsmykket overligger - porthammer, men ellers koncentrerer udsmykningerne sig snarere omkring husets hoveddør. I barokken forekommer der udsmykkede gadeporte, men også her er de forholdsvis sjældne. For herregårdenes vedkommende er gadeporten - eller hovedporten - stundom med rig udsmykning, således på Løvenborg og Voergaard. Se portal
Galle	Se kroneglas
Galleri	Et stort langstrakt rum, som forbinder andre rum, dukker op i senrenæssancens arkitektur. Herhjemme dog først brugt i barokken. Galleriet kan ligeledes være en åben gang udvendig på huse og fæstningsværker.
Gallerigang	Forbinder ligesom galleriet flere rum, er bredere end en korridor, men har ikke galleriets bredde. Medens galleriet tjente som en slags festrum, må gallerigangen nærmere betegnes som en standsmæssig passage egnet til ophængning af malerier eller vævede tapeter samt til udsmykning med stukkaturer.
Gangbro	Brædder, der oplægges i loftrummet, således at man kan færdes der uden at beskadige isoleringen.
Gangjern	Se gangtøj
Ganglinje	Se trappe
Gangtøj	De stabler og hængsler omkring hvilke f.eks. et dørblad drejes. Tidlige stabler har under tappen til hængslet en vinkelret stillet bråd, som er hamret ind i dørkarmen, og under tappen er der som en forlængelse en Stjær, der skråner ind mod dørkarmen, til hvilken den er fastnaglet. Medens stabelen for det meste er af ret beskeden udførelse, kan dørbladets hængsler og beslag være overmåde prægtige: I gotikken går beslagene undertiden hele vejen hen over dørbladet og tjener da, foruden at bære døren, til at sammenholde dens konstruktion. Man kalder den da jernbundet. I renæssancen bliver hængselsbeslagene korte, men til gengæld meget brede - undertiden over en halv meter, og de kan være overdådigt udsmykkede med gennembrudte mønstre og ciseleringer. Disse beslag erstattes efterhånden af de såkaldte bukkehorn, der har navn efter formen. De kan, især i de tidlige udgaver, have mange tunger, som skyder ud fra hovedformen. Omkring midten af 1700-årene forsvinder hængslet fra dørens yderside. En plade, som holder hængslet, går i stedet ind i selve dørbladets kant og fæstnes et stykke inde med gennemgående nagler. I det 19. århundrede går man over til de påskruede hængsler og stabler, som endnu bruges.
Gargoil	Se vandspyer
Gasbeton	Se beton

Gavl	Endemuren på en bygning. Betegnelsen bruges også om den øverste del, gavltrekanten, alene.
Gavlbjælke	Den yderste bjælke i et bindingsværks- eller bule hus. Liggende i gavlen danner den underlag for gavltrekanten
Gavlbrædder	Bræddebeklædning af en hel gavl eller, som oftest, af gavltrekanten. Hvor gavltrekanten er todelt af hensyn til bræddelængden, er de nederste brædder gerne fæstnet til gavlbjælken med dyvler og notet ind i hanebåndet, medens det øverste hold er dyvlet på hanebåndet og notet ind i gavlsperrene. Gavlbrædder kan forekomme i et enkelt lag eller opsat een på to, hvilket vil sige, at et smallere bræt dækker over samlingen mellem to brædder
Gavlhus	Et hus med gavlen til gaden. Denne barokstil slog for alvor igennem efter Københavns bybrand i 1728. Et hus, som vender kortsiden, gavlen, ud mod gaden. Gavlhuse synes at have sin oprindelse i det sachsiske bondehus. Bindingsværksgavlhuse med udkragende stokværker har ikke disse hvilende på bjælkeenderne, da bjælkerne går på tværs i huset, såvel overgangsfod som stolper står på stikbjælker indtappede i bagvedstående højstolper eller bjælker. Det er altså i realiteten kun en skinkonstruktion, og den har ofte vist sig at mangle den fornødne styrke, så man efter nedsynkninger har måttet udskifte bindingsværket med grundmur.
Gavlkam	Den øverste del af gavlmuren, der rager op over taget, den kan være glat, aftrappet (med kamtakker) eller svungen
Gavlkvist	En bred kvist, der flugter med facademuren og som oftest placeret midtfor. Se kvist
Gavlkvisthus	Hus med en bred kvistgavl i murflugten. Den strækker sig over flere vinduesfag, og er oftest placeret over husmidten
Gavltag	Se tag
Gennemgående hvælvsystem	Se hvælv
Gennemstikning	Bjælkehoved, som er forsynet med en tap, der er ført gennem et udhugget hul i en stolpe. Bagtappen breder bjælken ud i et bryst, som slutter ind mod stolpen. På dennes udvendige side fastlåses bjælkehovedet ved, at der er ført en, to eller sjældent tre tværgående dyvler igennem det.
Gericht	Se dør
Gering	Samling af to stykker træ i en ret vinkel således, at samlefladerne i forhold til yderkanterne danner vinkler på 45°
Gesims	Et på facaden fremspringende, vandret og dekorativt element. Fremstående profileret bygningsdel, der tjener til dekoration eller som overgangsled mellem to bygningsdele, f.eks. mellem mur og tag. Ligeledes prydes overgangen mellem væg og loft også ofte med en gesims. Den vandretliggende søjlebårne del i et klassisk tempel, eller en deraf inspireret bygning, benævnes også gesims. En bæltegesims er et profileret led, der deler en murflade vandret, den kaldes også

en kordongesims. Den antikke gesims består nederst af en række profileringer kaldet arkitraven, derover kommer frisen, der kan stå glat eller bære ornamentik - evt. skulpturer, samt endelig kronlisten, som igen bærer gavlen. Den øverste liste i gesimsen benævnes undertiden cimaise. Kransgesims er en anden betegnelse for kronliste. En sålbænkgesims er en profileret bæltegesims, der indgår som sålbænk under de enkelte vinduer. Hovedgesimsen er gesimsen, der afslutter facaden umiddelbart under taget. En pudsgesims er opbygget af profileret puds. Det kan være trukket med en skabelon og kaldes da en trukket gesims.

Gesimsfigur	Dekorativ figur anbragt på en gesims
Gesimsprofil	Se gesims
Gesimspuds	Rødvig Slutpuds (gesimspuds) er en mørtel til den afsluttende pudsning af udvendige bygningsdetaljer, som fx gesimser, der skal have en stærk overflade og stå skarpt aftegnet. Læs mere og køb Rødvig Slutpuds her
Gesimsrende	En tagrende, der ved sin form indgår som gesimsens øverste arkitektoniske led.
Gevelft	Hvælvet flade, hvælving
Gips	Anvendes enten i form af naturgips ($\text{CaSO}_4 \cdot 2\text{H}_2\text{O}$) eller i form af kalciumsulfat (CaSO_4) Gips er et farveløst eller svagt gulligt mineral. Brændt gips får man ved en opvarmning til 120°C . Der bliver herved et hvidt pulver tilbage, der kan røres op i vand til en formbar masse, som efter kort tid hærdner. Gips indgår bl.a. i mange stukarbejder, bruges som finere vægpuds og til iblanding i mørtel. I små mængder (2- 5 %) anvendes det som afbindingsregulerende tilsætningsstof ved fremstilling af cement. Se også gipsplade
Gipsplade	Også kaldet gipskartonplade. En byggeplade, der består af gips med visse tilsætningsstoffer. Begge sider er beklædt med specialfremstillet karton.
Gitterklo	Se samleplader (-jern)
Gitterspærfag	Se spærfag
Gjorbue	Se bue
Glamning	Samling af tømmer således, at det ene stykke er indfældet i det andet ved indskæring halvt i hvert stykke.
Glaseret tegl	Se tag og tegl
Glasuld	Isoleringsuld fabrikeret med glas som grundbestanddel.
Glitpuds	Når et pudslag er trukket på muren med et stålpudefbrædt, kan pudsens overflader behandles med et stål- eller glasbrædt. Denne behandling kaldes glitpuds og bevirker, at pudsoverfladen bliver meget glat
Glug	Et (oftest) lille vindue i døre, kviste eller i selve taget. Mindre åbning med eller oftest uden lukke i mur, væg, dør eller tag

Gotisk forbandt	Se forbandt
Gotlandsk sandsten	Se sandsten
Granit	Sten som væsentligst består af mineralerne kvarts, feldspat, hornblende og glimmer. En del granit er let tilgængelig i de bornholmske klipper, og under det kridtlag, som Danmark hviler på, er der grundfjeld af granit. Større og mindre marksten af granit er ført hertil fra de skandinaviske fjelde af istidens gletchere. De var i middelalderen meget anvendt som bygningsmateriale, f.eks. til vore romanske kirker. Senere mest brugt til sokler. Granit kan være brugt som rå marksten, som kløvede eller finere tilhugget som kvadre. Også anvendt til gærder, trappesten, brosten, afvisersten m. m. Kamp er det samme som granit. Gråsten er ligeledes en betegnelse for granit.
Granuleret	Findelt
Grat	Inden for arkitekturen dækker betegnelsen flere begreber, således: <ol style="list-style-type: none"> 1: Kappesømmen hvor to ribbeløse hvælvingskapper mødes. 2: Skæringslinjen mellem to tagflader, der danner et udadgående hjørne. 3: Fure med indad skrånende sider i et stykke træ passende sammen med en ryg i et andet stykke træ. Grat kan også være støbningsrester på jern eller limningsrester på finer.
Grathvælv	Se hvælv
Gratrevle	Revle er et tværgående stykke tømmer, der tjener til at sammenholde brædder eller planker, f. eks. i en revledør. Gratrevle er en revle, der er gratet ned i de brædder eller planker, som den holder sammen, og for at revlen skal binde tilstrækkeligt godt, har graten og den dertil passende del af revlen gerne svalehaleprofil.
Gratspær	Gratspær er det tømmer, der ved afvalmede tage forbinder tagfladerne i det udadgående hjørne
Gribering	Se dør
Grotteske	Dekoration, som var meget brugt i renæssancen. Navnet skyldes, at grotteske var inspireret af vægdekorationer i underjordiske ruiner fra antikken. Grotteske, som er symmetrisk, består af fantasifulde sammenkomponerede menneske-, dyre-, plante- og arkitektoniske former
Grovpuds	Grundpuds. Se puds
Grovpudse	Påføring af grundpuds
Grue	Se ildsted
Grund	Se trappe
Grundmur	I modsætning til bindingsværk, hvor grundmuren alene er i mursten. Murværk, der helt igennem er opført af mursten

Grundstykkets areal	Grundstykket omfatter det i matriklen angivne areal for en samlet fast ejendom. Den nærmere afgrænsning er fastlagt i udstykningslovens § 1, stk. 2, og bygningsreglementet angiver visse udvidelser og begrænsninger ved beregning af arealet
Gråsten	Se granit
Guirlande	En kæde af festons bestående af bladværk, blomster og evt. frugter sammenbundet med bånd. Dekorativt element på en facade med en kæde bestående af og/eller løv, frugt eller blomster
Gullandsk sten	Ældre betegnelse for de kalksten, som kommer fra Øland, og som har fundet stor anvendelse til gravsten, gulvfliser m. m
Gulv	<p>De ældste gulve har blot været af sammenstampet jord eller ler, og sådanne gulve brugte man på landet herhjemme til op omkring midten af det 19. århundrede. På steder, hvor der blev gået meget, lagdes der gerne en stenpigning, som kunne bestå af natursten eller større trædesten i ganglinjerne omgivet af pigsten. I kirker og klostre samt på slottene havde man nogle steder stengulve, de kunne være lagt med fliser af natursten lige fra kalksten og til frådsten. Allerede i middelalderen havde man gulvfliser af brændt ler. Nogle var med en svag reliefornering, og oftest var de med glasur. Begge dele gik man stort set bort fra i løbet af renæssancen. Årsagen var, at det hårdere fodtøj, som folk nu benyttede, sled ornamentik og glasur af. I stedet brugtes uglaserede tegl. Det var også almindeligt med gulve lagt af almindelige teglsten - munkesten.</p> <p>Renæssancens fornemste gulve var af marmorfliser i et par forskellige farver, f.eks. sort og hvid, men kalkstensfliser fra Øland og Gotland brugtes også meget. I det 19. århundrede blev klinkegulve af hårdtbrændt sintret tegl almindelige som et meget slidstærkt og tiltalende gulvbelægningsmateriale. Ligeledes kom terrazzo nu i anvendelse. Det fremstilledes af italienske terrazzomestre og bestod af små forskelligfarvede marmorskærver lagt ned i cement og slebet af. I nyere tid er mangfoldige naturstensfliser brugt i gulvbelægninger. Trægulve var naturlige i huse med flere etager, og man har kendt dem siden middelalderen. Såvel i renæssance som tidlig barok brugte man dog ofte at lægge et undergulv af træ, der blev belagt med fliser. Gamle gulve af egetræ, pommersk fyr og kalmarfyr imponerer ofte ved plankernes store tykkelse og bredde. Man har ladet dem stå hvidskurede, eller de er blevet malet - undertiden med et flisemønster for at illudere flisegulv.</p> <p>I 1700- årene ønsker man mere elegante gulve. Brædderne bliver for det meste smallere, og de indesluttet af et rammeværk, hvis brædder endog kan være svungne, som det f. eks. ses på Fredensborg og Hvidkilde. Man var endnu ikke blevet fortrolig med parket herhjemme, men gulvbrædderne kunne lægges i store mønstre. Fra 1700-årene stammer et gulv på Rosenborg opbygget af staver som parketgulv og med intarsiaarbejder. Det er flyttet dertil fra Prinsens Palæ - nu Nationalmuseet. I løbet af 1700-årene blev parketgulve mere almindelige. De opbyggedes af større eller mindre stave og lagdes oven på et undergulv af brædder. Den enkleste form var wiener gulvene, også kaldet sildebensgulve efter den måde de forholdsvis lange stave var arrangeret på.</p>

På landet begyndte man at lægge trægulve på den måde, at der byggedes en forhøjning med gulvbrædder i en af stuerne - gerne hvor langbordet med bænke og stole stod. Omkring det var der stadig lerstampet gulv, og først lidt efter lidt erobrede trægulvene husene. I slutningen af det 19. århundrede kom linoleumsgulvene frem, og korkgulvene fulgte snart efter. I nyeste tid benyttes også gulve af plastmaterialer og tæppebelægninger.

Gulv på jord	Betegnelse for et gulv, der er udlagt direkte på jord uden kælder eller krybekælder
Gulvafdækning	Når en gulvbelægning er udlagt af håndværkerne, bliver den dækket til med gulvafdækning, således at gulvet ikke slides unødigt i resten af byggeperioden
Gulvafslibning	Ældre gulve kan afslibes for at fjerne lakering og eventuel spartelmasse. Det nyslebne gulv behandles herefter med lud, males eller lakeres
Gulvflise	Kvadratisk eller rektangulær flise af brændt ler eller sten til at lægge i gulvet. Ret tykke for at kunne holde til belastningerne. Fra middelalderen kendes gulvfliser af lertøj med reliefmønstre, senere er glasuren som regel gulvflisens eneste prydding. Ofte er gulvfliser af to forskellige farver lagt skiftevis, men også mere komplicerede mønstre og flere farver kan forekomme. Gamle stenfliser har kun den ene side planslebet. Blandt de anvendte stensorter kan nævnes forskellige slags kalksten og marmor.
Gulvpille	Også kaldet underlagspille. En pille af mursten anbragt i kælder eller krybekælder som understøtning for gulvbjælkerne
Gumling	Se vaskere
Guttae	Se dråbeplade
Gyldenlæder	Stykker af gede-, fåre- eller kalveskind syet sammen, opspændt på bræddeskelet og brugt som vægbeklædning. Gyldenlæder kan være alene med malede dekorationer, men det er nok så ofte tillige forsynet med punslede mønstre, der er hamret ned i læderet med et lille stempel, eller det har oppressede mønstre i ret højt relief. Der er mærkeligt nok sjældent guld på gyldenlæder. Det gyldne metal er sølv, der er lagt på i ganske tynde blade og der på behandlet med en gulliglak. Gyldenlæder kommer til Danmark i renæssancen og bruges indtil sidste fjerdedel af 1700-årene. I det 19. århundrede efterlavet i svært papir.
Hageblad	Se sammenbladet
Halmklædt væg	Til beskyttelse for lerkliningens sattes der undertiden en halmbeklædning op på ydervæggene af bindingsværkshuse. Halmen stilledes i lodrette bundter ganske tæt og fastholdtes med påsømmede lægter. Nogle steder var halmbeklædningen en helårsforeteelse, men det forekom også, at den blev taget ned om foråret og først kom på igen ind under vinter.
Halmløb	Se løb
Halmsime	Se sime

Halvdør	Se dør
Halve sten	Se tegl
Halvkuppelhvælv	Se hvælv
Halvpanel	Se panel
Halvroset	Se roset
Halvrundstav	Rundstav halveret på langs, som regel forbundet med en baggrund, så den altså springer frem som et profilled.
Halvstaf	Rundstav(f) gennemskåret på langs i to halvparter
Halvstensforbandt	Se forbandt
Halvstensmur	Murstensmur, der er så tyk, som en mursten er bred. De fleste bindingsværksmure er halvstensmur
Halvsving	Se trappe
Halvsøjle	Se søjle
Halvtag	Tag med ensidet hældning fra tagryggen, der i modsætning ti heltaget (også kaldet saddeltag), har to sider ensartet fald fra tagryggen. Se tag
Halvtømmer	Heltømmer, som er halveret på langs
Halvvalm	Se tag
Hamborgfuge	Fugning med let eller stærkt fremspringende mørtelstreng mellem murstenene. Se fuger
Hammerbånd	Vandret tømmerstykke som foroven holder stolper og evt. planker i stavværkshuse sammen. Det samme som tagrem.
Hammerkalk	Se stampet kalk
Hammertræ	Overligger over dør eller ildsted, kan være forsynet med profileringer, udskæringer med navnetræk, årstal, bomærker m. m.
Hanebjælke	Det samme som hanebånd: En kort tværbjælke, som et stykke oppe forbinder spærene i et spærfag af tagværket. Navnet skyldes, at hønsene i de gamle gårde om aftenen fløj op og satte sig på hanebjælken
Hanebånd	I princippet det samme som hanebjælke, men betegnelsen "bånd" bruges her ofte, når tømmeret er spinklere end normalt for bjælker.
Hanebåndsloft	Foruden loftet, som hviler på de almindelige loftsbjælker, kan der for oven være et ekstra loft hvilende på hanebåndene
Hanebåndsspærfag	Se spærfag

Hanebåndsvindue	Lille enrammet vindue, som er indsat i gavl eller gavlkvist og giver lys til hanebåndsloftet.
Harmonikadør	En skydedør eller snarere foldedør af filt, læder eller andet.
Hautrelief	Højt, fremstående relief i modsætning til det lave basrelief
Hejsehjelm	Fremskydende hejsekonstruktion ofte anbragt i en gavlspids. Hejseværket skærmes af et tag, der kan være en forlængelse af husets tag, og det bæres af udstikkende bjælker, evt. afstivet af skråbånd eller knægte.
Hejsekvist	En lille kvist med en bjælke, der rager frem. En hejseanordning er ophængt heri
Hejseværk	En forlænget bjælke stikkende ud fra en facade eller en gavl med ophæng til taljer og tove. Ofte er hejseværk overdækket af et tag
Helgavl	Gavl der er ført lodret op til tagryggen
Helpanel	Se panel
Helstensmur	Har en tykkelse som længden af en mursten
Heltag	Tag med to sider ensartet fald fra tagryggen. Dette kaldes også saddeltag. Halvtaget er selvfølgelig heltagets modsætning ved kun, at have en ensidet hældning fra tagryggen. Se tag
Heltagskvist	Se kvist
Heltømmer	Det samme som fuldtømmer, dvs. tømmer der har hele stammens tykkelse.
Helvalm	Se tag
Hemmelighed	Se privét
Herberg	Tilbygning lagt i forlængelse af stuehuset i f.eks. bulbyggede gårde. Ofte er herberget noget højere end stuehuset, til gengæld mangler det ildsted. Det bruges mest til sengepladser til tjenestefolk og gæster samt til opbevaring af kister og andre gemmemøbler
Herme	Et bærende led sammensat af for neden en pilaster og for oven en menneskeoverkrop - evt. kun et menneskehoved. Herme har været kendt i antikkens Grækenland. Får stor betydning i renæssancens arkitektur, møbelkunst m. m., bruges mindre efter bruskarokken, men forsvinder aldrig helt. En herme med kvindeoverdel kaldes kvindeherme, med mandsoverdel mandsherme, med spædbarnsoverdel puttoherme og med satyroverdel satyrherme. Såfremt overdelen forestiller bestemte personer, som det f. eks. er tilfældet på Rønninge Søgård på Fyn, hvor hermefigurerne er Caspar Markdanner og Sophie Oldeland, taler man om portræthermer
Hermepilaster	Se pilaster
Hesteskobue	Se bue

HFI-relæ	Højtfølsomt fejlstrømsrelæ. Relæet registrerer eventuelle strømstyrke fald i husets elinstallation forårsaget af afledning af strøm til jord. Relæet virker således som en personbeskyttelse, såfremt der f.eks. opstår fejl i f.eks. hårde hvidevarer, der kan medføre, at personer kommer i kontakt med strømmen og derved udsætter sig selv for fare
Historicisme	Historicisme var i Danmark fremherskende i perioden fra ca. 1830-1910 og kendetegnes ved sine lån af forskellige historiske stilarter
Hjelmtag	Se tag
Hjulvindue	Vindue udformet som et helt eller et halvt hjul, hvor sprosserne er anbragt, som var de egre
Hjørneblad	Ordet kan både betegne bladagtige prydelser på hjørnerne af plinten på middelalderlige søjlebaser, og en tømmerkonstruktion. Se sammenbladet
Hjørnebånd	Kan betegne et metalbeslag, der skal styrke et hjørne i en snedkersamling samt et tømmerstykke anbragt tværs over vinklen mellem to forbundne tømmerstykker. Det kan f.eks. være mellem en stolpe og en bjælke eller drager. Hjørnebånd kaldes også undertiden shængsler.
Hjørnejern	Vinkelformet beslag af jern, der opsættes på et udadgående murhjørne i forbindelse med pudsearbejde. Hjørnejern beskytter pudsen mod slag og stød.
Hjørnelisén	Se lisén
Hjørnerisalit	Fremspringende parti på en bygningsfacade der ofte er lige så høj, som selve facaden
Hjørnestolpe	I bindingsværk og bulværk en stolpe i hushjørnet. Den er ikke sjældent kraftigere dimensioneret end husets øvrige stolper samt kan have en dekoration af udskæringer eller profileringer, hvor de øvrige stolper er udekorerede.
Hjørnetårn	Se tårn
Hollandsk forbandt	Se forbandt
Hollandsk vindue	Se skydevindue
Hollandske mopper	Se tegl
Hovedgesims	Den gesims som afslutter facaden under taget. Se gesims
Hovedrepos	Se trappe
Hovedstykke	Udtrykket bruges undertiden om det øverste vandrette tømmerstykke i en bindingsværksvæg, remmen. Det kan også betegne kapitælen på en søjle eller pilaster.
Huldækelement	Dækelement af beton. Elementet er i tværsnit formet som et rektangel i lavformat. Inde i midten af tværsnittet er der langsgående cylinderformede udsparringer for at nedsætte vægten på elementet. Huldækelementer benyttes til

etagedæk.

Hulfuge	Se fuger
Hulkel	En rendeformet profil, der kendes som et konkavt profil. Se kel
Hulmur	To murskaller med et hulrum imellem
Hulmursfyld	Se hulmursisolering
Hulmursisolering	Huse med hule mure kan isoleres med mineral- eller glasuld, leca m.v., der opsættes under opmuring eller blæses ind udefra
Hulrelief	Relieffer der fremstår på baggrund af en nedhulning i f. eks. en plade, og hvis mest fremtrædende dele ikke når længere frem end pladens overflade.
Hulsnit	Dekoration nedskåret eller nedhugget i en flade
Hulstav	Se kel
Humleranke	Udsmykningsranke udformet med humleplanten som forbillede, med blade og humleknopper. Ses ikke sjældent i renæssancen, f.eks. som udsmykning på vandret tømmer i byhuse af bindingsværk. Særlig udbredt på Fyn
Husbrand	Lille tilspidset stage, ofte udsmykket for neden, der er påsat det øverste af gavltrekanter på f. eks. bindingsværks- og bulhuse og rager et stykke op over den. Skal, uden at være egentlig lynafleder på magisk vis værne huset imod lynnedslag og brand
Hvidtekalk	Den læskede kalk i kalkkullen, som er blevet til en stiv grød, når vandet er sivet bort. Se også kalkdej . Hvidtekalk anvendes til hvidtning (overfladebehandling) af murværk.
Hvidtning	Se hvidtekalk
Hvirvelroset	Se roset
Hvælv	<p>Eller hvælving, krumt selvbærende stykke murværk, der hvilende på piller eller mure dækker over et rum, som til siderne begrænses af bemeldte piller eller mure. Er der tale om ribbehvælv fra mur, bæres ribberne gerne af ribbekonsoller. Over hvælvet kan man finde fortandinger. De ældste hvælv er uden ribber. Det drejer sig om kuppelhvælv, som findes i både hel og halv udgave, med glat, rundet kuppel og med kantet kuppel. Klosterhvælvet har fire sider.</p> <p>Til de ældste hvælv hører også tøndehvælvne, der har form som en tønne overskåret på langs. To krydsende tøndehvælv kaldes grathvælv, og ved grater forstås de skarpe, nedadvendte rygge, der opstår, hvor sådanne ribbeløse hvælv skærer hinanden. Grater kaldes også kappesømme. En tøndehvælving, der for hver ende afsluttes af buede flader, så den har form som et trug, kaldes en trughvælving. Hvis man i stedet for "trugets" buede forløb bygger hvælvet op af en plan topflade og fire skrånende, rette sideflader, tales der om et spejlhvælv.</p> <p>De ældste ribbehvælv er fra 1100-årene, men da var ribberne kun til pynt og</p>

ikke bærende. Derimod bliver ribberne bærende fra omkring midten af 1200-årene, og de enkelte hvælvaufsni, kapperne, er muret på ribberne. Da den egentlige bærende konstruktion nu er ribberne, kan kapperne gøres tyndere, end hvælvet tidligere var. En trekantet hvælvkappe kaldes undertiden en svikkel, det samme kan gælde for den nederste spidse del af en hvælvkappe - hvælvflig.

En pendentiv er murværk af form som en trekantet flig, der danner overgang mellem retvinklede mure og et kuppelhvælvs bundrand, og som støtter kuplen. Man har blandt ribbehvælvene kryds- eller korshvælv, seks og otte delte hvælv samt stjernehvælv, hvor ribberne danner en stjernefigur. Til at bære ribberne er der ofte i muren indsat hvælvkonsoller, som kan være dekorativt udformede. En flad kuppelhvælving kaldes en bøhmisk hvælv eller bøhmisk kappe.

Stalakithvælving er oprindeligt et islamisk hvælv, hvis underside opdeles i celleagtige nicher. En engelsk specialitet er nethvælv og viftehvælv, som ved hjælp af elegante ribbeforløb opdeles i netagtige eller vifteagtige konstruktioner. Ved bundet hvælvsystem forstås, at der i en romansk basilika er to hvælvingsfag i sideskibene svarende til hvert fag i hovedskibet. I gotikkens gennemgående hvælvsystem svarer der et fag i sideskibene til et i hovedskibet. Falsk hvælv, som er den ældste hvælvingslignende overdækning, er opbygget således, at hver ny skiftegang går lidt længere ud end den nedenunder. Stenene kommer således ikke til at sidde i spænd, hvad de gør i et ægte hvælv.

Hvælvflig	Se hvælv
Hvælvfortanding	Se hvælv
Hvælvingsflig	Se hvælv
Hvælvkappe	Se hvælv
Hvælvkonsol	Se hvælv
Hvælvribbe	Hvor to hvælvkapper støder sammen, er der ofte som stabiliserende led indskudt en muret ribbe, f. eks. på gotiske hvælv. Hvælvribbe opfanger sidetrykket og leder det ned i rummets mure, som de går over i, ofte via en hvælvkonsol eller ribbekonsol. I mere avancerede hvælvtyper støder sideribber ofte an mod hovedribber, som så fører trykket ned. Hvælvribber er ikke sjældent opmurede af profilerede sten.
Hvælvsvikkel	Se hvælv
Hydrat kalk	Se læsket kalk
Hydraulisk kalk	Hydraulisk kalk (Jurakalk) er fremstillet af en naturligt lerholdig kalksten. Kalkstenen bliver brudt i åbent brud og herefter knust og brændt i en roterovn ved ca. 1000 °C. Herefter bliver den brændte kalk formalet til et fint tørt pulver, som udgør det aktive stof, hydraulisk kalk, der hærder ved tilsætning af vand. Hydraulisk kalk er en ren tørkalk til opgaver, hvor der skal blandes helt specielle mørtler. Læs mere og køb Rødvig Jurakalk her

Hydraulisk kalkmørtel	Hydraulisk kalkmørtel er en fabriksfremstillet KKh/Kh (jura)mørtel, der kun skal tilsættes vand før brug. Indeholder hydratkalk, hydraulisk kalk (jurakalk) og renvasket og ovntørret kvartssand. Hydraulisk kalkmørtel findes i flere forskellige styrker og i mange grovheder, som alle bruges til specifikke anvendelsesområder. Hydraulisk kalkmørtel (juramørtel) kan anvendes i såvel gammelt som nyt byggeri. Læs mere og køb Rødvig Juramørtel her
Hylse	Hylster, kappe af metal, der omslutter en tap. F. eks. i hængsler
Hysken	Se privét
Hældefag	Udtrykket dækker følgende: Partiet udenfor muren under tagskægget. Åbningen i bindingsværkshuse mellem tag og mur, et fortag, som ligger ud fra en bygning samt det yderste stykke loft under det skrånende tag
Hænekuppel	Se kuppel
Hængeltræer	De til spær svarende konstruktioner i et sulehus. Ved hjælp af en lang, udragende tap, som for oven går tværs gennem hængeltræer. Denne kan hænges op på åsbjælken, hvoraf navnet. Det er især på Fyn, betegnelsen hængeltræer er brugt.
Hængeplade	En fremspringende, vandret, firkantet plade, der indgår som led i en gesims.
Hængestav	Dekorativ lodret stillet stav i f.eks. murblænding. Den hænger ned fra overkanten eller svæver frit. Den har ikke forbindelse med underkanten.
Hængestavsblænding	Se blænding
Hængetårn	Se tårn
Hængsel	Et forbindelsesled, hvorom noget kan dreje sig. Et dørhængsel kan således være en cylindrisk hylse passende til en tap eller stabel. Undertiden betegnes stabel og hængsel sammenfattende som hængsel
Hærdning	Se beton
Hætte	Hvor skaktrør, faldrør og aftræk udluftes over tag forsynes disse med en hætte, der beskytter røret mod nedbør.
Høgab	Se kvist
Højblænding	Se blænding
Højremshus	Se højremskonstruktion
Højremskonstruktion	En form for bindingsværk, hvor bygningen har sideskibe. I stedet for, at ydervæggene eller midtersuler bærer taget, går der her to rækker stolper ned gennem huset, og hvert stolpepar er forbundet med en kraftig bjælke, der som regel er tappet gennem stolperne. Disse skiller de to sideskibe fra midterskibet, og det er på dem, tagets vægt hviler. De lave sideskibe kaldes også udskud, og taget er ført ud over dem, men hviler kun ganske let på ydervæggene

Højstolpe	I bindingsværkshuse en stolpe, der i en væg går op gennem to-tre stokværk i stedet for kun gennem et
Højsule	Se sule
Høstænge	Se stænge
Håndbræt	Et lille bræt med håndtag eller skaft, hvorpå mureren anbringer den kalkmørtel, han øjeblikkelig skal bruge
Håndknage	Før almindelige dørhåndtag til at vippe blev almindelige, havde man undertiden en fast håndknage på dørbledet, og med den kunne dørbledet så skubbes op og i, når man havde udløst låsemekanismen, f. eks. et klinkefald
Håndliste	Den profilerede øvre liste på et gelænder, som tjener til greb for hånden.
Håndstrøgne teglsten	Se tegl
Hårkalk	Kalkmørtel, som er blandet med fæhår
I jern	Se profiljern
Ibrugtagningstilladelse	Se byggetilladelse
Ildbrandshus	Betegnelse for mange københavnske huse, der stort set alle blev opført i årene efter bybranden i 1728, og karakteristiske ved sine gavlkviste til gaden. Hustypen kendes især fra Holland, og der er ofte smalle huse over fire fag samt opført i tre eller fire etager. Endvidere er de karakteristiske ved sine hvide, profilerede gesimser samt tofags, sprossede vinduer. De fleste er dog forsvundet igen, enten ved nedbrænding ved bybranden i 1795, ved Københavns Bombardement i 1807 samt ved deciderede nedrivninger
Ildfast ler	Består af en blanding af silisiumoxyd og aluminiumoxyd. Som regel er der overskud af siliciumoxyd-kvarts i form af sand. Ildfast ler findes bl.a. på Bornholm. Det må have egenskaber, som svarer til ildfaste sten, der da også ofte består af brændt ildfast ler. Se ildfaste sten
Ildfaste sten	Skal kunne tåle temperaturer på over 1600 grader, og de må ikke blive bløde, synke sammen, skrumpes, revne, ligesom de må kunne klare hastige temperatursvingninger, kemiske og mekaniske påvirkninger. Der er mange typer ildfaste sten, nævnes kan chamottesten og molersten.
Ildsted	<p>Det ældste og mest primitive ildsted er blot en stenlagt plads på gulvet - ofte en stor, flad sten, som det var lettest at arbejde på. Det er muligt, at det oprindeligt var denne sten, der kaldtes skorstenen. Ilden kunne også være i en grube i gulvet. Dette blev siden til "grue".</p> <p>Til gulvildstedet hørte et aftræk i husgavlen - et uglehul - eller et hul i taget - en lyre, og endnu et godt stykke ned i det 19. århundrede klarede man sig visse steder i Midt- og Vestjylland endnu med en lyre som aftræk. Allerede i senmiddelalderen blev det dog almindeligt med en kappe over ildstedet, og et aftræksrør til røgen. Dette rør kunne ende blindt på loftet, eller det førtes op gennem taget som en skorstenspipe. Røggakpen kan hvile på opmurede vanger,</p>

eller et hjørne kan bæres af en baluster, medens mindre vanger bærer resten af vægten. Den eller de åbne sider kan være med selv bærende buestik, dog er det mere almindeligt med en skorstenshammer - en bjælke af træ eller sten, hvis der da ikke er indmuret en smedet jerndrager.

Medens de ældste ildsteder havde ilden i gulvhøjde, fik man siden opmuret et "bord", en såkaldt arnebænk, så arbejdshøjden blev mere bekvem. I større husholdninger havde man fortrinsvis to ildsteder, nemlig et køkkenildsted og et bryggersildsted. En skorsten var imidlertid ret kostbar at få opmuret, så derfor klarede man sig nogle steder med at koble køkkenildsted og bryggersildsted til hver sin side af et aftræk, og der kunne tillige knyttes andre herligheder til komplekset: En bilæggerovn er en kasseformig forlængelse af ildstedet. Den kan være af jernplader, men var oprindeligt lige så ofte muret af sten eller keramikklakler.

Fra ildstedet skubbedes der gløder ind i bilæggeren, som ragede ind i stuen ved siden af køkkenet, og på den måde fik man varme der. Selvom bageovnen for det meste optræder selvstændig, kan den ligeledes være koblet til ildstedet som bilægger. Den fyldes så først med gløder, og når varmen i den er stærk nok, rages gløderne atter ud. Brødene bages på eftervarme. I skorstenen over ildstedet indgik der nogle steder gennemhullede plader eller vidjeflettede bakker, det var maltkøllen, hvor den spirede byg tørredes og røgedes til malt, så der kunne brygges øl på den. Ligeledes knager eller stænger til ophængning af kød til røgning har man kunnet finde.

Til selve ildstedet hørte en stang i skorstens- eller røggappen til ophængning af kedelskeder eller kedelophæng. Ved en kedel forstås et kar med hank til ophængning, og en kedel kan lige så godt være åben lig en gryde, som den kan være en lukket vandkedel. En gryde har ører og enten selv tre høje ben, så den kan stilles hen over ilden, eller der kan være en løs trefod til at stille den på. Enkelte danske ildsteder har kunnet opvise en kedelkran på siden - en arm til at svinge hen over ilden og til ophængning af kedler. Til bryggersildstedet er knyttet en grue, der fra den gamle grube i gulvet udviklede sig til et opmuret separatildsted, hvorpå en gruekedel ophænges i den krave, som den har for oven. Man skelner mellem østdansk ildsted, hvor man står inde i selve røggappen med tilhørende røgaftræk og arbejder, og det vstdanske, hvor man står uden for ildstedet.

Arne er oprindeligt navnet på et ildsted anbragt direkte på jorden, medens esse synes at have været navnet på et ildsted med muret eller klinet aftræk. I dag betegner det et håndværksildsted - hovedsageligt det, man finder i smedjer.

Ildsten	En slags meget hårdt brændt mursten
Imprægnere	Påføring af træværk med væsker, der beskytter dette mod nedbrydning eller brand.
In situ	På stedet. For eksempel in situ støbt beton, der betyder beton støbt på byggepladsen.
Inddækning	Tætning ved samlinger af bygningsdele, særligt med vindskede, tagfod, sålbænk,

vandnæse, ovenlys eller lignende. Inddækning udføres oftest af zink eller bly.

Indfatning	Omramning af dør eller vindue
Indhus	Se stuehus
Indskudsbræt	Se lerindskud
Intarsia	Indlægninger i træ, hvor der er udstemmet af grundtræet for at give plads til mønstre etc. i andre træsorter eller helt fremmede materialer som sten, ben eller metal.
Islamisk bue	Se bue
Isolering	Betegnelse for de produkter, der anvendes til at reducere varmetab og lydtransmission i en bygning. Hyppigst anvendt er mineraluld. De isoleringskrav, en bygning skal opfylde er beskrevet i bygningsreglementet
Isse	Betegnelsen anvendes f. eks. om spidsen af en arkitektonisk konstruktion - således toppartiet af en blænding, hvælving etc.
Issepunkt	Det øverste punkt i en hvælvingskappe eller et buet stik
Istegjern	Se armeringsjern
Jalousi	Ramme med skrånstillede flade tremmer i skodde eller dør. Jalousi skærmer mod direkte indfaldende lys og hindrer, at man udefra kan se ind. I dør, hvor der ikke bagved jalousi er glas, tjener det ligeledes til ventilation. Almindeligt i gamle retiradedøre
Jernbeton	Se beton
Jernbundet	Især i middelalderen og renæssancen var det almindeligt med jernbundne konstruktioner, f. eks. døre, hvor plankerne på den ene side fastholdtes af revler, medens de på den anden side var befæstede med fastnaglede håndjern, der "bandt" dem sammen. Kister, skabe m. m. var ligeledes ofte "bundet" sammen af båndjern.
Jernpost	Se vindue
Jernstøbning	Kunsten at støbe i jern var kendt i Kina allerede for et par tusinde år siden. Europæerne udviklede først en jernstøbeteknik i anden halvdel af 1300-årene. Der støbtes i sandforme frembragt ved, at en træmodel af den genstand, man ønskede, trykkes ned i det let fugtige sand, hvorpå smeltet jern ledtes ned i sandformen. Jernstøbning anvendtes, i Europa først til kanonfremstilling, og derpå til ovnplader. I det 19. århundrede var støbte gelændere, stakitter m. m. meget yndede.
Jokke	Afstivning af jern eller træ, som sættes ind under murværk for at bære det under et nedrivningsarbejde eller et restaureringsarbejde.
Jonisk kymation	Konveksfrise med æggestav, hvorunder ofte tillige en perlestav.

Jonisk søjle	Se søjle
Jonisk æggestav	Se jonisk kymation
Jordgravet	Om stolpe eller planke, hvis ene ende er nedgravet i jorden, så den står fast. I gammel tid hærdede man undertiden den ende, der skulle nedgraves, ved at holde den ind i ilden, så det yderste lag forkullede, hvorved det blev mere modstandsdygtigt overfor insektangreb, råd og svamp.
Jugendstil	En stil der i Danmark var særligt fremherskende i perioden 1900-1920. Jugendstilen kendetegnes ved, at dens organiske formsprog afspejler naturens stiliserende, slyngende mønstre og former
Juvelornamentik	Udhugget, udskåret eller smedet ornamentik, der efterligner slebne, indfattede ædelstene. Meget brugt i renæssancen.
Kabelbakke	Vandret hylde af profileret jernplade, der tjener til bæring af el-, telefon- og andre kabler.
Kabelbeton	Se spændbeton
Kakkel	Se kakkellovn
Kakkellovn	<p>En ovn, der er opbygget af keramiske kakler. De kan være af lertøj eller fajance. De såkaldte porcelænsovne er af hvid fajance. Kakkellovne kendes fra den sene oldtid eller den tidlige middelalder, og oprindeligt bestod de af potteformede kakler klinet ind i en ovnkappe. Potteformene afgav en god del varme, og potteovnene anvendtes endnu i det 19. århundrede.</p> <p>Man kunne i jyske egne finde potteovne af sortbrændte lertøjs-pottekakler. Senere gik man over til stadig fladere og større kakler, og i senmiddelalder og renæssance blev det almindeligt med kakler udsmykket med relieffer med f. eks. bibelske figurer, kongeportrætter, sindbilleder, adelsvåbener m. m. Ligeledes blev der udført profilerede gesimskakler, ben, topfigurer og gesimsfigurer.</p> <p>I barokken gik man i stort omfang bort fra reliefkakler, men til gesimser m. m. var profileringer nødvendige. Ellers nøjedes folk ofte med malede dekorationer på plane kakler. Rene kakkellovne brugtes til op i det 20. århundrede, og i rococoen fik især overdelen ofte et elegant svunget forløb med knækkede og buede former samt med kæmninger og rocailler. En niche i midten af overdelen kunne anvendes til at holde en kande med kaffe etc. varm i.</p> <p>Med klassicismen rykkede kolonneovne - søjleformede ovne - ind i hjemmene, og denne type brugtes endnu i det 19. århundrede sammen med kantede ovne i et par etager. Kaklerne blev fra noget før midten af det 19. århundrede maskinfremstillede og endte som en trist massevare. Kakler og fliser har intet med hinanden at gøre. Kakler har en fals på bagsiden, så de kan sættes ind i ovnløbet og blive siddende på plads. Fliser har ingen fals.</p> <p>Det er ligeledes misvisende at kalde en jernovn for en kakkellovn, eftersom der ikke forekommer kakler i den. Derimod kendes der en del kombinationsovne med jernkasse og kakkellovndel. De forekommer i renæssancen og den tidlige</p>

barok og er meget almindelige i rococoen og den tidlige klassicisme.

Kalathos	Korintisk søjle. Se søjle .
Kalkbalje	En balje, hvori kalkmørtel udrøres med vand og henstår til brug ved bygningsarbejde
Kalkballe	Se kalkbalje
Kalkbræt	Et lillefirkantet bræt, hvorpå mureren holder den kalk, han bruger ved spækning eller pudning
Kalkbørste	Kalkkost. Læs mere og køb kalkkost/børste her
Kalkdej	Se kulekalk
Kalkgrød	Se kulekalk
Kalkkølle	En kølle, hvormed kalk knuses før læskning
Kalkmælk	Kalkmælk er vådlæsket og vellagret kulekalk blandet med vand, helt fri for tilsætningsstoffer. Kalkmælk anvendes til kalkning af puds af kulekalkmørtel og de fleste typer hydraulisk kalkmørtel, samt på overflader der tidligere er kalkede. Læs mere og køb Rødvig Kalkmælk her
Kalkpuds	En kalkmørtel, hvormed en mur jævnt overtrækkes
Kalkslagning	For at gøre kalkmørtel mere sej brugte man i ældre tid at gennemtærse den med lange jernstænger.
Kalktrug	Et trug, hvori kalkmørtel bæres til murerarbejdet
Kalkvand	Kalkvand er en klar og mættet opløsning af calciumhydroxid til beskyttelse af kalkede og pudsede overflader eller blankt murværk - og til blanding af kalkprodukter til opgaver, hvor der ønskes særligt gode egenskaber af produkterne. Kalkvand er det klare vand, som flyder ovenpå vådlæsket kulekalk. Læs mere og køb Rødvig Kalkvand her
Kalmarfyr	Se træ
Kalorifere	Varmekammerovn i et luftopvarningsanlæg.
Kam	Det stykke af en gavlmur, der rager op over tagfladen. Det kan være glat, svunget eller med takker. Kan også betegne lang, smal tap i tømmeramling.
Kamin	Åbent ildsted kendt siden 1100-årene. Oprindeligt var kaminen helt indbygget i de romanske huses tykke kasse-mure, men i gotikken bevæger de sig længere frem og ender i sengotisk tid foran mur eller væg. Man kender både kaminer, der har stået midt på en mur, og hjørnekaminer. Medens man i middelalderen i f.eks. Frankrig og Tyskland havde prægtigt udformede kaminer opbygget af fornemme stensorter og udbyggede med skulpturer eller mønstre, klarede man sig i Norden med kaminer af mursten indtil renæssancen.

Den eneste nu kendte gotiske kamin af udhugne sten fra gammelt dansk område findes på Glimmingehus i Skåne. I de primære rum på renæssancens slotte, herregårde og fornemme borgerhuse kunne kaminer være ødsle paradestykker med mange prydede hentet bl.a. fra antikkens arkitektur, hvortil kunne komme skulpturelle arbejder og heraldik. Det foretrukne materiale var sandsten, men også klæbersten - som er ildfast - kalksten og forskellige marmorerede kunne komme på tale. Ofte stafferedes visse led på renæssancens og bruskarokkens kaminer, hvilket vil sige, at de maledes, forgyldtes eller forsølvedes. Den indbyggede kamin havde ikke nogen røgkappe, men efterhånden som den skød frem fra muren, måtte der en røgkappe til. I begyndelsen var den ikke større, end at den kunne bæres af et par konsoller, som indmuredes i væggen, men med en kamin, der stod foran væggen, måtte der sidevanger til, og måske suppleredes de under kappens hjørner med søjler eller balustre. Kappens forside blev båret af et hammertræ, en stensøjle eller et stykke indmuret jern, som dog gerne kønt dækkedes bag nogle sten.

I barok og rococo søger kaminen atter ind i væg eller mur, og hjørnekaminer bliver meget almindelige - fortrinsvis to i hver stue- en i hvert hjørne på samme væg - og i store rum kunne der være fire kaminer, således i kuppelsalen på Fredensborg. Var der ikke brug for så mange, udførtes de overflødige som attrap. Prydkaminer uden praktisk anvendelsesmulighed var ej heller noget ukendt fænomen i renæssancen. Nogle af kaminerne på Rosenborg har således aldrig været tilsluttet en skorsten.

Kampestensmur	Mur opført af utilhugne marksten.
Kamstål	Se armeringsjern
Kamtakker	Retvinklede aftrapninger på en kamgavl. Meget anvendt som pryde på bygninger fra senromansk tid, gotik og renæssance samt på ny i anden halvdel af det 19. århundrede.
Kannelering	Se kannelurer
Kannelure	Lodrette og ofte halvcyklindriske render eller riller på søjleskafter, pilastre o.lign. Lodrette riller eller furer, der kan pryde et søjleskaft, en pilaster eller en fylding til panel eller dør. Kendes i antikken og bruges i renæssance og nyklassicisme.
Kantet kuppelhvælv	Se hvælv
Kantforbandt	Se forbandt
Kantlag	Et murskifte, hvor stenene er anbragt på højkant, rulscliffe
Kantskifte	Se kantlag og forbandt
Kapilarbrydende lag	Lag af f. eks. komprimeret ral i en tykkelse fra 15-30 cm. Bevirker, at vand fra underliggende jordlag forhindres i at trænge op igennem laget. Anvendes under gulv på jord.
Kapitæl	Hovedet på søjle eller pilaster samt evt. på herme, atlant, karyatide eller baluster. Der findes mangfoldige typer, men de i vor forbindelse aktuelle er den

doriske kapitæl, den joniske, den korintiske og kompositkapitælen. Ofte kunstnerisk udformet hoved på en søjle eller pilaster

Kappe	Den del af en hvælving, der begrænses af graterne eller ribberne på siderne og nedadtil af de bærende buer. Røgfanget på en kamin kaldes også en kappe
Kappesøm	Den nedadvendte ryg, der fremkommer hvor f.eks. to tøndehvælv krydser hinanden. Kaldes også grat og forekommer kun ved ribbeløse hvælv.
Karm	Den bærende ramme i døre og vinduer
Karnap	Et fremspringende bygningsparti forsynet med tag og vinduer
Karnis	Gesimsled med mere eller mindre udpræget S-formet profil
Kartouche	Ornament udformet som en ramme. Det opstår i renæssancen og bruges endnu ret hyppigt i rococoen. Kan stå som ramme om inskriptioner, navne og årstal, men også indramme ornamentik af anden karakter. Er ofte overdådigt udformet med stilens foretrukne prydelser, i renæssancen f.eks. rulværk, i bruskbarokken, bruskværk, og i rococoen rocailleværk. Ornamenteret ramme omkring eksempelvis våbenskjold, indskrift eller lignende
Karvesnit	Eller karvsnit, er V-formede nedskæringer i træ, som er lette at udføre med en almindelig spids og skarp kniv. Egner sig til geometriske mønstre såsom stjerner, ellipser og cirkler. Forekommer mest i folkekunsten og kan optræde på dørrammer, dør- og panelfyldninger m. m.
Karyatide	Søjle i form af en kvindeskikkelse. Se atlant
Kassedrager	Spær, hvorpå der er påtømret plader af krydsfiner. Kassedrager medfører, at dimensionerne af tømmerstykkerne i spæret kan gøres mindre
Kasselås	Se dør
Kassemur	To murede skaller af teglsten eller kvadre, mellem hvilke er nedlagt en kærne af sten, mørtel og forskelligt fyldstof
Kassetteloft	Et loft udført i træ, marmor eller decideret stukkatørarbejde som en række kasser ved siden af hinanden, der adskilles af en profileret ramme. Kassetterne kan bl.a. være tre- og firkantede, ovale og runde
Kassetteret	Et loft af træ eller en muret hvælving, der er udsmykket med kasseagtige fordybninger omgivet af profilerede lister og ribber. Kassetteværk er dekorationer på stenhugger- eller snedkerarbejder, der i udformning kan minde om loftskassetter.
Kastanjevifte	Ornament hovedsageligt brugt i regencestilen i 1700-tallets første årtier. Det minder om kastanieblade - gerne fem i tal
Kastelskvist	Se kvist
Kedel	Se ildsted

Kejsertrappe	Se trappe
Kel	Konkavt profilled, kaldes også hulkel, ses undertiden stavet kehl. Betegner også skæringslinjen mellem to tagflader, der danner et indadgående hjørne
Kelfuge	Se fuger
Kelspær	Ved indadgående hjørner i et tag må der, for at give plads til dem, foretages en udskæring i tagfladen og dermed i de spær, som bærer dem. Der isættes så et kelspær af form som et omvendt V i udskæringen, og de spær, som hviler på dette kelspær, gør det med en udskæring i endefladen, en såkaldt klo, der passer ned om kelspærrets kanter.
Kelstød	En kelet liste lagt på en rammes indvendige side, så den danner fals for en fyldning.
Keramik	Alle genstande af brændt ler. Selv en mursten er ret beset keramik. Lertøj er keramik med porøs skærv, det kan være sortbrændt som jydepotter og er da undertiden blevet brugt til pottetekakler, hovedsageligt i Jylland. Almindelig glaseret lertøj har bl.a. fundet anvendelse til gulvfliser og kakler. Terracotta, der er af renere ler og noget hårdere brændt, har fundet anvendelse til udendørs friser, kaminkakler etc. Kan f.eks. ses på Bregninggård i Vestjylland. Fajance, der er brændt to gange - undertiden tre - og tinglaseret, er anvendt til væg- og gulvfliser samt til kakler. Det er derimod sjældent, at det hårdtbrændte, sintrede stentøj samt porcelænet er blevet brugt i arkitektur. Stentøj træffes hovedsageligt i gulvklinker og porcelæn i sanitære varer.
Kernetræ	Se træ
Kerub	I forbindelse med arkitektur altid et vinget englehoved. Meget anvendt i renæssance, barok og rococo
Kikkenborg	Lille udsigtstårn, gerne af træ, på et hustag.
Kile	Trekantformet træ- eller plaststykke, der anvendes til opklodsning, for eksempel af en dørkarm.
Kilesten	Tildannet sten eller teglsten, der er bredere for oven end for neden. Brugt til opmuring af buestik og kilestik over døre og vinduer.
Kilestik	Se kilesten
Kip	Mødestedet for spærenderne og tagfladerne i et heltag - tagryggen
Kipdrager	Se drager
Kister	Lodrette tappe i fodrem, der holder dens stykker sammen. Er befæstet med dyvler - pløkke.
Kit	Til tætning og sikring af glaseruder i vinduesrammen anvendes oliekit, hvilket er vandrevet kridt blandet med linolie til en tyk dej.
Kitfals	Falsen imellem vinduesrammen og glaseruden, hvor kitten trykkes i.

Klassicisme	Facader er holdt i en stringent stil, uden udskejelser. Ses bl.a. ved uindrammede vinduer.
Klinetavl	Se lerklining
Klinkbygget	Bræddebeklædning med vandret stillede brædder med et lille overlæg. Dvs.at det ene bræt dækker et lille stykke ind over det underliggende.
Klinke	Hårdtbrændt mursten specielt egnet til gulvbelægning
Klinkebeklædning	Fliser og klinker, som benyttes til beklædning f.eks. af vægge i et badeværelse
Klinkebelægning	Belægning af fliser eller klinker på gulve.
Klinkefald	Simpelt dørlukke bestående af en klinke og en hage. Klinken sidder på dørbladet. Den er en enarmet vægtstang drejelig om en bolt, og undertiden holdes den på plads af en skinne, i hvilken den kan glide op og ned. Hagen sidder på dørkarmen, og når klinken falder ned i den, er dørbladet fastholdt.
Klo	Se kelspær
Klodsfortanding	En fortanding med større mellemrum i flere på hinanden følgende skifter af murværket
Klodstrin	Se trappe
Klosterhvælv	Se hvælv
Klæverbladsblænding	Se blænding
Kløverbladsfrise	Fortløbende firpasfigurer, i midten hele og for oven samt fornedene halve. Ses undertiden murede i teglsten.
Knasfuge	Se fuger
Knippepille	Forekommer hovedsageligt i gotisk arkitektur og er profileret som et knippe af slanke søjler.
Knudetømring	Se blokhus
Knægt	Konsol af træ eller sten tjenende som støtte under bjælke, gesims etc., er i gotik, renaissance og bruskbarok ofte udsmykket med rige profileringer eller med billedskærer eller stenhuggerarbejder.
Knækket tag	Se tag
Koblede søjler	Se søjle
Kogested	Se ildsted
Kogødning	Undertiden anvendt til at smøre på murværk som underlag for f.eks. kalkning. Kogødning opsuger nemlig murfugt, gennemslående løbesod m. m.

Kold forgyldning	Se forgyldning
Kolonade	Søjlerække eller søjlegang. En række af søjler
Kolonneovn	Søjleformet ovn
Komfur	Ildsted lukket inde bag jernplader og for oven forsynet med huller til gryder og andre kogekar. Kendes for så vidt allerede i 1400-årene, men slår først igennem herhjemme i det 19. århundrede, hvor det erstatter de åbne ildsteder. Ved hjælp af løse ringe kan kogestederne gøres større eller mindre
Kompositkapitæl	Se søjle
Kondens	Hvor varm dampholdig luft møder en kold overflade, hvorved dampen fortættes til vand og sætter sig på overfladen. Kondens i en bygning kan medføre nedbrydning af byggematerialerne og forhindres ved korrekt udført isolering og effektiv udluftning
Konduktør	Byggepladsens tilsynsførende eller byggeleder, der oftest er arkitekt, ingeniør eller bygningskonstruktør
Konge	Midtstolpe i spir, klokkehus af træ, apsistagværk. Betegnelsen bruges også for bærende stolper i drager- og langstolstagværker.
Konisk	Kegleformet
Konkav	Indadbuget, indadhvælvet
Konsol	Ornamentalt fremspring af sten eller træ på mur eller væg, beregnet til at bære overliggende bygningsdele. En lille volutformet konsol kaldes også en modillon
Konsolknægt	Se knægt
Konsolsten	Også kaldet kragsten. Sten udformet og fungerende som konsol
Kontinuerlig bjælke	En bjælke, der forløber i et stykke over flere understøtninger
Konveks	Udadbuget, udadhvælvet
Konvektor	En varmeplade, der er forsynet med en påbygget varmeafgiver
Kop	Se binder
Kopbånd	I bindingsværk et stykke tømmer, som anbringes skråt i hjørnet mellem en stolpe og en bjælke
Kopforbandt	Se forbandt
Kopskifte	Se forbandt
Kopstykke	En mursten af en halv stens længde. Topstykke
Kordongesims	Det ofte profilerede fremspringende led som over stueetagen deler facaden på

den vandrette led. Se gesims

Korintisk søjle	Se søjle
Korridor	En smal gang, der forbinder værelserne i en lejlighed. Betegnelsen bruges også undertiden om en forstue
Korrosion	Kemisk proces, hvorved et stof nedbrydes, f.eks. af den atmosfæriske ilt. Således skal jern overfladebehandles for at undgå korrosion.
Kors	Forskellige korsformer forekommer undertiden også på verdslige bygninger i form af blændinger, ganske som man kan se dem udskårne i tømmeret- for det meste i port og dørhamre - antagelig som magiske beskyttelsesmidler imod hekseri og forgørelse.
Korsblænding	Se blænding
Korsforbandt	Et forbandt, hvor stødfugerne i hvert andet lag i løberlagene er forrykket en halv sten
Korshvælv	Se hvælv
Korspostvindue	Se vindue
Kove	Et skur til brænde etc. knyttende sig til husvæg og dækket af hustaget, der føres ud over koven. Betegnelsen kan også dække et spændhus.
Kovneksbue	Se bue
Kragbro	Murværk der er bygget, så det ene skifte krager lidt ud over det andet
Kragbånd	Fremspringende profilled, der især er brugt som vederlag- støtte- i bueåbninger.
Krage ud	Om en bygningsdel, der træder frem over det underliggende
Kragsten	Se konsolsten
Kragtræer	Udkløvede stykker af egetræ, der foroven er pløkket sammen to og to. De lægges over rygningen på stråtage for at holde denne på plads. Kragtræer forekommer oprindelig ikke i Vest- og Nordjylland.
Kransgesims	Se gesims
Kreneleret	Om murkrone med tinder - skydeskår - og tilsvarende konstruktioner
Kridering	Oprindelig grund til, at male eller forgylde på. Består af kridtpulver rørt ud i limvand og påført i ganske tynde lag. Mellem hver påføring skal krideringen tørre og poleres, så den færdige overflade, der måske fremstår efter 10-12 påføringer af krideringslag, er ganske jævn og glat. I dag benyttes kridering om malingsbehandling, hvor overfladen efter udførelsen fremtræder med en vis ruhed
Kridtmørtel	Se mørtel

Krone	Den øverste, ofte profilerede, afslutning på tårn, mur eller skorsten.
Kroneglas	Gammeldags vinduesglas. Det fremstilledes ved, at glaspusteren blæste en lille glasballon. Modsat piben sættes et anfangejern fast på ballonen, hvorefter piben knækkedes af. Ved at holde anfangejernet i stadig rotation foran en ovn, fik man slynget glasballonen ud til en skive, og når den åbnede sig der, hvor piben var knækket af, fremkom der et øjeblik en figur som en krone med takker, hvoraf navnet kroneglas. Af den færdige runde glasskive kunne der udskæres ruder, der dog ikke blev lige tykke overalt. Stykket, hvor anfangeren havde siddet, kaldes flaskebund, oeil de boeuf eller galle.
Kronliste	Det øverste led af en gesims, i reglen karnisformet
Krumknægt	Prydbøjle eller prydkonsol anbragt under gesims eller andet fremspring på mur, dørgericht o.lign. Den har ingen reel bærende funktion. Ofte er den udsmykket med ornamentale eller skulpturelle arbejder
Krybekælder	En kælder, hvor det ikke er muligt at gå oprejst
Krydsbuefrise	Er med buer der krydser hinanden således, at benet på bue nr. 2 udspringer i centrum af bue nr. 1 osv.
Krydsbånd	Fjæle, f. eks. i en tagkonstruktion, som krydser hinanden og sammen danner et skråt kors - andreaskors
Krydsfiner	Flere lagfiner, der er sammenlimet med årerne i træet gående på tværs af hinanden. Derved modvirker de forskellige lags spændinger hinanden, og krydsfineren slår sig mindre end en almindelig træplade af samme tykkelse.
Krydsforbandt	Se korsforbandt og forbandt
Krydsforbindelse	Se korsforbandt
Krydshammer	En hammer med dobbelt pen, hvis 2 halvdele danner et kryds, der anvendes til ophugning af fuger, afhugning af puds m.m.
Krydshvælv	Se hvælv
Krydsribbehvælv	Se hvælv
Krydsskifte	Se korsforbandt og forbandt
Krydstømmer	Tømmerstykker i f. eks. bindingsværk, som er skrammede således, at de danner et skråt kors - et andreaskors.
Kuglestav	Ornamental stav opbygget af ene kugler i modsætning til perlestav, hvor cylindriske led og undertiden skarptprofilerede led veksler med kugler
Kuldebro	Betegnelse for et sted i en bygningskonstruktion, hvor kulde udefra har særlig let ved at trænge ind i huset
Kulekalk	Kulekalk fremstilles ved at brænde kalksten og vådlæske den brændte kalk i store kar. Herefter omsættes kalkdejen til kalkspande, som lagres frostfrit. Vådlæsket kalk, der har lagret nogen tid - helst fra 3-7 år - i en kalkkule. Den er herved

blevet til en sej, dejagtig masse og er uovertruffen til såvel kalkning som til mørtel. Det har hidtil været vanskeligt at få fat på langtidslagret kulekalk, men i dag er det muligt at skaffe (Rødvig Kulekalk). Se i øvrigt under læsket kalk og [læs mere og køb Rødvig Kulekalk her](#)

Kulekalkmørtel

Kulekalkmørtel er en færdigblandet vådmørtel, der blot skal røres op med en passende vandmængde i ca. 5-10 min før brug. Den er blandet vådlæsket kulekalk og mørtelsand. Kulekalkmørtel har mindre trykstyrke end hydrauliske kalkmørtler og cementmørtler, men til gengæld har den en stor trækstyrke. Det gør, at den er velegnet til alle almindelige murerarbejder inden for restaurering, hvor det er afgørende, at mørtlen kan arbejde smidigt med huset, og hvor en alt for trykstærk mørtel omvendt kan risikere at beskadige huset. Kulekalkmørtel kan anvendes både til opmuring, fugning og oppudsning. Se [mørtel](#) [Læs mere og køb Rødvig Kulekalkmørtel her](#)

Kunststen

Grov cementmørtel ofte med tilsætning af skærver af den stenart, som man ønsker, at kunststenen skal ligne. Den kan formstøbes og f.eks. ved en efterpolering få en lighed med natursten

Kuppel

Hvælv eller tag, der mere eller mindre er halvkugleformet. Ved hængeskuppel forstås en kuppel, der begrænses af fire vægge i et kvadratisk rum og går over i de fire vægflader i fire ens buer

Kuppelhvælv

Se [hvælv](#)

Kurvehanksbue

Se [bue](#)

Kvader

Natursten, der er tilhugget i firkantet form, så den kan finde anvendelse i murværk. Kan have ret eller krum overflade. Med indhuggede ornamentter eller figurer kaldes den en billedkvader. Herhjemme er materialet oftest granit. Betegnelse for natursten (eks. granit), som er tilhugget i firkanter

Kvadermuring

Opmuring med kvadre. Benyttes også om udformning af teglstensmurflader, således at nogle partier skyder frem, som var det kvadre, medens andre er nedsænkede som fuger. Kvadermuring lanceredes herhjemme af italieneren Dominicus Baetiaz, der arbejdede i landet i slutningen af 1500-årene og begyndelsen af 1600-tallet. Eksempler på kvadermuring kan ses på Holckenhavn ved Nyborg, Juulskov ligeledes på Østfyn, og på trappetårnet på Sæbygård i Vendsyssel.

Kvadermønster

Malede kvadre på murværk brugt dekorativt, eller kvadre efterlignede i puds

Kvaderpudsning

Pudsning, hovedsageligt af facader, der efterligner kvadre

Kvaderridsning

Ridsning affugerne i romansk kvaderstensmurværk. Ridsningen, som går midt i fugen, kan være udført med en fugeske dyppet i tyk kalkmørtel.

Kvartroset

Se [roset](#)

Kvartstav

En rundstav, der er halveret på langs, hvorpå halvdelen igen er halveret. Kvartstave ses ofte indsat som prydder, der flankerer fremstående partier

Kvartstensforbandt	Se forbandt
Kvartstensmur	Murværk med samme tykkelse som en murstens højde. Stenene er altså stillet på højkant i den
Kvartsving	Se trappe
Kvartsøjle	Se søjle
Kvartvalm	Se tag
Kvindeherme	Se herme
Kvist	<p>Udbygning på et hustag, der springer ud fra selve taget og forsynet med vindue (i tidligere tider en luge). Opbygning på et tag, der har selvstændigt tag samt vindue eller luge. Sidevæggene på en kvist kaldes flunker. Disse er beklædt med zinkplader, skifer, træ eller lignende. Det er naturligvis sket af hensyn til husets tæthed, men kan tillige være et led i husets udsmykning, og der vil da være anvendt kobberplader.</p> <p>En kvist med sadeltag og zinkklædte flunker kaldes en blikkenslagerkvist. En taskekvist har ensidigt tagfald, som begynder oppe ved husets tagrygning. Pultkvisten ligner en taskekvist, men dens tag når ikke op til tagrygningen. Hvis en sådan kvist går fra gavl til gavl, kaldes den en kastelskvist eller fabrikskvist. Grunden til det sidste er, at man ofte på ældre tiders fabriksbygninger brugte sådanne kviste.</p> <p>Frontkvist er en kvist midt på taget over husets hoveddør. En schweizerkvist har sadeltag, der skyder frem over dens front, den har vindskede, og der kan være prydelige stiverkonstruktioner i den øverste trekant. Stråtagskvisten har taget buende ned, så det dækker flunkerne, og hvis selve kvisten er rundbuet, kaldes den en ark. Tagskægskvisten, som også forekommer på stråtage, rejser sig direkte fra tagremmen. I avlsgårde ses ofte lugelukkede kviste, de er til indstikning af høg, og kaldes derfor høgab.</p> <p>Gavlvkisten er en bred kvist i murflugten på husets facade. Den strækker sig over flere vinduesfag og er oftest placeret over husmidten. Heltagskvist er en kvist i hele tagets højde</p>
K-værdi	Isoleringsevnen i en bygnings konstruktion angives i k-værdi. Denne angiver, hvor stor en varmemængde, målt i Wh, der i løbet af en time strømmer gennem 1 m ² af konstruktionen, når temperaturforskellen mellem den indvendige og den udvendige side er 1° C. Det betyder, at en lav K-værdi indebærer en god isoleringsevne. Bygningsreglementet foreskriver k-værdier, der skal overholdes ved nybygning.
Kykloporforbandt	Forbandt i kyklopmur
Kyklopmur	Mur af kløvede kampesten
Kældershals	Snæver nedgang fra det fri til en kælder

Kæmfer	Se kæmper
Kæmmet	Tømmersammenføjning hvor f.eks. to bjælker er sammenholdt ved, at en kam i den ene passer ned i en udskæring i den anden.
Kæmper	Eller kæmfer, det overliggende tømmerstykke, som afslutter en muråbning. Betegnelsen dækker ligeledes det øverste led på en søjle, der bærer bue eller hvælving, en anden betegnelse for dette led er vederlagssten.
Kæppetækning	Se tag
Kølbue	Se bue
Kølle	Indretning hvori malt til ølbrygning kan tørres og evt. røges. Det kan dreje sig om et sted i skorstenen over det åbne ildsted, hvor bakker med spirende byg kan skydes ind, men som regel er det, vi i dag forstår ved kølle, et opmuret rum, hvori malten tørres ved hjælp af gennemstrømmende varm luft. Forhen havde man ved nogle gårde et køllehus med ildsted, hvori malten tørredes. Det lå, af hensyn til brandfaren, et stykke fra den øvrige bebyggelse.
Kønrøg	Sort farve fremstillet af sod
Lagerfuge	En vandret fuge mellem to skifter
Lambrequin	Tunget vandret kappe til ophængning f.eks. over gardiner. Forekommer også udført som ornament på stuklofter.
Lamel	En tynd skive eller plade
Lamelhuse	Lange, fritliggende, parallelle huse
Laminering	Sammenlimning af materialedele under stort tryk.
Lancetbue	Se bue
Langfuge	Vandret fuge. Se fuger
Langhalm	Halm af rug, hvede eller - sjældent - havre. Den er tærsket særlig skånsomt, og derefter er den sorteret, så kun de længste strå er taget med. Langhalm er anvendt som tækkemateriale og til snoning af simer, hvormed tækkematerialet blev bundet fast til underlaget
Langhus	Betegnelsen oprindelig brugt om kirke uden særligt kor. Anvendes undertiden også om almindelige lange huslænger uden nogen form for afbrydelser af facaderne.
Langstol	En længdeafstivning af tagværk. Den består af lodrette stolper, som kaldes konger. De hviler på hovedbjælkerne og bærer selv vandrette tømmerstykker, såkaldte dragere, hvorpå igen spærfagenes hanebånd hviler. Konger og dragere er støttet af skråbånd
Lanterne	En lille overbygning på en kuppel. Den er udstyret med lysåbninger

Lanternespir	Et spir, hvori indgår et afsnit med lysåbninger, en lanterne
Lask	Jern- eller træstykke, der tjener til sammenføjning af to konstruktionsdele, f. eks. i en tagkonstruktion.
Lavblænding	Se blænding
Lejde	Betegnelse for forskellige stykker bygningstømmer, f. eks. det stykke tømmer, der er anbragt vandret liggende på en bygnings mur, og hvori tagspærene fastgøres. Ligeledes brugt om fodremmen i et bindingsværkshus, som stolperne tappes ned i
Lejefuge	Se lagerfuge og fuger
Lejesten	Sten med et udhulet parti, der har tjent som leje for en mølleaksel, en dørtap etc.
Lerindskud	Ler, der tidligere blev lagt i træbjælkelaget ved en etageadskillelse. Lerindskud tjente til at varmeisolere, brandisolere og lyddæmpe.
Lerklining	<p>Brugtes i gammel tid til udfyldning af tavlene i bindingsværk. For at den kunne holde, måtte der være noget at bygge den op på, og til det formål var der i tavlets nederste tømmerstykke boret nogle huller, medens der i det overliggendes underside var skåret en fure. I disse klemtes så nogle kæppe - gerne af hassel - såkaldte støjler, fast, og mellem dem igen lavedes et fletværk af halm, pilevidjer etc. - et såkaldt vendreværk, hvorpå det våde og bløde ler klaskedes. Arbejdsdelingen var gerne den, at medens mændene kørte leret til, varetages selve kliningen af kvinder. Leret skulle dog æltes inden kliningen, og det skete ved, at man enten selv barfodet trampede rundt i det eller drev kreaturer rundt deri.</p> <p>Efter at tavlene var klasket fulde, rettedes overfladen pænt til og gerne sådan, at den stod en smule i relief i forhold til tømmeret. Når kliningen efter nogen tids forløb var tør, eftergik man revner og sprækker, og så kunne kalkning finde sted. Undertiden kostedes en lervælling på som mellemlag. Se også libi. Rent ler egnede sig ikke godt til det grovere klinearbejde, fordi det sprækker for meget under tørringen. Derfor måtte det gerne magres noget ved indæltning af en vis portion grus, og vedhængsevnen blev større, når der tillige æltes stykker af halmstrå i. Til det afsluttende lag skulle leret helst være forholdsvis rent.</p>
Lersten	Ubrændte lerblokke fremstillede i forme. De skulle gerne tørre ude i fri luft, men det var ikke heldigt, at der kom for megen sol, for så sprækkede de let. Derfor var tørrepladsen ofte under tag. Lersten anvendtes både til yder- og indervægge i stedet for lerklining, og bindematerialet var som regel en lermørtel, men kalkmørtel har også været brugt. Til udvendig brug var det nødvendigt, at vægge med lersten vedligeholdtes godt med kalkning, da man ellers risikerede, at leret vaskedes ud ved regnskyl. Bortset herfra var materialet overmåde stabilt, og lersten findes endnu i skillerum i mange gamle huse, hvorimod de i ydervæggene gerne er erstattet afbrændte teglsten. Lersten kaldes også adobe.
Lertøj	Keramik, der som regel er fremstillet med brug af lokale lerforekomster. Skærven er porøs og vandgennemtrængelig, og brændingstemperaturen når næppe op over 1000-1100 °C. For at give varer af lersten en tiltalende lys overflade, har

man undertiden påført dem et begitningslag af hvidt pibeler. Hertil kommer en glasur, som er fremstillet af kalcineret bly. Den er klar og glasagtig, og det er undertiden vanskeligt for pigmenter at gøre sig gældende på en ubegittet, mørk bund, hvorfor bemalet lertøj ofte er begittet. Lertøj har været en del anvendt til gulvfliser og kakler.

Lesbisk kymation	Frise med karnisprofil og udsmykket med brede, spidst afsluttende blade vekslende med ganske smalle, stiletformede blade. For oven i de brede blade er der en spids nedgående udskæring.
Letbeton	Se beton
Libi	En blanding af ler samt undertiden kalk og gødning fra køer eller får. Libi smurtes på lerklinede bindingsværksvægge som grund for hvidtekalk, den sugede fugt til sig, så bindeevnen blev bedre. Mest brugt i Jylland.
Ligdør	Særlig bred dør, der i regelen kun kom i anvendelse, når en kiste med et lig skulle bæres ud af huset. Ikke mindst i de sønderjyske egne kan ligdøre være meget smukt udformet med rige profileringer og bemalinger. Undertiden er det en fløjdør. I mindre huse havde man gerne et særligt ligvindue, hvis poster med et let slag kunne skubbes ud, så der blev plads til, at en kiste kunne komme igennem
Ligeløbstrappe	Se trappe
Liggefuge	Se lagerfuge og fuger
Ligvindue	Se ligdør
Limtræ	Træ i bjælkeform, opbygget af flere lag træstave, der er limet sammen. Limtræ har en højere brudstyrke end almindeligt træ i samme dimension.
Linoleum	Gulvbelægning, som først vist på en udstilling i London i 1892. Den kaldtes dengang kamptulikon og adskilte sig en smule fra det produkt, der udvikledes i 1870-erne og fik navnet linoleum. Kamptulikon bestod af kautschuk, gutaperka og korkaffald. Linoleum fremstilles ved kogning af linolie med tilsætning af salpetersyre eller blyoxyd, hvorpå den seje masse blandes med korksmuld og udstryges på groft lærred, hvor det så igen kan gennemgå en farvning og mønsterpresning
Lisén	En flad, rektantet murpille uden basis og kapitæl. En hjørnelisen går omkring et hushjørne. Rammelisen er opbygget med en ramme som kant. Ørelisén har øreformede forkrøpninger for oven. Retkantet og lodret løbende murbånd med en svagt fremspringende flad form. I modsætning til pilasteren er liséne uden hverken kapitæl eller base
Lodfuge	Se fuger
Lodpost	Se vindue
Lodsprosse	Se vindue

Loft

I romansk tid er bjælkeloft absolut det fremherskende, og endnu i renæssancen er det almindeligt i højerestandsbyggeriet. Hos borgerstanden og blandt bønderne brugtes det endnu i det 19. århundrede. Det består af de bjælker, der bærer etageadskillelsens brædder, og der kan være et dobbelt lag heraf, således at det nederste lag kun er ganske korte brædder, der er faset ind i siderne på bjælkerne, medens der ovenover ligger endnu et lag gennemgående brædder. Bjælkerne har gerne stået malede. I sjældne tilfælde har de været udskårne eller profilerede. Ved ydermurene understøttes bjælkerne af konsoller eller knægte.

De er høje i bindingsværkshuse - erstattes der ofte af skråbånd, medens de i grundmurede huse er lave og så til gengæld gerne går lidt længere ud under bjælkerne. Ofte er de smukt udskårne. For at gøre loftet smukkere, indsattes der undertiden kassetteværk mellem bjælkerne, så fladerne inddeltes i felter af grænsede af rigt profilerede og udskårne lister. Kun meget få kassettelofter er bevaret herhjemme. De kan bl.a. ses på Kronborg, i Skrivekammeret på Rosenborg og i Åstrup kirke ved Haderslev. I visse tilfælde flyttedes et lag loftsbrædder ned under bjælkerne og kunne så dekoreres med et sammenhængende malet motiv.

I senrenæssancen bliver det almindeligt at dække lofts bjælkerne med ornamenteret stuk, og det lægges ligeledes under loftsbrædderne. I barokken bliver forskallede og stukkerede lofter almindelige hos højerestanden. De er ofte overdådigt udsmykket med ornamentik og skulpturelle arbejder, og på overgangen mellem væg og loft indsattes der gerne karnisformet gesims for at opnå en smukkere virkning. I lofter kunne der indsættes plafondmalerier, som helst skulle være malede i frøperspektiv - altså som scenerier tager sig ud set nedefra. Noget som kun meget få malere mestrede.

I det 19. århundrede bliver stukkeringerne ringere, man påsætter færdige, støbte ornamenter, som skrues til loftet. Pudsede lofter - evt. med nogen bemaling langs siderne bliver almindelige, og af stuk bevares stort set kun rosetten til lampekrogen. Pudsede lofter har man beholdt til vor egen tid. I dag benyttes flere forskellige produkter til lofter.

Hvis etagedækket er betondækplader, kan undersiden af betondækket udgøre loftet. Dækket fremtræder så fra fabrik med en færdigbehandlet overflade, der er klar til maling. Der kan også anvendes gipsplader i forskellige formater, bræddebeklædning eller nedhængte lofter, hvor et skelet af metalprofiler bærer loftpladerne, isoleringsplader med forskellige former for overflader eller lignende.

Loggia

Et rum som er åbent til en eller flere sider og bæres af enten søjler eller piller. En buegang, hvis buer bæres af søjler eller piller. Kan også være en åben altan bygget ind i huset - modsat balkon.

Lokum

Se [privét](#)

Lomme

Rummet mellem en hvælvings overside og muren

Ludbehandling

En behandling af træ med sæbelud og hvidtekalk, så træet kan stå hvidskuret og vedligeholdes med sæbevand.

Lude	Eller lydde, en smal udbygning til et hus. Dens halvtag er en forlængelse af hustaget.
Lueforgyldning	Guldstøv blandes op med kviksølv til et amalgam. Dette påføres den rensede metalgenstand, som man vil forgyldte. Herpå ophedes tingen, hvorved kviksølvet fordampes, og kun gullet bliver tilbage i en belægning, som må slides af. Lueforgyldning har været en del brugt til pryddele, som skulle være meget vejrbestandige, f. eks. vindfløje, kugler og andre fremhævelsesværdige elementer på spir. Lueforgyldning er almindelig forgyldning langt overlegen hvad angår holdbarhed. Processen er imidlertid ret farlig, da kviksølvdampene er overmåde giftige.
Lunette vindue	Halvcirkelformet vindue
Lusning	Til erstatning for udfaldne knaster, små frønnede partier eller stykker med slemt ormegnav i træ, indsættes undertiden en såkaldt lus. Det sker ved, at der på stedet, hvor lusningen skal finde sted, skæres helt rent for evt. dårligt materiale og gerne sådan, at åbningen har en bekvem form - som regel rund eller firkantet. Lusen - en klods - tildannes, så den passer meget nøje i det udhuggede parti, hvorpå den skydes ind og limes fast. Lusning kan også udføres i stenmateriale
Lydde	Se lude
Lyddør	Se dør
Lynét	Halvmåne - eller cirkelformet felt under bue over vindue eller dør
Lyngtørv	Overfladetørv bestående af sand eller jord gennemvævet af lyngrødder. Har undertiden været skåret og lagt op langs husmuren på bindingsværkshuse for at lune om vinteren. Er ligeledes blevet brugt som mønningstørv på tage.
Lyre	Se ildsted
Lysning	Muråbning til dør eller vindue
Lysningsareal	Se vindue
Lysningsflade	Den indvendige overflade af bue eller hvælving
Lysthus	Lille pavillonagtigt hus i have eller park. Det er beregnet til anvendelse på f. eks. sommerdage, hvor det regner eller blæser for meget, til at det er behageligt at sidde udendørs og drikke kaffe eller te. Forhen også foretrukket af damer i solskinsvejr, fordi det betragtedes som ufint at være solbrændt. Lysthuse findes i både grundmur, bindingsværk og af træ. Landets ældste lysthus er Pirkentavl ved Rosenholm fra omkring 1570.
Læde	Kan betyde både en lille låge og det stykke tømmer - lejde - hvorpå tagspærene gøres fast.
Lægte	Et langt, tyndt træstykke, ofte bredere end tykt. Anvendt bl.a. til at lægge vandret over spærene i tagværk som støtter for tagsten eller som skelet, hvortil strå eller rør i stråtage kan fastbindes. Også anvendt som træskelet i lette

skillevægge, i rækværker og gærder.

Lægtning	Underlag til tag bestående af lægter. Lægterne er sømmet fast til spærene
Længdefuge	Se lagerfuge
Læsket kalk	Man skelner mellem tørlæsket og vådlæsket kalk. Fremgangsmåden er i begge tilfælde, at kalken i ovne opvarmes til 1200-1300° C, hvorved dens indhold af kultveilte uddrives. Ved den tørlæskede kalk tilføjes der herefter 20 pct. vand, hvilket får kalkstykkerne til at smuldre til et hvidt pulver, som går under betegnelser som tørkalk, melkalk, hydratkalk og sækkalk. Det sidste skyldes, at den ofte sælges i sække i lighed med cement. Til hvidtearbejder er den dog langt fra så egnet som vådlæsket kalk, der tilsættes 200-300 pct. vand. Denne flydende vare lagres derefter i kule - kulekalk. Kulekalk til hvidtning bør være mindst fem år gammel. Denne kalk kan erhverves i handelen
Løb	Eller halmløb. Valke af langhalm, der er bundet sammen med flækkede vidjer eller - i nyere tid - med ståltråd. Kan snoes op i en spiral, hvis enkelte lag syes sammen, så der opstår en flage, en kurv etc. Man har endog i træfattige egne syet dørbåde af løb. Kan også være indsat i bindingsværkstavl som bund for klining. Se også trappe(trappeløb).
Løbende hund	En bølgende eller spiralformet bort. Ornamentbort opbygget som en række fortløbende ens bølger
Løber	Sten der ligger på langs i murværk
Løberforbandt	Se forbandt
Løberlag	Et murskifte
Løberskifte	Se forbandt
Løgekuppel	Se spir
Løs fjeder	En tynd tværliste anvendt som forbindelsesled imellem brædder, hvori der er slået en not.
Løsholt	Tværgående tømmerstykke i bindingsværk. Det går mellem to stolper.
Løvværk	Bladornamentik
Lås	<p>Det ældste låsetøj er simpelthen en bom, som bliver skudt for døren og ind i et bomhul i muren, så dørbadet ikke kan åbnes. Fejlen er, at døren ikke kan låses op udefra. For at opnå dette, anbragte man på dørbadet en skyder af træ, der kunne gå ind i et hul i dørkarmen, og gennem et hul i dørbadet kunne en hage passende til en tap eller et fremspring på skyderen stikkes ind, så man derfra kunne drive skyderen frem og tilbage.</p> <p>I middelalderen var traslåse ganske almindelige herhjemme, og den dag i dag er enkelte af dem bevaret på Lyø i det sydfynske øhav og på Færøerne. I en låsekasse ved siden af dørbadet er en rigel indstukket. Den går ud foran</p>

dørbladet og blokeres af nedfaldende tapper, der går ind i huller i rigelen. Som nøgle tjener et træstykke med tapper, der passer til de nedfaldne tapper eller stifter, der blokerer rigelen. Når den føres ind i låsen og presses op, skubber den de nedfaldne tapper i vejret, og rigelen bliver fri og kan trækkes ud.

Allerede i oldtiden havde man imidlertid fundet ud af, at det var langt lettere med en metalrigel, der kunne trækkes tilbage, når en nøgle med kam blev stukket ind gennem et nøglehul og drejedes rundt. Den fik da fat i en tap på rigelen og tvang denne tilbage.

Romerne havde nøgler og låse af bronze. Efterhånden blev det almindeligt, at såvel rigel som nøgler blev gjort mere komplicerede, og man fik låse med fjedre bag rigelen, som skubbede den frem på ny, når nøglen var taget ud. I senmiddelalder, renæssance og barok havde låsen udviklet sig til meget komplicerede mekanismer. De kunne efterhånden være op til en halv meter lange og 20-30 cm høje. Til nogle hørte der flere nøgler, og de var pragtfuldt udsmykkede med filede og udhuggede mønstre, gravering og forgyldning. Alle låse sad uden på dørbladet, og rige folk på rejse medbragte selv en rejselås, som skruedes fast på døren, hvor de overnattede.

I barokken kommer kasselåsene frem. Her kombineres låsetøj med oplukningsmekanisme samt et håndtag. Det får plads i en udskæring i kanten af dørbladet, og der sættes en låsekasse om. I begyndelsen går den lidt ud foran dørbladet på den ene side, men snart bliver der plads til hele mekanismen inde i udskæringen, og med den forbedrede teknik kan man nøjes med at udstemme et stykke i midten af dørbladets ramme og skyde låsetøjet ind der.

Ved siden af de faste dørlåse har man hængelåse til at sætte gennem en øsken på dørkarmen og en på dørløjen. Hængelåsen består af et låsehus med låsemekanisme og en låsebøjle, som vippes ned i låsekassen. Se også klinkefald. De beslag, der sidder uden på dørlåsene, kaldes låseblik og nøgleskilte. De kan være smukt udformede med graverede mønstre og måske udtungede kanter. De simple er af jern, de finere af messing. Fallen er den bevægelige fjederbelastede metaldele, der sidder i dørlåsen og holder dørbladet ind til karmen, når døren er lukket. Fallen er skråt afskåret, således at den kan passere forbi slutblikket uden væsentlig modstand, når døren lukkes. Fallen er forbundet med dørhåndtaget, således at døren kan åbnes. En felle kan nogle gange erstatte rigelen og kan så blokeres ved hjælp af låsen.

Slutblik er det metalbeslag, der er fastgjort til dørkarmen. Slutblikket har udstansede huller, der fastholder dørlåsens felle og rigel. Den moderne lås er cylinderlåsen og syvtilholderlåsen. Begge disse låsetyper er baseret på det omtalte princip udviklet i ældre tid, hvor nedfaldne tapper eller stifter passer til nøglen.

Malkølle

Se [ildsted](#)

Mandsherme

Se [herme](#)

Mansard

For på en billig måde at skaffe sig mere plads i barokkens huse, indrettedes der undertiden en mansardetage under et mansardtag. Mansard har en knækket

tagflade, en næsten lodret del fornedet der mødes med en øvre del af taget med en mindre hældning

Mansardtag	Tagtype med to hældninger, hvor vinduerne er i den nederste og næsten lodrette del. Derved fremkommer en mansardetage. Se tag og mansard
Markise	Solskærm over døre og vinduer, der evt. kan rulles op
Marksten	Rå sten indsamlet i det åbne land, anvendt utilhuggede til simpelt murværk og stendiger.
Marmor	Kalksten der består af kalkspatkorn og kaldes kalkspatmarmor, eller af dolomitkorn og kaldes dolomitmarmor. Kornstørrelsen varierer fra art til art, og der findes mange forskellige typer og farvevarianter med årer og skyer. Anvendt i ældre dansk arkitektur i beskedne mængder, og hovedsageligt inden døre. Fås her væsentligst fra Italien, Belgien, Norge og Grønland
Marmorering	Malet efterligning af marmor, som bl.a. brugtes, hvor man fandt det for kostbart at anvende marmor, eller hvor den tunge sten ville belaste en bygningskonstruktion for meget. Marmorering har været brugt siden renæssancen. I senbarokken ophører man ofte med den naturalistiske udformning og fantaserer i stedet over marmorens strukturer og farver. Fornemme eksempler på naturalistisk og fantasimarmor kan ses henholdsvis i audienssalen på Frederiksborg og kapellet på Clausholm.
Maskaron	Se maskarone
Maskerone	Maskaron, maskeornament, ofte vrængende
Maskinsten	Se tegl
Maskinstrøget	Se tegl
Masonite	Plademateriale bestående af pressede træfibre. Masonite fremstilles i forskellige hårdheder.
Matrikel	Fortegnelse over samtlige grundstykker i Danmark. Hvert enkelt grundstykke er tildelt et matrikelnummer.
Maureske	Oprindelig et islamisk rankeornament, som i renæssancen blev overtaget af europæerne, der i nogen grad satte deres præg på det. I modsætning til arabesken har maureske mistet en del af plantekarakteren og virker mere geometriseret.
Medaillon	Oval eller cirkulær ramme, der i klassicismen ofte fremstilles som ophængt i sløjfe og omgives af flagrende bånd. Kan være udfyldt med et reliefarbejde, f.eks. et ansigt i profil.
Mekanisk ventilation	I visse rumkræver bygningsreglementet installation af elektrisk ventilator til udluftningsformål. F.eks. kan nævnes toiletter uden vindue til det fri, kantiner eller visse garageanlæg
Melkalk	Se læsket kalk

Membran	Se dampspærre
Mesterpetring	Se tegl
Metope	Firkantet, ofte ornamenteret plade mellem triglyfferne i den doriske frise
Mezzanin	Lav etage der oftest ligger mellem stuen og første sal (beletagen). En lav, indskudt etage, som man oftest finder mellem stueetagen og første sal
Midtrisalit	Fremspringende midtparti på en bygningsfacade der ofte er lige så høj som selve facaden. Se risalit
Midtsule	Se sule
Mineraluld	Isoleringsuld fabrikeret med sten som grundbestanddel
Modillon	Se konsol
Modul	Grundmål i en bygning ud fra hvilke andre mål afledes. Denne målemetode har været anvendt fra det græske tempelbyggeri til det moderne standardiserede byggeri.
Mokkasten	Se tegl
Moler	Se ildfaste sten
Monierpuds	Se puds
Montagebyggeri	Betegnelse for byggeri, hvis væsentlige bestanddele er præfabrikerede komponenter
Montant	Et højt, slankt blad- og blomsterornament opstigende fra en vase
Mosaik	Udsmykning bestående af små mosaikstykker, om kaldes tesserae (bl.a. farvede småsten, glas eller marmor), der via mønstre danner billeder og/eller figurer. Dekoration opbygget af lutter små stifter eller brikker af sten eller glas i forskellige farver
Munkeforbandt	Se forbandt
Munkesten	Se tegl
Munk-nonne	Se tag
Murafdækning	Se afdækning
Muranker	Jernanker, der forbinder bjælke med murværk. Det er smedet af svært jernbånd og kan slutte inde i muren. Er det synligt på facaden, kaldes det et forskudsanker. Ved langmurene sidder ankrene fast på siden af bjælkerne, ved gavlen er de nedstemt på tværs i bjælkernes overside. Muranker kan også være gennemgående fra mur til mur. Et af jern fremstillet hage- eller krampe, som fæstner bjælkerne til murværket. Ses ofte som et dekorativt element i form af tal og bogstaver

Murblænding	Se blænding
Murbryn	Se bryn
Murfod	Den nederste del af en mur, dens sokkel
Murfrise	Dekorativ frise på murværk. Se frise
Murkrone	Den øverste del af en bygningsmur
Murliv	Kærnen af en mur.
Murpille	Murværket mellem to sidestillede åbninger såsom døre eller vinduer
Murrem	Tømmer indlagt i murkronen som underlag for bjælker eller spær
Murskifte	Se forbandt
Murtinde	Kan dels betyde det øverste af en meget høj mur, f.eks. i et tårn, dels den murede tap mellem to skydeskår i en kreneleret murkrone
Murvange	Mindre fritstående murflade
Muslingskalornament	Anvendes i renæssancen, her dog mest som baggrund for noget andet, f. eks. baghovedet af en menneskefigur. I barokken optræder det selvstændigt på både møbler og arkitektur og er vel regencens væsentligste ornament.
Mæanderbort	Løbende og retvinklet ornament der knækker ind i sig selv, og forefindes i mange varianter. Mæanderborten har sit navn efter den meget snirklede flod Mæandros, der ligger i Tyrkiet. Borten kaldes også Á la Grecque. Eller á la greque. Bortmønster opbygget af rette linjer, der af rette vinkler knækkes i forskellige figurer såsom hager eller svastika - hagekors. Det derved opståede ornament gentages fortløbende og uden ændringer borten igennem. Den kinesiske udgave af mæander har altid hagekors indkomponeret og kaldes wan-li ornament.
Mægler	Se trappe
Mælkeglas	Se opalineglas
Mønning	Se tag
Mønningstørv	Tørv udskåret i kortere eller længere baner af engjord eller lyng. Brugt til at lægge op som beskyttelse på tagmønningen i landets vestlige egne. De kan være skåret i lange baner, som lægges i forlængelse af hinanden således, at den ene tørv overlapper enden af den anden, eller de kan være kortere og lægges da tre og tre på tværs af tagryggen og således, at den midterste overlapper enderne af de to andre
Mønstermuring	Se forbandt
Møntornament	Ornamentstav opbygget af runde plader med hul i midten - som mønter lagt i forlængelse af hinanden og sådan, at den ene mønt dækker halvt over den

anden. Meget brugt i renæssance og bruskbarok.

Møntørnv

Se [tag](#)

Mørtel

Fællesbetegnelse for forskellige materialer, der sammenholder stenene i murværk, hvor man ser det som fuger. Det anvendes også undertiden til at pudse murværket med. Det er væsentligt, at mørtel ved siden af at være let at arbejde med, skal have en god bindeevne, den må være så porøs, at murfugt kan trænge ud via fugerne, og således at den ikke sprænges, hvis fugt fryser i den om vinteren. Mørtel kan være ler-, gips-, kridt-, kalk- eller hydraulisk mørtel. Det er blandinger, hvori sand sørger for en vis porøsitet. [Læs mere og køb Rødvig Kulekalkmørtel og Rødvig Juramørtel her](#)

Mørtelsand

Mørtelsand er renvasket og ovntørret kvartssand af høj kvalitet, som er særlig velegnet til kalkmørtelblandinger. [Læs mere og køb Kronhøj Mørtelsand her](#)

Mål

Det mindste gamle længdemål er en linje, som kan være 1/10 eller 1/12 tomme eller henholdsvis 3,14 og 2,18 mm - 1 tomme kan igen være på henholdsvis 31,385 mm og 26,154 mm - 1 fod, som er 1/2 alen, sættes til 0,31385 m, en alen til 0,6277 m, og endelig er en favn lig med 6 fod eller 1,883 m. De varierende mål har været brugt indenfor dansk område. I dag er der fastsat byggemål kaldet M, der er lig med 10 cm. M benyttes til at fastlægge mål på de forskellige bygningsdele. Se måлкоordinering.

Målerskab

Skab, der indeholder en elmåler opsat af forsyningsselskabet for at registrere det løbende elforbrug

Måлкоoordiering

En række standarder, der fastlægger ensartede mål på byggematerialer og -komponenter. Måлкоordinering sikrer dels, at bygningens enkeltdele kan tilpasses uden unødigt materialespild, og dels at produktionen billiggøres ved sikring af en vis grad af ensartethed i størrelser og dimensioner

Måtteramme

4-sidet ramme af metal, hvori der kan lægges en måtte.

Nagle

Træpløk til at drive gennem samlinger, f. eks. tappesamlinger og notninger for at låse disse, så tappen eller fjederen ikke glider ud. Medens en dyvel er en simplere træpløk uden hoved, kan naglen have et fint tildannet hoved. At befæste med nagler kaldes fornagle.

Natursten

Forskellige stensorter, der uden anden videre forarbejdning end mekanisk tildannelse kan anvendes i byggeriet. Kendt er skifer, marmor og granit.

Nedkæmmet loftsbjælke

Ligger ovenpå tagremmen, som de er kæmmet ned i, hvilket vil sige, at der i ca. den halve bredde af remmen og på dens forside er udstemmet et parti, som passer med bjælkens bredde. Tilsvarende er der i bjælken udstemmet et parti passende til den urørte del af remmen

Nedstyrtningskakt

Rør opsat i en bygning. Der er på hver etage anbragt en låge, således at husholdningsaffald kan indkastes og opsamles centralt i bunden af bygningen.

Nellikeroset

Se [roset](#)

Neopren	Plasticstof. Produkter af neopren benyttes til tætningslister og dilatationsfuger
Nethvælv	Se hvælv
Nexøsandsten	Se sandsten
Niche	Fordybning i en mur- eller vægflade.
Nichehvælving	Se hvælv
Nonne-munk	Se tag
Not	En fure i et stykke træ hvori en fjeder fra et andet stykke træ passer
Nyklassicisme	Udtryk for den arkitektur som i Danmark frembragtes i perioden fra ca. 1750-1830, som en stilart, der med inspiration fra romersk og græsk kunst tager sit udgangspunkt i det enkle og klare formsprog. Den kendetegnes ved sine lige linjer, kubiske former og en ornamentik bestående af bl.a. a la grecque-borter (mæanderborter), løbende hund (en bølgende eller spiralformet bort). Pilastre er i flere tilfælde også inkorporeret i ny klassicistiske facader.
Næse	Fremspring f. eks. på en mur, med skrånende overside. Se vandnæse
Nøgle	Se lås
Obelisk	Fritstående pille der bliver smallere mod toppen og ender i en pyramideformet spids. Den oprindelige ægyptiske obelisk er en monolit.
Oeil de boeuf	Fransk, betyder okseøje. Lille rundt eller ovalt vindue. Se i øvrigt kroneglas
Oksegalle	Se kroneglas
Opalineglas	Også kaldet mælkeglas. Den mælkehvide farve opnåedes i ældre tid gennem tilsætning af benaske. I nyere tid har man brugt kryolit. Opalineglas har været en del brugt til uigennemsigtige vinduesruder, lampekupler etc. Opalineglas har været kendt siden 1689.
Opklodsning	Opretning af gulvkonstruktioners strøer ved hjælp af trækiler.
Opretning	Proces, hvorved en ujævn og/eller skæv flade pålægges en belægning (mørtel, spartelmasse eller lignende), således at overfladen får en given jævnhed.
Oprørsspade	En murspade
Opskalket	Også kaldet skalk. Tag, der for neden har et let udad svaj. Det er opnået ved, at man på det nederste stykke af spærenes yderside har påsat kileformede træstykker, skalke. Deres kileform presser taget så meget ud, at det f.eks. kan passere over en gesims.
Opstalt	Tegning af en bygningsfacade
Opstreget bindingsværk	Ved siden af at kalke tavlene og male tømmeret, brugte man visse steder i landet at opstrege tavlene, hvilket vil sige, at der i kanten mellem tømmer og tavl blev

trukket en kraftig linje med en anden farve, f. eks. blå eller gråt mellem sort tømmer og hvide tavl. Den blå farve brugtes i øvrigt til at sikre huset mod forgørelse

Optrækkerbræt	Et bræt med håndtag, hvormed mørtel trækkes på den flade, der skal pudses
Opus incertum	Se forbandt
Opus reticularum	Se forbandt
Opus spicatum	Se forbandt
Ornamentik	Udsmykning med dekorative figurer eller mønstre. Man skelner mellem planteornamentik, dyreornamentik og geometrisk ornamentik. Ofte er der tale om en sammenblanding af to af elementerne eller af dem alle tre.
Ovenlys	Vindue beliggende i tagflade
Overgangsfod	På bindingsværk i flere stokværk, ligger der, hvor der ikke er tale om hjørnestolper, en vandret bjælke oven på bjælkehovederne. Den kaldes overgangsfod, og i den er næste stokværks stolper nedtappede.
Overkarm	Se vindue
Overkragning	Afslutning for oven af mindre vinduer, nicher eller blændinger, dannet ved at sten fra hver side krager - eller takker - ud, til udkragningerne mødes på midten.
Overligger	Bjælke eller sten, der ligger som bærende led over f. eks. dør- og vinduesåbning eller under forsiden af en kaminkappe.
Overribber	Se ribber
Overskramning	Se skrammet
Overvindue	Er anbragt øverst i dørkarm eller vindueskarm. Ofte er det med fast ramme, så det ikke kan åbnes.
Overvæg	Den del af en væg eller en murs inderside, der befinder sig over hvælv eller loft. Ligeledes betegnelse for væggen oven for løsholterne i bindingsværk
Ovnkappe	Klinet eller opmuret ovnvæg.
Ovnniche	Til anbringelse af såvel kakkellovne som jernovne af fritstående type, havde man i ældre tid ofte ovnniche. Den kan være med flad væg, men ses nok hyppigere med konkav udformning, så den fungerede som en slags hulspejl for varmen og reflekterede denne bedst muligt. Omkring ovnniche er der ikke sjældent stukaturarbejder.
Ovsbord	Mellemrummet mellem tagremmen og tagskægget i et bindingsværkshus.
Palmet	Vifteformet palmeblads-ornament. Kan også minde om kronen på et palmetræ.
Palmetter	Facadepynt med form som en vifte

Palæ	Monumental bygning ofte beliggende i en by, evt. bolig for en fyrstelig person
Palæruder	Et vindue der er adskilt af træsprosser og har mange små rektangulære ruder. Se vindue
Pande	Tagsten
Pandeplade	Tagdækningsmateriale bestående af galvaniserede jernplader med opvalsede vulster i længderetningen som afstivning.
Pandetegl	Se tag
Pandetræ	Se skorstenshammer
Panel	Vægbeklædning af brædder beregnet til både prydog isolering samt undertiden til at rumme indbyggede skabe. Man har helpaneler, som når fra gulv til loft, halvpaneler, som slutter midt på væggen, brystpaneler, når op til underkanten af vinduet, medens fodpaneler er ganske lave. For oven afsluttes panelet med en kron- eller dækliste. Medens middelalderens paneler for det meste har været opbygget af sidestillede planker, bliver fyldingspaneler almindelige i sengotik og renæssance, og de opbygges af rammetræer med fyldinger indsat. Ofte er de i højerestanden huse med rige profileringer og endog undertiden med udkæringer. Paneler som går fra gulv til loft, kaldes også boisering.
Panelradiator	Radiator, hvor radiatorens ydersider er plane. Radiatorens ribber befinder sig imellem de plane ydersider.
Parement	Ydersiden af store, tilhugne facadesten
Parket	Gulvbelægning bestående af sammenlagte kortere eller længere træstave. Undertiden er der anvendt flere forskellige træsorter, så gulvet får et smukt farvespil. Undertiden fremkommer mønstrene blot ved, at stavene lægges på kryds og tværs af hinanden.
Parterre	Her stueetage
Pastiche	Noget, der er bygget op i en gammel stil uden dog at være kopi af en bestemt genstand, bygning etc.
Pavillon	Ud over den alment kendte betydning af en pavillon i en have eller park, benyttes ordet tillige for betegnelsen af en selvstændig fløj eller en del af en bygning. Bygning i have, park, på udsigtssted etc., der anvendes som lysthus, restaurant, udstillingshus m. m. Pavillonen kan ligeledes være en tildels selvstændig fremstående del af en fløj eller bygning
Paviment	Gulv belagt med stenfliser.
Peberbøsse	Se tårn
Pejs	Se kamin
Pendentiv	Se hvælv

Pendentiv kuppel	Se kuppel
Pergola	En søjlegang, en hal, hvor de tre sider er åbne, eller en konstruktion af træstolper bærende overliggere, hvorom planteranker kan slynge sig.
Perlesnor	Hængesnor med perleled, brugt bl.a. i regencens stukkaturer og billedskærerarbejder.
Perlestav	Ornamentstav bestående af perler - gerne 3-5 i rad. Herefter kommer så et cylindrisk led, og igen det samme antal perler. Cylinderen kan være erstattet af skiveformet led, eller der kan skydes et enkelt skiveled ind mellem perler og cylinder.
Persienne	Jalousi med indstillelige lameller og evt. til, at trække op og ned. Er til at hænge for vinduer, så mængden af indtrængende lys kan reguleres.
Petring	Se tegl
Petroglyf	Et billede hugget eller kradset ud i sten
Pevlinger	Se dokker
Pibe	Se skorstenspibe
Pibeblanding	Se blænding
Piedestal	Et fodstykke til statue, buste, vase etc.
Pigsten	Små, råttilhuggede brosten eller natursten i tilsvarende format
Pilaster	Flad, retkantet og fremspringende pille med både kapitæl og base. Flad, retkantet pille på mur eller væg. Den har base og kapitæl og kan tjene som støtte, men for det meste er pilaster rent dekorativ
Pilhøjde	Den afstand, der er fra en bues toppunkt til dens grundlinje
Pille	Bærende led i form af en fritstående muret støtte. Den kan have f. eks. rundt eller kantet tværsnit. Den mangler base og kapitæl. Se også murpille
Pilotering	Nedramning af jernbetonpæle i jorden til brug for fundering af en bygning på steder, hvor der forekommer øvre jordlag med blød bund. Tidligere anvendtes træpæle
Pinakel	Lille murtinde, spir eller spidssøjle anvendt som prydf.eks. på kamtakkede gavle
Pinolhængsel	Hængsel bestående af en aksel gennemgående i hele højden, der er fæstnet til en dør-eller portfløj. Den går op i et hul i over karmen og ned i et i gulvet eller i en lejesten dér.
Pisel	Se storstue
Plade	Fællesbetegnelse for beklædning, der kan anvendes indvendigt eller udvendigt. Eksempler på indvendige plader er gipsplader, spånplader eller krydsfinerplader. Eksempler på udvendige plader er eternitplader, stålplader eller

aluminiumsplader

Pladefrise	Frise med profilkantede kvadratiske plader i forlængelse af hinanden. Kaldes også feltfrise
Plafond	Fladt loft
Plafondmaleri	Loftsmaleri, der egentlig bør være i frøperspektiv, altså således, at de fremstillede motiver ses nedefra. Dette er nu meget sjældent gennemført konsekvent, dels fordi kun yderst få kunstnere har kunnet leve op til de maletekniske krav, som en sådan fremstilling stiller, dels fordi dette perspektiv ofte ville gøre billedet lidet overskueligt og mindre dekorativt
Planke	Et ret langt stykketræ, der, ligesom et bræt, er dannet ved, at en stamme er delt på langs. Planken kan have samme længde og bredde som et bræt, men den er en del tykkere. Til gengæld er planken tyndere end en bjælke
Planrelief	Relief med svagt fremspring, og hvor de fremstående dele ligger i plan med hinanden
Plastik	Tredimensional kunst såsom modellør- og billedhuggerarbejder
Platliste	Se trappe
Platte	Lille retvinklet indsnit eller fremspring på en bygningsdel, f. eks. blandt profileringerne på en dørgericht.
Plattegesims	Gesims med platter- i tværsnit retkantede profilled - som evt. desuden er sammensat af rundstav eller kelprofiler.
Plint	Firkantet fodstykke til en søjle, skulptur m. m.
Pløjede	Brædder profileret med fjeder og not. Eksempelvis gulvbrædder. Se også fjeder
Poldtræer	Se tag
Polsk forbandt	Se forbandt
Polstret kvader	Kvader med afrundede forkanter
Polystyren	Vinylstof, der har særlig gode egenskaber som isolator over for elektricitet. Polystyren bliver i ekspanderet form anvendt som isoleringsmateriale.
Polyurethan	Plastik-stof, der i ekspanderet form bliver anvendt som isoleringsmateriale.
Polyvinyl	Se vinyl
Pommersk fyr	Se træ
Portal	Monumental ramme om hovedindgang eller portgennemkørsel. Betegnelsen bruges også undertiden om pragt-gerichter med rige udskæringer.
Portalopsats	En opsats er her noget, der er opstillet eller opstabled- sat op. En portalopsats er

en dekorativ overdel på en portal.

Porthammer	Portoverligger i bindingsværkshus. Kan være med profileringer eller udskårne dekorationer.
Porticus	Søjlebåret forhal
Portlandcement	Se cement
Portrætherme	Se herme
Porttårn	Se tårn
Positurbørn	De figurer af småbørn i allehånde stillinger og beskæftiget med allehånde arbejder, der anvendtes så meget i barokkens og rococoens kunst.
Post	Se vindue
Postamentfelt	Felt, som sidder mellem to fremspringende postamenter.
Prismestav	Prismatisk udformet prydstav- dvs. manglekantet
Privét	Også kaldet das, hemmelighed, lokum og retirade. Aftrædelsesrum med sædebræt, undertiden med flere huller, så flere personer har kunnet få plads samtidig. I almindelige gamle huse var privétet med kasseformet opbygning, hvorpå sædebrættet lå, og hvorunder latrinspanen stod. På herregårde fra middelalder og renæssance kan privét være små udbygninger med murkanaler, gennem hvilke affaldet falder ned i kloak under huset eller direkte ud i voldgraven.
Profil	Lodret snit gennem en genstand, betegnelse for dens omrids, dens konturer. At profilere er at tildanne noget med profiler
Profiljern	Jernstænger udvalgte i forskellige former. De anvendes i forskellige jernkonstruktioner, da de alle har flader, der er egnede til at samle med andre profiljern. Nævnes kan I-jern T-jern, U-jern og Z-jern, der - alt efter deres form - anvendes forskellige steder i byggeriet.
Profilrem	Profileret, evt. udskåret tømmerstykke, der i 2. stokværk på bindingsværkshuse er anbragt over eller under vinduerne. Profilremmen strækker sig over flere fag og har i lighed med sidebånd en stabiliserende virkning. Profilremmen over vinduerne er et specielt østdansk træk. Profilremme forekommer i huse fra renæssance og bruskbarok.
Profilstav	Profileret prydstav
Profilsten	Se tegl
Profilvulst	En vulst er en pølseformet fortykkelse. Er den med profilering, kaldes den en profilvulst
Propjern	En slags kniv, hvormed mørtlen kradses ud i murfuger, når der skal slås en træprop ind i fugen

Prydbælte	Reliefdekoration med ornamentik samt evt. keruber etc. lagt som et bælte omkring et søjleskaft
Prydbøjle	Se krumknægt
Prydskifte	Se forbandt
Prydstav	Ornamenteret eller profileret stav. Se profileret stav
Præ.fab	Se præfabrikering
Præfabrikering	Fabrikeret helt eller delvist fra fabrik
Puds	Påføring af mørtellag, som dækker væg- eller murflader. Pudsen påføres lagvis, og mellem hvert mørtelpåkast er der oprettet, så fladerne bliver jævne. Oprindeligt rummer en grundig puds mindst 4 lag: Inderst ved muren er der mager grovpuds, som binder bedst til stenene, og derpå bliver pudslagene stadig finere. Undertiden kan det yderste lag finpuds være med ren, fed mørtel, som fremtræder fint glittet. Gamle pudslag er ofte 2-2,5 cm tykke. I nyere tid ser man dem sjældent tykkere end 1-1,5 cm og kun påført i 3 lag. Ved at sømme hønsenet eller andet egnet netværk på den grund, der skal pudses, kan der opnås god binding og stor soliditet. Monierpuds er udført af cementmørtel med strækmetal eller trådpletning til forstærkning
Pudsefilt	Et filtklædt bræt til pudsning af mur
Pudsesand	Sand til pudsmørtel
Pudseske	En stor murske, der anvendes ved pudsning
Pudsgesims	Se gesims
Pudsning	Se puds
Pulpitur	Galleriet i en kirke
Pultkvist	Se kvist
Pulttag	Se tag
Putto	En buttet barnefigur der ofte ses nøgen og med englevinger. Putto kaldes i flertal putti. Spædbarnsfigur med fyldige former og uden vinger. Har den spurvevinger, er der enten tale om en småengel eller amorin, undertiden om en genius
Puttoherme	Se herme
Pyramidebosse	Se bosse
Pyramideovn	Ovn i 3 etager
Pyramidetag	Se tag

Pælebygning	Hus opført på pæle for at hæve dette fra sump eller vand.
Pærestav	Prydstav med skråtstillede dråbe- eller pæreformer, undertiden er pærefigurene adskilt af et blad.
Påblade	Samle to tømmerstykker ved bladning, hvilket vil sige, at det ene tømmerstykke har et fremspringende parti, som passer ind i et tilsvarende fordybet parti på det andet.
Quadrillages	Dekoration opbygget af rudeformer enten som gitterværk eller som fletværk. Meget brugt i rococoen.
Rafte	Lang, lige, slank træstang - ofte en afknastet ung træstamme med bark
Raftetag	Strå- eller rørtækt tag, hvor man i stedet for vandrette lægter uden på spærene har opretstående rafter, der hviler på en enkelt sideås og for neden støtter på tagremmen og for oven mod åsen. De forhindres i at skride ned fra tagremmen af et lille flettet gærde - et taggærde - eller ved, at der er boret et hul til hver rafte i tagremmen
Rammelisén	Se lisén
Rammepilaster	Pilastre, som er med til at omramme et murfelt. Der er lidt uenighed om, hvorvidt betegnelsen også bør dække pilastre, der ved kanterne har fremtrædende profilerede lister, der virker som ramme om det indre af pilastren. De af en facades pilastre som ligger til selve hushjørnerne og derved virker som en indramning
Ramning	Af pæle. Se piloting
Rampe	Skrånende opkørsel
Ranke	Skråstiver i bindingsværk, korte eller lange, for det meste dog betegnelse for skråstiver, der går fra fodrem og skærer sig op gennem løsholtet, som deler faget i to tavl. Er indtappet i stolpe
Rankevolut	Volut bestående af en oprullet ranke
Rapid-cement	Se cement
Rapning	Overpudsning med et tykt lag mørtel. Berapning
Redningsåbning	Se brandredningsåbning
Refendfugning	Betegnelse for en murpudsning der med vandrette, dybe fuger er opdelt som kvadre. Murpuds, der ved hjælp af dybe fuger er opdelt i kvaderagtige bæltter. Over vinduer og døre knækket ned lig stik.
Regnbrædt	Se sugfjæl
Rejshøjde	Murens højde når tagværket rejses
Rejsværk	Opretstående tømmerstokke i trævægge.

Rekonstruktion	Genfremstilling, genopbygning, hvor f. eks. et parti af et hus er forsvundet, men kan genrejses på grundlag af gamle beskrivelser og bevaret billedmateriale
Rekord-cement	Se cement
Relief	Er et kunstnerisk arbejde på en fast baggrund, der enten ses som ornamentik eller som figurer. Materialet er enten metal, sten, ler eller gips, der bl.a. kan være hugget, støbt eller modelleret
Rem	Vandret tømmer i bindingsværk, hvori de lodrette stolper er tappede. For neden, oven på sylden, ligger fodremmen, for oven tagremmen, hvorpå bjælkerne hviler. Medens fodremmen går hele vejen rundt, findes tagremmen kun på husets langsider, undtagen ved valmtage, hvor også de går rundt. Også i grundmurede huse har man en tagrem, der hviler på murens indvendige sten. Foruden bjælkerne bærer tagremmen tagspærene
Rensedør	Lem i skorstenen, hvorigennem skorstensfejerens kan foretage rensning
Renæssance	Udtryk for den arkitektur som Chr. IV byggede efter (Børsen og Rosenborg). Disse opførtes i nederlandsk renæssancestil, der kendetegnes ved brugen af mange forskellige materialer, farver og mønstre. Eksempler herpå er flere lag røde sten, so afveksles af lyse/hvide sandsten samt kobbertage, mange gavle, spir og lange facader.
Renæssanceforbandt	Se forbandt
Renæssancekuppel	Se kuppel
Repos	Se trappe
Restaurering	I modsætning til rekonstruktion hvor nyt bygges, som forsvundet gammelt må formodes at have set ud, er restaurering en udbedring af bestående, hvor man i videst muligt omfang bevarer det originale og kun indsætter nyt, hvor det oprindelige er i så sløj forfatning, at det ikke længere kan gøre fyldest
Retirade	Se privét
Revle	Se revledør
Revledør	Plankedør sammenholdt af tværgående og skrå revler på bagsiden. Revler er træstykker, som på den ene side er tilskåret med en svalehale, der passer ned i en tilsvarende udskæring i plankerne. På gamle revledøre er revlerne en smule tilspidsede i den ene ende, og udskæringerne er tilsvarende afsmalnede, således at konstruktionen, hvis træet skrumper lidt, kan drives sammen på ny
Rhombefrise	En rhombe er et parallelogram, hvis sider er lige lange, og en rhombefrise består af rhomber sat i forlængelse af hinanden
Ribbe	En muret bue, der ligger i eller under sammenstødene af en hvælvings kapper. Ribberne er undertiden opmurede af formsten, så de får en smuk profil. Oftest er de dog retkantede i halvsten eller kvartstens bredde. På oversiden af et hvælv kan der være hjælperibber, også kaldet overribber

Ribbefuge	Se fuger
Ribbehvælv	Se hvælv
Ribbekonsol	Konsol hvorpå en hvælvrribbes fod hviler
Ribbeplade	Betonplade med ribbe formet underside.
Ribbeprofil	Se ribbe og tegl
Rigel	Betegnelsen bruges undertiden i stedet for løsholt - tværgående tømmerstykke - i bindingsværk. Rigel betegner ligeledes skyder i en lås eller slå for en dør. Se også lås
Rillefuge	Se fuger
Risalit	Fremspringende parti på en bygningsfacade der ofte er lige så høj, som selve facaden. Oftest på dens midte - midtrisalit, eller for enderne- siderisalitter.
Risfletning	Se vendreværk
Risflettet gavl	Vendreværk indsat i gavltrekant, gerne med støjler af hassel og fletværk af hassel eller vidjer. Et billigt materiale, der samtidig gav god luftcirkulation på loftet. En del brugt på sjællandske gårde.
Risgærde	I gamle dage hørte der ofte til gårdene et stykke gærdselskov, hvor der mest voksede hassel. Herfra hentedes gærdestave, og disse nedrammedes i jorden, hvorpå der flettedes mellem dem med ris.
Rivebræt	En lille træplade med håndtag, hvormed murfladen glattes
Rocaille	Dekorativ detalje fra rokokoen. Ornament af form som et C, hvorefter stilarten rococo (ca. 1725 - ca. 1770) har fået navn. Rocaille træffes dog også tidligere, f.eks. i bruskbarokken, men medens rocaille i rococoen ofte optræder alene, så virkningen bliver asymmetrisk, er den altid anvendt parvis i bruskbarokken og modvendt, så der opnås symmetri.
Rokoko	Tidsmæssigt lå rokokoen mellem barok og klassicisme, hvilket her til lands betyder ca. 1730-1780. Den kendetegnes bl.a. ved dekorative rocailler og rammelisener, ligesom fladbuede vinduer blev afløst af klassicismens rene rundbuer
Romansk kuppel	Se kuppel
Roset	Et rundt, sikkert oprindeligt floralt ornament forestillende et mere eller mindre stiliseret blomsterhoved, f.eks. en nellike. Der findes dog også roset, som er helt geometriske. Der optræder ligeledes halv- og kvartrosetter. En hvirvelroset er bygget op af halvcirkelslag, der fra en cirkels omkredslinie med ensartede mellemrum løber ind til centrum. Vifteroset har blade som lamellerne i en vifte, smalle for neden og brede for oven
Rosethus	Bindingsværkshus fra renæssancen, hvor man i hjørnerne mellem overgangsfod og stolper - altså ikke i det underste stokværk - har indsat tømmerstykker af form

som retvinklede trekkanter, og hvert af dem er prydet med en udskåret kvartroset. I nogle tilfælde breder skæringen sig tillige hen over stolpen, så der bliver tale om en halvroset.

Rosetstav	Ornamental stav opbygget af rosetter sat i forlængelse af hinanden
Rude	Ornament som et kvadrat, der balancerer på den ene spids. De tidligste vinduesglas havde samme form, hvoraf navnet vinduesrude, der er blevet hængende uanset glassets form
Rudefrise	Frise med ruder lagt i forlængelse af hinanden.
Rullefrise	Frise med små rulleformede fremspring, der hele tiden står forskudt i forhold til hinanden, således at en oppe efterfølges af en nede osv.
Rulskifte	Et skifte, bestående af mursten stående på højkant. Se forbandt
Rulværk	Eller rulleværk. Beslagværk eller kartoucher, der ruller op i enderne.
Rumpestabel	Se vindue
Rundblænding	Se blænding
Rundbue	Se bue
Rundbuefrise	Rundbuer sat i forlængelse af hinanden
Rundjern	Se armeringsjern
Rundkløverbue	Se bue
Rundstav	Stav med cirkulært tværsnit.
Rustika	Murværk af firkantede tilhugne kvadre. Forsiden er ikke glathugget og fremtræder ujævnt, dog undertiden med undtagelse af en smal stribe langs kanten.
Rustikbånd	Murdekoration af rustikkvadre lagt i forlængelse af hinanden, så der dannes et bånd. - Effekten kan også opnås gennem rustikpudsning.
Rustikhjørne	Hushjørne opmuret af kvadre med de to udadvendende sider stående rustikke.
Rustikpuds	Er udformet som drejede det sig om murværk af rustikkvadre.
Rygfuge	En fuge, hvor fugemørtlen danner en skarp tagformet ryg. Se fuger
Rygning	Det øverste af tagryggen. På tegltage er rygningen oftest belagt med særlige rygningsssten, men også vingetegl, som man har slået vingen af, kan forekomme. På strå- eller rørtage mødes de to tagfladers tækkemateriale i rygningen, man bøjer stråene ned langs siden, og ovenpå laves der en rygning af strå, som holdes nede af kragtræer, af græstørv, tang, sand etc.
Rygtegl	Tagformet teglsten til rygning af et hus

Rygtræer	Se tag
Rørehage	Et hageformet redskab til røring af kalk
Rørhammer	En hammer, hvormed rørbeklædning fastgøres
Rørskærm	En rørfletning (måtte), der ved byggearbejder anvendes for at opfange nedfalden kalkpuds m.m.
Rørvæv	Rørvæv er tækkerør sorteret og afhugget i længder fra 125 cm. – 190 cm og vævet på galvaniseret ståltråd med en meget tynd rustfri tråd. Rørvæv kan påhæftes såvel lodrette som vandrette og skrå flader beklædt med forskalningsbrædder. Pudses derefter med kalkmørtler. Læs mere og køb rørvæv her
Rørøkse	En økse til afhugning af gipsrør
Råhus	Betegnelse for den del af et hus, der består af fundamenter, ydervægge, etagedæk, tagkonstruktion og tagdækning.
Saddeltag	Tag med to sider ensartet fald fra tagryggen (dette kaldes også et heltag). Halvtaget er selvfølgelig heltagets (saddeltagets) modsætning ved kun, at have en ensidet hældning fra tagryggen
Sadelbue	Se bue
Sadeltag	Se tag
Salsetage	Det fornemste rum i de gamle huse var salen, hvor man holdt sine fester. Almindeligvis var salen indrettet i det, der egentlig er husets anden etage, og som af samme grund kaldes salsetagen - betegnelsen "første sal" er afledt heraf
Salsstue	Se storstue
Samlejern	Beslag af galvaniseret jern. Anvendes til at samle forbindelser i tømmerkonstruktioner. Visse typer kaldes også stjernesamlejern eller bulldog.
Sammenbladet	Samling i tømmerkonstruktioner, således at det ene tømmerstykke er indfældet i det andet - i forlængelse af det eller i siden af det. Tager vi først de bladninger, der ligger i forlængelse af hinanden, er der den lige bladning, hvor lige lange, retvinklede indsnit går i tømmerets halve tykkelse. De er nøje afpassede til hinanden, så det ene blad passer ned over det andet. Ideen i den skrå bladning er stort set den samme, blot er indskæringerne her skrå. Der er dog reserveret en lille kant for oven og for neden på hvert blad, så konstruktionen ikke skrider. De skrå hageblade er mere komplicerede. Her forløber de skrå flader i to planer adskilt med en skarp kant og således, at en fremstående flade på det ene blad passer i en fordybning på det andet. Ved at drive kiler ind, hvor de to hager mødes, kan man få konstruktionen til at ligge i spænd, så en sammenboltning eller sammennagling er overflødig. Som oftest har man dog valgt at befæste bladningerne ved at lade dyvler, nagler etc. gå igennem dem på tværs. Ved vinkelrette samlinger kan også bruges lige blad, der naturligvis her ikke må være dybere, end det stykke tømmer, der skal sættes i, er bredt. Dette enkle

hjørneblad er tilbøjeligt til at skride ud, og ved finere samlinger lader man på hvert blad en kam med den indre side skrå blive stående, og kammene låser da mod udskridning.

Sammennotet	En not er en rille i kanten af et bræt, en fjeder er et fremspring på kanten af et andet bræt, som passer ned i noten. Når to brædder er samlet på den måde, siger man, at de er sammennotet eller samlet med fjeder og not
Sammenpløjede	Samling af brædder, der er forsynet med fjeder og not. Se sammennotet
Sammenpudsning	Det sted hvor to pudslag mødes ved pudsning af mure
Sandkalk	Sandkalk blandes med kalkmælken og en smule meget fint sand, så selve kalklaget bliver lidt kraftigere. På en gammel, 100-årig cementpuds, er overfladen ofte så dekomponeret, at kalkning godt kan finde sted. Læs mere og køb Rødvig Sandkalk her
Sandliste	Liste af træ, der sømmes i gulvet foran fodlisten. Sandlisten dækker hjørnet imellem fodlisten og gulvbrædderne. Også kaldet fejeliste.
Sandskure	Et udtryk for særlig pudsning af mur
Sandspartling	Påføring af finkornet spartelmasse på en pudset eller glatstøbt overflade
Sandsten	Sedimentær sten bestående af runde eller kantede kvartskorn, der er kittet sammen med bindemidler som kisel, kalk, ler, jernoxyd etc. Farve og hårdhed afhænger af bindemidlernes karakter. De hårde sandsten-typer har kunnet bruges til gulvfliser, bygningsmaterialer etc., f.eks. er borgen Glimmingehus i Skåne bygget af sandsten. Til skulpturelle arbejder såsom portaler, vinduesomramninger, prydbånd, balustre og søjler var de blødere sandsten at foretrække, f.eks. kalk- og lersandsten. Herhjemme har man fortrinsvis brugt sandsten fra Gotland, fra Brehmen samt fra Pirna og Cotta i Sachsen. Inden for nudansk område finder man sandsten med jernoxyd på Bornholm - Nexøsandsten, der mest bruges som brudfliser
Sandwichelement	Bygningselement, hvor der indgår flere forskellige dele i tæt forbindelse.
Satyrherme	Se herme
Savskifte	Se forbandt
Savskåret	Om tømmer, der er savet ud i stedet for at være hugget ud. Alt moderne tømmer er savskåret
Savsnit	Se savtakfrise
Savsnittsforbandt	Se forbandt
Savtakfrise	Fremkommer ved at stenene i en skiftegang i murværk er lagt skråt, så deres hjørner ligger ud til murflugten. Kaldes også savsnit.
Savtandsforbandt	Se forbandt

Scepter	En lodret støtte i et rækværk - baluster. Ligeledes betegnelse for rundet eller snoet afslutning på gelænder i forbindelse med mægleren. Se trappe
Schweizervist	Se kvist
Segmentgavl	Gavl med afslutning som cirkeludsnit.
Senklassicisme	Et af senklassicismens kendetegn er den stærke markering af soklen. Et andet særpræg er vinduernes stærkt profilerede indfatninger. Kvaderpudsede murflader er også et kendetegn.
Shedtag	Se tag
Shængsler	Se hjørnebånd
Sidebånd	En lægte, der i stedet for løsholter, som i bindingsværk går fra stolpe til stolpe, løber tværs over flere stolper
Sidekarm	Se vindue
Sidelås	Tømmerstykke - lidt kraftigere end en lægte - der går på ydersiden af tagspærene og vandret. I reglen er der kun få sidelåse i et tag
Siderisalit	Fremspringende parti på en bygningsfacade, der ofte er lige så høj som selve facaden. Se også midtrisalit, hjørnerisalit og risalit. Se risalit
Sideskib	I kirkelig arkitektur et lavere skib, der forløber parallelt med hovedskibet eller midterskibet. Konstruktionen træffes tillige i højremshuse.
Sideåse	Se åslægter
Sik	Rende, ribbe eller kant frembragt på en blikplade - f.eks. en tagplade - for at gøre den stærkere og måske tillige smukkere
Sikringsrum	Rum i og udenfor bygninger, der af civilforsvaret er godkendt til anvendelse som beskyttelsesrum i tilfælde af krigshandlinger
Sildebensforbandt	Se forbandt
Sime	Bånd snoet af langhalm, marehalm, strå etc. En del brugt bl.a. til syning af stråtage.
Sinkning	Samling af to træstykker ved, at der i det ene er udskåret nogle svalehaleformede tappe, og i det andet udskæringer hvori disse tappe passer
Sintret	Om keramik, der er brændt ved så høj en temperatur, at skærvens partikler er blevet bløde og smeltet fast til hinanden, så skærven dermed bliver uigennemtrængelig for vand. Stentøj og porcelæn er sintret
Skabelon	Grundform hvorover eller hvorefter andet kan formes. Det kan være en i et mønster udsavet plade, som lægges på en flade, og hvorefter man så kan tegne eller male mønsterets omrids på fladen. Skabeloner kan også være en profil, som man trækker hen ad en våd puds- eller stukgesims for at overføre formerne til

den

Skalk	Se opskalket
Skalmure	Dække en oprindelig mur bag en ny - lægge en skal uden på den. Er ofte sket med gamle bindingsværkshuse for at gøre dem tætte og mere modstandsdygtige. Benyttes udpræget i nyere muret byggeri, hvor den inderste mur er af træskelet, beton eller letbeton.
Skalmuring	Forblændingsten til udvendigt murværk
Skelle	Se forskelling
Skib	I en kirke kaldes det rum, hvor menigheden opholder sig, for skibet, og der kan på siderne af det og parallelt med det være lavere sideskibe. Noget tilsvarende ses på højremshuse, hvor sideskibene kaldes udskud
Skifer	Lagdelte hårde bjergarter, som dog let lader sig kløve i en bestemt retning og ofte i meget tynde plader. Skifer har været meget anvendt som tagbelægningsmateriale. Det er tæt, solidt og meget bestandigt.
Skifte	Se forbandt
Skiftegang	Den rækkefølge, hvorpå de enkelte skifter i en mur følger hinanden på. Se forbandt
Skillevæg	Indvendig væg, der adskiller to rum. Hvor en skillevæg tidligere i beboelsesejendomme var muret eller pudset eller en ren bræddekonstruktion med rørvæv og puds, benyttes i dag ofte præfabrikerede vægge af beton eller letbeton. Endvidere benyttes ofte gipsplader på stålskelet
Skivefrise	Frise hvor skiver er lagt i forlængelse af hinanden og således, at hver ny skive dækker halvt op på den foregående. Ses oftest med runde skiver, men også ovale og andre former forekommer
Skjoldblænding	Se blænding
Skjoldbue	Se bue
Skodde	Plade af træ - evt. af jern – til, at lukke eller skyde for vinduer. Kan fixeres med kroge, der sættes på udefra, eller med en vinge på en bolt, der går ind gennem vinduesposten og kan drejes indefra og fastlåses, så vingen ligger tværs over skodderne og forhindrer, at de kan åbnes.
Skokbord	Se sugfjæl
Skorsten	I dag er det, som vi forstår ved skorsten, faktisk blot en pibe, hvorigennem røg fra fyr og ovne trækker bort. Oprindeligt har skorstenen antagelig været en stor, flad eller let bulet sten, hvorpå et ildsted har haft plads. Da der skete en opbygning omkring dette ildsted, og en kappe med røgpibe blev sat over det, for at røgen kunne ledes ud, fik hele arrangementet ofte betegnelsen skorsten. Siden rykkede betegnelsen, om man så må sige, opad, og skorstenen er nu alene

konstruktionen over ildsted og kamin. Gamle skorstene er langt fra altid rette. Ofte snor de sig op gennem husets etager i de særeste knæk og sving. Man skulle have bageovn, ildsted, kaminer m. m. i de forskellige rum tilsluttet skorstenen, som derfor måtte følge rummenes placering.

I middelalder og renæssance står skorstenen uden på gavlmuren eller på en langmur, og den går sjældent helt ned til jorden, men hviler på konsoller indmuret ud for husets nederste kamin. Siden flyttes skostene ind bag muren. Renæssancens skorstene var ikke sjældent af træ og endte blindt på loftet, men på grund af brandfaren blev det lovbestemt, at skorstene skulle være af sten og gå op over taget. I 1796 udstedtes der f.eks. i København dekret om, at skorstenspipen skulle rage $1\frac{1}{4}$ alen (79 cm) op over tagryggen. Den frie del af en gammeldags skorsten består oftest af følgende led: Nederst er der en udkragende sokkel, som dækker lidt ind over de omgivende tagsten og således gør mødestedet vandtæt. Derpå sker der i et baseled en aftrapning ind mod skaftet, der igen lidt over midten kan være udstyret med profilled - et bånd. For oven finder vi skorstengesimsen, der i nogle tilfælde attrapper ind mod skaftet.

Det øverste af skorstenen kaldes også kronen. De gamle skorstene var med halvstensvægge, og i det såkaldte skorstensforbandt, som dog langt fra er brugt i alle skorstene, vil et antal løbere følges af en binder i pibens ene hjørne, således at skiftegangen fortsætter hele vejen rundt. Næste skifte begynder så med en binder, der efterfølges af et antal løbere. Skorstensstol er en konstruktion af tømmer eller jern, der støtter undersiden af en stærkt skrånende skorsten. I moderne byggeri er skorstenene højisolerede for at spare energi og modvirke kondensdannelser. Ved restaurering af gamle huse indsættes gerne en kern i den oprindelige skorsten.

Skorstensforbandt	Et $\frac{1}{2}$ murstensforbandt. Se skorsten
Skorstenshammer	Overligger af træ eller sten over det åbne ildsted. Den bærer røggappen, der snævrer ind i skorstenspipen.
Skorstenspipe	Betegnelse for den del af en skorsten, som fortætter over taget. Se skorsten
Skorstensstol	Se skorsten
Skotrende	Den rende der løber mellem to tagflader, som mødes i et indadgående hjørne
Skrabefuge	En fuge, der ligger glat med facadestenen og tildannes ved skrabning med kanten af murskeen. Se fuger
Skrammet	Også kaldet overskramning. Sammenføjning af to tømmerstykker, således at det ene er skåret ind i det andet, eller de begge er skåret ind i hinanden, og deres overflader på den ene side ligger i plan
Skråbjælke	Det samme som skråbånd
Skråbånd	Skråtstillet tømmerstykke mellem lodrette og vandrette led i en tømmerkonstruktion, f. eks. mellem en stolpe og en bjælke eller mellem fodtømmer og stolpe i bindingsværk. Se også hjørnebånd

Skråfals	Fure med indadskrånende sider skåret i et stykke træ for at en dertil svarende ryg fra et andet træstykke kan indpasses deri.
Skrågavl	Kan være en skråt indadhældende gavl eller en gavl med valmtag
Skrånende bue	Se bue
Skråstiver	En stiver er et i regelen lettere stykke tømmer eller metal med afstivende funktion. En stiver går f.eks. over hjørnet i en tømmerkonstruktion for at give mere stabilitet.
Skulderbræt	Et bræt til at anbringe på skulderen, brugt til opbæring af mursten o.lign ved husbygning
Skulderbue	Se bue
Skur	Et skur er en stenplade, der hviler på to konsoller, og dermed dækker som et lille tag over en stueindgang eller kældernedgang. De er i reglen af bornholmske sandsten og er kendetegnende for mange nyklassicistiske huse
Skurebræt	Et bræt, hvormed det påsmurte puds på mure, lofter o.lign glattes
Skuring	Se vandskuring
Skydedør	Se dør
Skydevindue	Også kaldet engelsk eller hollandsk vindue. Det er konstrueret med to vinduesrammer og således, at den nederste del kan skydes op bag den øverste. Ses i ældre udgaver oftest med små ruder.
Skyne	Lille bihus med halvtag udvokset fra almindeligt hus.
Skælfrise	Frise hvis udsmykning danner mønster som overliggende fiskeskæl.
Skælkalk	Kalk, som er brændt af muslingeskaller
Skælsand	Sand af en bestemt finhedsgrad, bruges som tilsætning til skælkalk
Skælske	En smal knivformet murske, brugt til udstrygning af fuger o.lign
Skærv	Massen i keramik
Slagliste	Liste der danner anslag for vindue eller dørblad.
Slaraffenhoved	Velnæret hoved, ofte grotesk udformet, brugt ornamentalt ikke mindst i senrenæssance og barok.
Slikhinde	Også kaldet brandhud. Det glatte, tætte overfladelag, der under fremstillingen dannes af formen på den ubrændte mursten
Slotssten	Se tegl
Slutblik	Se lås

Slutsten	De sten der ses i midten over et indgangsparti og som oftest har et særpræg i forhold til den øvrige facade. Den øverste midtersten i hvælvings eller bues issepunkt. Ofte særlig tilhugget og udsmykket.
Slyngbånd	Ornament af krydsende bånd, f.eks. attisk slyngbånd, som forløber i ottetalsslyng
Slyngranke	En ranke af form som liggende, fortløbende slyngranke, hvor der i hver slyng ligger et blad, en blomst eller en frugt
Sløjfe	Betegnelse for en løsfjeder, som er beregnet til at lægge ind i to sammenstødende noter i kanten af to brædder eller planker
Slåbænk	Kalkbænk, hvori kalk knuses
Smeltecement	Se cement
Smig	Den skrå side af eksempelvis et hus. F.eks. det "afskårede" hjørne på husene der opførtes efter Københavns Brand i 1795. En muråbning med skrå side ind til en dør eller et vindue. Smig kan findes alene på den ene side af åbningen, og den kaldes da enkeltsmiget, eller den kan være på begge sider og kaldes da dobbeltsmiget. Benyttes også om snedkerprofiler
Smigfag	Skråt afskåret fag på hjørnebygning
Snedranke	Skråstiver i bindingsværk eller bulhuse, der fra fodremmen går op til stolpen og er fornaglet i begge disse tømmerstykker.
Sokkel	Fodstykke til statue, søjle, pilaster, mur etc. Den er ofte af et andet materiale end resten af muren. Ligeledes kan den skille sig ud ved at være mere fremstående samt evt. med profileringer
Sortglaseret	Se tag
Sparkeplade	Plade der sættes nederst på døren for at beskytte denne. Kan på udvendige døre være forsynet med vandnæse.
Sparniche	Se blænding
Sparreblænding	Se blænding
Sparrehoveder	Del af gesims og udført som små tætsiddende klodser, der minder om tænder (kaldes derfor også tandsnit)
Sparrelagt	Brædder f. eks. som dørbeklædning lagt i et sparremønster- som et omvendt V
Sparremønster	Ruderformet mønster i et murværk og med sten i forskellige farver
Sparrenkopgesims	Taggesims bestående af tætstillede ornament klodser, der er efterligninger af tagspærs udstikkende hoveder
Spartelmasse	Fællesbetegnelse for bløde materialer, der påføres flader for at dække revner og ujævnheder. Spartelmassen tørrer op og danner bund for den videre behandling af fladen

Spartling	Påføring af spartelmasse på en bygningsflade, således at revner, huller og ujævnheder dækkes.
Spejl	Betegnelse som dækker et plant, glat murfelt; der indrammes af profilerede led. Ligeledes en glat fylding i en dør eller midterfeltet i en friset fylding kaldes spejl. Ved en friset fylding forstås en fylding, der langs kanten har en forsænket, bred, let skrånende flade
Spejlhvælv	Se hvælv
Spejlskåret	Se spejlskåret
Spidskløvet	Træ - især egetræ- der er kløvet eller skåret, så det særlige spejl, der dannes af marvstrålerne, kommer til at fremtræde mest muligt
Spidskløvet	Se spejlskåret
Spidskløverbue	Se bue
Spidsbue	Se bue
Spidsgavl	Gavl med sadeltag, der løber op i en spids i stedet for en gavl med af valmet tag
Spidshvælv	Se hvælv
Spidssøjle	Fiale hvis nedre del er udformet som en søjlekonstruktion, men hvor skaftet ender i en spids, og kapitælen er derfor udeladt.
Spidstag	Se tag
Spidstandfrise	Frise med ens spidse "tænder" sat i forlængelse af hinanden
Spindel	Her støtten i midten af en spindeltrappe.
Spindeltrappe	Trappe hvis trin snor sig opad i en spiral, og i hvis midte der er en kerne, den kan dreje sig om, en støtte, som trinene er tappet ind i, men det kan lige så godt være trinene selv, der ender i et rundet, måske profileret parti ind mod midten, og når trinene lægges oven på hinanden, danner de selv denne kerne. Gamle spindeltrapper snor sig gerne med urets gang - fra venstre mod højre. Dette skyldes oprindeligt et forsvarshensyn, da man nemlig kunne levere hug med et sværd etc. med højre hånd, når man, hårdt trængt af en fjende, måtte kæmpe sig baglæns op af trappen. Til gengæld kunne forfølgeren kun bruge venstre hånd, fordi spindelen sad i vejen for hug med den højre. Materialet, som spindeltrappen var bygget af, kunne være egeplanker sjældnere fyr, tilhuggede sten eller, eller hvad der ikke sjældent ses i kirketårne, teglsten. I dag er det oftest stål eller beton.
Spir	Som øvre afslutning på et tårn, som pryde på et tag eller evt. på en gavl, har man undertiden brugt et spir. Det består af et tømmer skelet, der er beklædt med teglsten, skiferplader, træspån, kobberplader eller blyplader. For oven ender spiret i en spids, og det kan være af en ganske enkel pyramideform, men det forekommer også med flere sider, i flere etager og med både kuplede og svungne forløb. Et spir i flere afsnit kaldes et etagespir, er der en åben "lanterne" i det, kaldes det lanternespir, og med en løgformig udvidelse nedad til benævnes det

løgkuppelspir

Sp lintved	Det løsere vedlag, der ligger uden på kerneveddet i keredannende træsorter. Da det er ret blødt og næringsrigt, er det særlig søgt af borende insekter og derfor ikke velegnet til byggeri
Springliste	Profilert liste med bølget overflade.
Sprosse	Se vindue
Sprutpuds	Se stænkpuds
Sprøjtepuds	Puds der sprøjtes på. Se stænkpuds
Sprøjtepu dse	Metode til at påføre puds med tryksprøjte
Spygat	Se vandspyer
Spændbeton	Spændbeton eller forspændt beton udføres dels som strengbeton og dels som kabelbeton. I strengbeton er armeringen spændt op, hvorefter betonen udstøbes. I kabelbeton anbringes armeringen i kabelgange og kan opspændes efter elementets udstøbning. Spændbeton medfører spinklere dimensioner end almindelig jernbeton.
Spændbue	Se bue
Spændvidde	Afstanden mellem en bærende konstruktions understøtninger
Spær	De skråstillede tømmerstykker i en tagkonstruktion, der bærer tagbeklædningen
Spærfag	Oprindelig afstanden mellem to spær i samme tagside. I dag betegnelse for hver hele enkelte spærkonstruktion eventuelt med hanebånd. En tagkonstruktion består af et antal spærfag. Forskellige spærfag er gitterspærfaget hvor tømmerstykker deler den store trekant i mindre dele og derved giver spærfagene styrke, og hanebåndspærfaget der gør det muligt at udnytte loftrummet
Spærfod	Det nederste af et spær
Spærsko	En kort bjælke hvilende på murkronen, til hvilken et spærs nederste ende er fastgjort.
Spærstik	Øvre afslutning på nicher og blændinger, dannet af spærstillede sten
Spærstikblænding	Se blænding
Spærstillet	Mursten stillet skråt mod hinanden som spær i et tag.
Spærtag	Se tag
Spån	Udkløvede kraftige træspåner - faktisk tynde plader - der er brugt til tækning af tage eller beklædning af gavle og vægge. Undertiden med tunget underkant. Er gerne tjæret til beskyttelse mod vejr og vind. Moderne spåner er gerne

imprægnerede

Spångavl	Se spån
Spånplade	Plade af træsplinter og lim, der er presset sammen under højt tryk. Spånplade anvendes i stor udstrækning til inventar.
Spåntag	Se tag
Stabel	Tappen i hængsel til dør eller vindue
Stabeltap	Se stabel
Staf	Træliste med en gennem høvling frembragt kvart- eller halvrund forside
Stafbræt	Bræt hvis kanter er forsynet med en udadbuet profil.
Staffere	Male detaljer med flere forskellige farver samt evt. tillige forgyldning og forsvølvning, i modsætning til strygning, der kun er med en farve
Stalakithvælving	Se hvælv
Stampet kalk	Luftkalk tilsat ganske lidt vand og behandlet - stampet - med trækøller, indtil kalken danner en sej masse. Den formes til kalkbrød eller forsendes i tønder under navn af stampet kalk eller hammerkalk.
Standerforbandt	Se forbandt
Standerskifte	Et murskifte med standere ved siden af hinanden
Stav	Fremspringende profilled, som kan have en lang række former, man har stave med kantet og med buet profil, med udskåren ornamentik såsom pærestav og ægstav, der gives tovsnoede stave og bladstave af forskellig form
Staver	Se stænger
Stavgulv	Gulv opbygget af træstave lagt i mønstre. Betegnelsen bruges mest, når stavene er større, end tilfældet normalt er i parketgulve
Stavhus	Hus af træ, hvis vægge udgøres af lodret stillede planker. De kan have jordgravede ender eller stå i en fodrem.
Stavrer	Se vendreværk
Stavværk	Tømmerkonstruktion f. eks. en væg bestående af opretstående planker - stave. Også gotisk ornamentik af sidestillede stave evt. forbundet foroven af buer.
Stavværksvindue	Se vindue
Stenbjælke	Se kamin
Stenbræt	Se skulderbræt

Stender	Se stænger
Stenskoning	Sammenpakkede sten for neden ved stavværksvæg
Stenskuring	Se vandskuring
Stern	Se sternlinje
Sternbræt	Se sugfjæl
Sternlinje	Tagets nederste begrænsning mod muren
Stiftmosaik	Flisebeklædning med fliser i et lille format, eksempelvis 50x50 mm eller 20x20 mm.
Stigende bue	Se bue
Stigning	Se trappe
Stigrør	Et lodret jernrør placeret i høje huse, således at man udefra kan pumpe vand op i huset til brandslukningsformål.
Stik	Aflastende murværk over en muråbning muret med særligt formede eller særligt stillede sten. Stik kan være vandrette eller have forskellige bueformer.
Stikbjælke	Betegnelsen kan dække en kort, indskudt bjælke, en bjælke der forbinder to andre, eller en bjælke der kun med den ene ende hviler på en mur
Stikbue	Se bue
Stikkappe	En mindre hvælvkappe, der fra siden skærer sig ind i en hvælving, f. eks. i forbindelse med anbringelse af en dør eller et vindue.
Stikspær	Spær i tagværk, der afbrydes f. eks. af en vinduesåbning og hviler på et tværgående stykke tømmer over åbningen - en veksler.
Stilarter	<p>Romansk stil går fra ca. år 1000 til 1250. Den kaldes også rundbuestil på grund af denne bues hyppige anvendelse i arkitekturen. Man arbejder videre på antikkens fundament. I Norden blandes dette op med rester af vikingetidens stil, og keltiske påvirkninger gør sig en del gældende. Gotik fra ca. 1250 til ca. 1530. De første 100 år kaldes unggotik, de sidste 100 betegnes som sengotik. Man kalder også gotik for spidsbuestil på grund af forkærligheden for den spidse bue i arkitekturen. En høj, lys stilart. Sengotikken er især præget af ornamenter som masværk, foldeværk, fiskeblæreornamentik og flamboyante udformninger.</p> <p>Renæssance fra ca. 1530 til ca. 1630. Genfødsel af antikken med rig anvendelse af dens ornamentik, arkitektoniske opbygninger- også som dekorative elementer. Ornamenter som tandsnit, ægstav, pærestav, kassetteværk og beslagværk er meget brugt. Bygningerne præges af sandstensornamenter, portaler, kridtstensbånd, tårne og svungne, vælske, gavle. Bruskbarok fra ca. 1630 til ca. 1670 opretholder renæssancens skema, men en del af ornamentikken opløses i bruske former, volutteme bliver hængende, og</p>

figurdofommingerne stærkt bevægede, hysteriske.

Højbarok fra ca. 1660-70 og til ca. 1710. Store former dominerer, dekoren flyttes fra fyldinger ud på rammerne. Anvendelse af finering almindelig. Brug af forkrøppede lister og voldsomme gesimsers. I arkitektur brug af risalitter. Mansardtaget dukker frem. Vinduerne bliver store. Senbarok, regence, fra ca. 1710 til ca. 1730. Lettere og spinklere former end i højbarokken, mere beskedne virkemidler. Rig anvendelse af blomster- og bladornamentik med bånd og festons. Berainornamentik. Hovedornamentet er muslingeskallen eller kastanieviften. Glæde ved svajede former. Rococo ca. 1730 til ca. 1775. Opløsning af former. Hovedornament er rocaillen, hvorefter stilarten har faet navn. Meget anvendelse af bladværk, quadrillages, blomsterornamentik. I arkitekturen ikke den store forskel fra barokken. Refendfugninger ses ofte.

Louis seize eller nyklassicisme fra ca. 1770 til ca. 1800. Man går atter tilbage til de antikke forbilleder fra Grækenland og Rom. Medaillons, festons, urnemotiver og kanneleringer er almindelige ornamenters. Bygningsstilen er enkel, lys og åben. Store vinduer, refendfugning og søjlebårne portaler er almindelige. Directoiren ca. 1800-1810 får ikke den store betydning i Danmark. Husene er prunkløse, dørene høje, smalle. Ornamenters som palmetter og stiliserede svaner er meget almindelige. Empiren fra 1810 til ca. 1825 og senempire fremover til 1840-50.

En langt grovere klassicisme end Louis seize'n, men man fortsætter stort set med søjlekonstruktioner og kassetterede lofter. Ligeledes den romanske rundbue. Palmetter, antikke figurer og - senere - ægyptiske ornamenters bruges meget. Chr. VIII-stilen fra ca. 1820-40 er en speciel dansk fortolkning af senempiren. Barok empire kunne den kaldes. Den har ikke sat sig særlige spor i selve arkitekturen. Sen-klassicismen er perioden omkring 1850-55. Den kaldes også Schinkel-klassicismen efter den tyske arkitekt Karl Friedrich Schinkel. Den genfindes dog sjældent i sin rene form, men blandes med andre stilelementers. Den liberale historicisme fra 1855-70 var inspireret dels af den danske arkitekt Gottlieb Bindesbøll og dels af den levende interesse for murstensarkitektur. Det var især den røde mursten, der sammen med andre traditionelle og lokale materialer blev brugt i byggeriet.

Dansk og italiensk stilværk blev blandet til en romantisk stil. I etagebyggeriet var senklassicismen specielt i provinsen dog stadig populær med pudsede facader i Schinkelstilen. Den første Byggeslov for København i 1856 betød store forbedringer for mellem- og arbejderklassens boliger. I 1870 dukker den internationale kapitalisme op i Danmark, og med den følger den internationale historicisme fra 1870-90. Typisk for denne periode - Europæerne - er stiltræk, stukarkitektur fra den franske og italienske renaissance. Nationalromantikken (1890-1902) får sit gennembrud med Martin Nyrops rådhus i København. Naturalistiske dekorationer optræder i rigeligt mål, og de danske og de italienske påvirkninger optræder på lige fod. Omkring 1900 optræder L'art-nouveau bevægelsen, der til sin arkitektur bruger stilelementers fra naturen. L'art-nouveau og jugendstilen, som er en udløber af denne, får dog ikke mange tilhængere indenfor arkitekterne i Danmark.

Nybarokken fra 1915-1930 betegner perioder, hvor arkitekturen i større grad

kommer til at omfatte boligen. Nyklassicismen bliver en vigtig faktor i udviklingen af etagehuset. Gårdene bliver store parklignende arealer. I forbindelse med den generelle radikalisme, der følger efter den første verdenskrig, udkommer "Kritisk Revy", der i 1926-28 fejrer nyklassicismen væk. Arkitekterne drømmer ikke længere om at forme husene udefra, men tager nu udfra en social holdning udgangspunkt i boligens enkelte funktioner og krav. Introduktionen af en egentlig byggeindustri betyder, at mursten og træ afløses af beton og jern. Med funktionalismen følger et opbrud i den traditionelle bydannelse: gaden som begreb opløses, og husene placeres i parker orienteret efter lys og luft. Den traditionelle blanding af funktionerne afløses af enkelt områder defineret for industri, bolig, institutioner m.v.

Funktionalismen som stilart glider jævnt over i modernismen i slutningen af 1950'erne. Byggeindustrien udvikler sig voldsomt, og fra 1960-70 bygges store ensartede boligområder ved hjælp af det industrialiserede byggeri. Perioden 1970-80 præges af recessionen, der virker som en bremseklo for den hastige udbygning af byerne, og samtidig finder der et opgør sted mod de store enheder i byggeriet. Resultatet bliver det tætte lave byggeri, hvor boligområderne får en mere menneskelig størrelsesorden

Stjernehvælv	Se hvælv
Stjerneroset	Se roset
Stjært	Se gangtøj
Stjærthage	Stabel til vindueshaspe, se vindue, der foruden en bråd, der går vinkelret ind i vindueskarmen, har en forlængelse under stabeltappen - en stjært - som yderligere støtte.
Stokværk	Betegnelsen er oprindeligt brugt om bindingsværkshuse, men senere ses den også anvendt i forbindelse med grundmurede huse. På de gamle bindingsværkshuse brød konstruktionen for hver etage, den var et stokværk - en tømret enhed - for sig selv. Når man derfor taler om stokværk, er stueetagen første stokværk, førstesalen er andet stokværk osv.
Stolestadegavl	Endestykke på stolestade i kirke. Har ofte form hen efter en husgavl.
Stolpe	Lodret stillet kraftigt tømmerstykke, der bl.a. er med til at danne det bærende skelet i et bindingsværkshus og i et bulhus
Stolpebygget	Hus opført af ene lodrette tømmerstokke, der er så svære, at de må kaldes stolper
Stolpeskel	For at dække bjælkeender etc. imod fugt, har man undertiden i middelalderens og renæssancens træ- og bindingsværkshuse forlænget stolpernes forside ned i en plade, der ligger uden på bjælkeenderne. Den kaldes et stolpeskel.
Stopning	(Omkring vinduer). Tilfyldning af mellemrummet mellem vindueskarm og mur med tætningsmateriale
Stor orden	Søjler, piller eller pilastre, der udgør mere end en etages højde

Stormbånd	Skråbånd i bindingsværk, der går fra fodremmen og op til stolpen, som det møder over løsholt højde. Er gerne anvendt i et hushjørne og ved en port, men undertiden først i faget efter hjørnefaget. Se også stormlægter
Stormkrog	Betegnelsen dækker dels en til vinduesrammen fastgjort haspe med et øje, der kan sættes ned over en hage i karmen, når vinduet skal fixeres i åbentstående stilling, dels en lang krog anbragt på vinduessprossens yderside og passende til en øsken på vinduesrammen
Stormlægte	Skrå lægter til afstivning af tagkonstruktion imod vindpres
Storstue	Også kaldet salstue, pisel (Sønderjylland), fredstue og øverstestue. Rum som oftest var uden opvarmningsmulighed, den benyttedes til opbevaringsrum, til at indkvartere gæster i og til gilder
Strengbeton	Se spændbeton
Stressed-skin	Dækelement opbygget over en træramme med krydsfinerplader som beklædning. Anvendes til visse tagkonstruktioner
Stritsule	Se sule
Stræbebue	Se bue
Stræbepille	Stor pille i forbandt med muren til støtte for denne
Strækskifte	Løberskifte
Strøer	Tværgående vandrette tømmerstykker under gulve. Til dem er gulvbrædderne sømmet fast.
Strømforbandt	En særlig form for murforbindelse. Se forbandt
Strågavl	Stråtækket gavl - for det meste kun gavltrekanten, men halmbeklædningen kan også gå længere ned og måske svejfe ud og dække en diminutiv, lav tilbygning til huset.
Stråtag	Se tag
Stråtagskvist	Se kvist
Studsfuge	Se stødfuge og fuger
Stuehus	Også kaldet indhus, sædehus, hovedhus m.m. Hovedbygningen i et anlæg. En stue - stove - adskilte sig fra andre rum ved at have egen varmekilde. Oftest var der i de ældste bebyggelser kun et rum med ildsted, ovn etc., og huset - det vigtigste beboelseshus - med denne luksus kaldtes stuehus, fordi det rummede en stue
Stuk	Dekoratív udsmykning
Stukgesims	Se gesims

Stukkatur	Se stukkering
Stukkering	Beklædning af vægflader, lofter m. m. med stukmasse. Gammel stuk er pålagt lagvis og inderst klinet op på en bærende grund af påsømmede flækkede vidjer med den runde side imod vægfladen eller loftet, så der opstår svalehaler mellem vidjerne. Når stukken arbejdes ind heri, kan den ikke falde ud. Senere er også tagrør blevet brugt. Det inderste lag består af ret grov mørtel, lerblandet og med grus i. Ofte er der tillige indæltet fæhår eller plantetaver. Herefter bliver mørtelen gjort i hvert lag finere og tyndere, og yderste lag er den fineste, hvide kalkmørtel. Der er ikke sjældent iblandet en god portion hvidt marmorstøv for at opnå en smuk overfladevirkning. I nyere tid er der gerne blandet gips i stukken, og den er sjældent påført i så mange lag, ligesom man har undgået de grove underlag - noget der i høj grad har nedsat holdbarheden. Stuk er velegnet til modellering og støbning i form, og der er bevaret adskillige pragtfulde stukkerede lofter og vægge fra barok, rococo og klassicisme samt senere. Derimod resterer der kun lidt herhjemme fra renæssancen. Stukkatørarbejdet kaldtes i gammel tid dønnikearbejde. I vor tid fremtræder stukkering mest hvid. Førhen var det almindeligt, at den maledes i mange farver. I moderne tid er stuk opsat i færdigstøbte længder, der skrues fast til loftet
Styltebue	Se bue
Styrterum	Det loftsrum, der fremkommer, når det øverste bjælkelag er placeret et stykke under murkronehøjden uafhængigt af tagværket. I bindingsværk betegner det afstanden mellem bjælke og tagrem
Stænger	Det samme som staver eller stender, lange, lige, ret kraftige kæppe.
Stænkpuds	Også kaldet sprøjtepuds eller sprutpuds. Puds af grovkornet mørtel, der er udkastet på muren og fremstår med en rustik overflade.
Støbejern	Kunsten at støbe jern går et par tusinde år tilbage i Kina. I Europa lærte man den først at kende i anden halvdel af 1300-årene. Støbejern udmærker sig ved at have et højt kulindhold - et stykke over 2 %. Så meget kul kan det kun optage ved meget høje temperaturer. Man støbte forhen jern i sandforme og brugte udskårne træstempler til at danne formens motiv. Støbejern er brugt til ovnplader, gelændere, murforsiringer og mangfoldigt andet inden for arkitekturen, således også til bærende konstruktioner, afløbsrør m.v.
Stødfuge	Lodret fuge i murværk. Se fuger
Stødtrin	Det bræt der lodret lukker afstanden mellem trin på en trappe.
Støjler	Eller stejler. De lodrette kæppe eller stave i fletværk - vendreværk.
Stålskeletvæg	Væg, hvis bærende skelet består af stålprofiler. Væggen beklædes normalt med gipsplader.
Sudryg	Kanten af et bræt, der er tyndet ud til en ryg passende ind i en not i nabobrættet
Sugfjæl	Også kaldet regnbræt, vandbræt, skokbord eller sternbræt. Skråt stillet bræt, der anbringes vandret over gavlmur for at hindre, at vandet løber ned ad muren og i

stedet slås ud fra denne. Også betegnelse for vandret eller skråt stillet bræt mellem tagskæg og rem i bindingsværksbygninger. Her skal den hindre træk ind igennem det åbne rum over remmen.

Sule	Også kaldet højsule. Høj stolpe, som står på en stor sten eller er jordgravet, og som bærer tagets åsbjælke. Nogle suler har naturlig kløft for oven, på andre har en sådan måttet frembringes ved, at der er naglet et skråt opadgående tømmerstykke fast til den. Suler kan indgå i en skillevæg og der stå på en fodrem. For at stabilisere den kan der gå vandrette stivere ind til den fra ydervæggens stolper og skråbånd op til den fra fodrem og bjælke. To skrævende suler, der danner et omvendt V; kaldes stritsuler. Hus med sulekonstruktion kaldes sulehus.
Sulehus	Se sule
Superporte	Se supraporte
Super-rapid-cement	Se cement
Supraporte	Eller superporte. Indrammet felt med maleri eller skulpturelle arbejder over en dør.
Svale	Åben udbygget gang af træ på et hus' gårdside. Den er dækket af et tag, er forsynet med et gelænder. Svalen kan være anbragt direkte på jorden eller på en høj kælder, men den kan også findes ud for andet stokværk og bæres da af ud stikkende bjælkeender. Dens funktion er at skabe forbindelse mellem de forskellige rum i huset
Svale (-gang)	En af træ overdækket, udvendig forbindelsesgang mellem lejlighederne mod gårdsiden. De var meget almindelige i det gamle København og lå over stueetagen
Svalehale	En tap eller kam i tømmerkonstruktioner, der er smallest ved roden og derfra skrånere jævnt ud, så den låses fast i en dertil svarende udhugning. Kendes også i andet end tømmerkonstruktioner.
Svalehaleforbandt	Et særligt forbandt med form som en svalehale
Svanehals	Rørstykke med en eller to bøjninger.
Svejfet	Udadbuget
Svikkel	Se hvælv
Svumme	Murværket påføres med kost en tyndtflydende blanding af fint sand, kalk og vand. Efter hærdeningen afbørstes muren
Svungne gavle	I renæssancen går man ofte fra kamtakkede gavle over til svungne gavle. På tidlige renæssancehuse, f.eks. Hesselagergård på Fyn, erstattes takkerne med hel- og halvbuer, men senere går man over til mere dristigt svungne forløb, hvori ofte indgår bånd og prydelser af sand- eller kridtsten. Tværdeling med gesimser, nicher i murværket og pinakler og kugler på skarpkantede fremspring ses på mange svungne gavle. Brugt i mere afdæmpet form i provinsiel barok og rococo

Syede tage	Se tag
Syld	Fundamentsten under husets vægge, de er gerne af granit og lagt på række uden brug af bindemiddel. Oftest vil stenene være utildannede. I bindingsværkshuse ligger jodremmen på sylden, og i egne, hvor man ikke har brugt fodrem, rejser stolper og vægge sig direkte fra sylden
Syldholt	Se fodrem
Syldsten	Kan være en betegnelse for hele sylden, men betyder ofte enkelte store sten, hvorpå stolperne i bindingsværk uden fodrem hviler
Syldstykke	Tømmerstykke som indtappes for ned i stolperne i bindingsværk uden fodrem. Det skal forhindre, at stolperne glider ned fra syldstenene
Syvtilholderlås	Se lås
Sækkecalc	Se læsket kalk
Sækkeskuring	En skuring af puds på murværk med sække
Sækkeskuring	Se vandskuring
Søjle	<p>Oprindeligt blot en stolpe, som sammen med andre bærer tagkonstruktionen på et hus. Et træ har rod og krone, og det var nærliggende at udsmykke en sådan stolpe, der jo engang havde været stammen i et træ, med en udskåret, noget forenklet fremstilling af rod og krone. Vi ser dette i de ægyptiske søjler, der for oven er udskåret som en palmekrone. På den måde synes postamentet og kapitælen på søjlen, at være fremkommet. Der findes utallige søjle typer, men dem, der i denne forbindelse væsentligst interesserer os, er den doriske, den joniske, korintiske, komposit-søjlen og den toskanske.</p> <p>Søjlen indgår oftest i et bygningsværk, f.eks. i en tempelbygning, og den vil da hvile på et postament bestående af for neden fodliste, derpå postamentfelt og for oven en kronliste. Først herpå kommer den egentlige søjle, der igen hviler på et postament. På dette ligger en firkantet plint, et fodstykke, på hvilket søjlens base står. Herover følger søjleskaftet, der for oven afsluttes af kapitælen. Hermed er selve søjlen afsluttet, men den vil bære en gesims bestående af tre led, nemlig for neden arkitrav, så en frise og sluttelig en kronliste. På den igen følger så evt. en gavl. Nogle søjler har kanneleret skaft, og nogle forskere har heri villet se stiliserede barkfurer. Imidlertid var det almindeligt, at søjler draperedes ved festlige lejligheder - og er det i øvrigt stadig i Asien, hvor bl.a. kineserne knytter særlige tæpper til at slå omkring søjler. Det kan derfor tænkes, at kannelurerne bør opfattes som stiliserede, foldede draperier.</p> <p>Ligeledes kan det prydbælte, der ofte ses om den nederste del af skaftet på søjlen, fra renaissance og barok, og som er udhugget eller udskåret alt efter materialets art, udmærket kan være afledt af tekstiler, som man omhængte søjlen med ved festlige lejligheder. Den doriske søjle udmærker sig ved at mangle base. Skaftet er forjynget, hvilket vil sige, at det for oven aftager i tykkelse. Alle søjler har entasis, dvs. sidelinjen i søjlen er ikke ret men let udadbuget af optiske</p>

grunde.

Entasis er kraftigst på den doriske søjle. Skaftet prydes af kannelurer, der mødes i skarpe ribber. Den meget enkle kapitæl består af for oven abacus - en plade hvorpå gesimsen hviler, og den støttes af echinus, som har indadskrånende eller indadbuede sider.

Den joniske søjle er længere og slankere end den doriske. Den har base, hvor et konvekst led følger efter et konkavt. Skaftet er kanneleret og har 24 kannelurer. Der er større mellemrum mellem dem, end det ses på den doriske søjle. Kapitælen er med volutter, ægstav og perlesnor.

Den korintiske søjle kan være med eller uden kannelurer, dens kapitæl er med to rækker akanthusblade over hinanden, så de danner ligesom en kurve - kalathos - fra hvilken 8 volutblade skyder op og bærer abacus. Kompositsøjlen er en krydsning mellem den joniske og den korintiske søjle, den har akanthusbladkurven, fire skrånede volutter og imellem den joniske ægstav og kuglestav.

Endelig er den toskanske søjle nærmest afledt af den doriske, den kan have glat eller kanneleret skaft. Abacus er her cirkulær. Søjler kan være med basis og postament. Søjler kan optræde fritstående og kaldes da frisøjler, de kan være halve og skyde ud fra en baggrund og benævnes da halv søjler.

Kvartsøjler er hjørneornamenter i indadgående hjørner. Trekvartsøjler omslutter et hjørne. En degageret søjle er en frisøjle, hvis postament er en udskydende del af en bagvedstående facade. Koblede søjler er parvise søjler. Søjlehoved er en anden betegnelse for kapitæl, søjlefod er det samme som søjlens base

Søjle (dorisk)	Den doriske søjle er uden base og er oftest udstyret med 16-20 lodrette fuger (kaldes kannelurer) og bliver smallere opadtil
Søjle (jonisk)	Stammer fra den græske, antikke verden, hvor søjlerne har dybe og afrundede kannelurer. Joniske søjler står på kvadratiske sokler og øverst er det volutterne i siderne der karakteriserer kapitælerne
Søjle (korintisk)	En slags jonisk søjle, men her er kapitælen bestående af otte akantusblade fordelt på to kranser, der er anbragt ovenpå hinanden. Hertil kommer 16 volutter ud af bladkransen
Søjleknippe	Pille der er udført som var den sammensat af tætstående søjler. Motivet kan også forekomme i f.eks. vinduesposter fra middelalderen.
Søjlestav	Lodret stillet rundstok
Søm	Oprindeligt arbejdede man med håndsmedede søm. De har ikke - som de i dag kendte maskinsøm - en pyramideformet spids, men er jævnt tilspidsede. Hovedet er tildannet ved, at den endnu glødende ende af det smedede søm blev slået ned med 3-4 slag
Sømbeslag	Beslag af galvaniseret jern. Anvendes til at samle forbindelser i trækonstruktioner.
Sål	Det nederste stykke af forskellige konstruktioner, f.eks.. det nederste stykke træ i

en vindueskarm, og sylden under et hus.

Sålbænk

Ses under vinduer som et lille fremspring fra facaden, for at bortlede regnvand fra facaden. Fremspring eller skråbånd anbragt på ydersiden af en husmur under vinduerne for at bortlede regnvand

Sålbænkgesims

Se [gesims](#)

Tag

De ældste tage har været tækket med naturmaterialer såsom rør, siv, strå, lyng, store blade og græstørv. Måske har sammensyede dyrehuder også kunnet gøre fyldest til mindre huse. Tækningen er blevet båret af et skelet af kæppe, der har været fæstnet til en åsbjælke for oven og til en tagrem for ned. Åsbjælken, rygning- eller mønningsbjælken, som den også kaldes, blev i de ældste huse ofte båret oppe af høje stolper, som stod på række midt ned gennem huset - suler kaldet.

Meget gammel er tillige højremskonstruktion, hvor to parallelle stolpeværker ned gennem huset bærer hver sin højrem, på hvilke spærene til den øverste del af taget hviler. Oven på disse spær er der så lagt spærforlængelser, stikspær, der hviler på udskudenes tagrem og bærer de underste dele aftaget. Der er ikke i højremstaget nogen åsbjælke, spærene mødes blot for oven og stives lidt nede af med et tværgående bånd - hanebåndet. Der er ej heller åsbjælke i spærtaget; det består af spær, som parvis er forbundet for oven, og lidt længere nede afstives af tværgående hanebånd.

Spærene hviler med spærfoden på tagremmen eller på bjælkeender, der er nedkæmmede i en murlægte. De kan også hvile på spærsko - korte bjælkestykker støttende på murkronen. I længderetningen forbindes spærene af påsømmede lægter, der bærer tagbeklædningen.

Tager vi først tage tækkede med naturmaterialer, så bruges tagrør og langhalm stadig som tækkematerialer, hvorimod lyngtage nu er yderst sjældne, og tangtage hovedsageligt er at finde på Læsø. Man skelner i rør- og stråtagene mellem bundne og syede tage. Til de bundne bruges tækketæppe, som presses ned mod bundter af tækkematerialet og bindes fast til de bagved liggende lægter, så bundterne ligger i spænd. Da der bindes for hver gennemføring af tækketæppet, er de bundne tage, hvis arbejdet er ordentligt udført, meget solide. I de syede tage føres et langt stykke garn eller en håndsnoet sime gennem en række rør- eller halmbundter og fæstner dem til spær og lægter, men der bindes ikke for hver gennemføring. Over tagryggen bøjes de opstikkende toppe af bundterne ned på den anden side af taget og syes fast der. For at få taget tæt, lægges der herefter en rygning af halm, tang eller græstørv op. Halmrygningen kan være holdt på plads af et stykke hønsenet eller af kragtræer også kaldet rygningstræer, poldtræer eller vårtræer. Dette er almindeligst i de østlige dele af landet og i Østjylland.

I det vestlige Jylland bruges møntørv, som er græstørv med stort sandindhold og derfor tunge. De kan være skåret ud i lange baner, der lægges på langs hen ad taget og således, at den ene dækker lidt op over den anden, eller de kan være skåret i tre mindre stykker, der lægges med en på hver side af taget og så en over midten samt lidt ned på sidetørvene, så disse fastholdes. I Nord- og Vest Jylland

har man ikke brugt kragtræer. Tangrygning bruges ofte i forbindelse med ler. Det var meget vanskeligt at få lyngtage tætte, men man klarede problemet nogenlunde ved efter tækningen at overøse taget med sand, som lagde sig mellem lyngrisene. Noget bedre var kombinationstage af lyng og halm lagt skiftevis række på række. Tangtaget er hverken bundet eller syet. Der er for neden bundet snoede vaskere og gumlinger på lægterne, så der dannes en vold, og over den er tangen så simpelthen stablet op i et tykt lag. Over tagenderne på tværs kan der være lagt stykker af ankerkæder for at hindre, at vinden flår tangen op. Spåntage kan inderst have en bræddebeklædning, men spånerne kan også være naglede fast til lægterne. De består af tyndt udsavede eller udhuggede træplader, som dækker langt ned over de underliggende spåner, og hvor hvert lag forskydes i forhold til det underliggende, så der ikke bliver revner, hvor vandet kan trænge ind. Der bør ligge tre lag spån over hinanden.

De ældste tegltage var tækket med teglplader udformet ikke ulig træspåneme. De kaldes bæverhaler. Lidt senere fremkommer i Norden de såkaldte munke og nonner. Nonnerne er brede tagsten med nedadvendende bue, munkene smalle med opadvendende bue. Når to nonner lagdes ved siden af hinanden, dækkedes samlingen imellem dem ved, at en smal munk lagdes ned over dem. Nogle tage bestod alene af nonner, og samlingerne var så tætmede med mørtel. I 1600-årene kommer de hollandske vingetegl til Danmark, men almindelige bliver de først i slutningen af 1700-årene, de er bølgeformede, og den nedadbøjede bølgekam på den ene sten dækker ned over den opadbøjede kant på den næste. På den måde bliver taget tæt. Falstagsten er formpressede og har false langs kanterne, som griber ind over hinanden.

Til fornemt byggeri har man undertiden brugt glaserede vingetegl - især i barok, rococo og klassicisme. Tagsten kaldes også undertiden tagpander. Af natursten har skifer været brugt, hertil kommer metallagene, hvor bly har været brugt en del til kirker og tårne på herregårde. Kobber har været mest anvendt på de kongelige slotte og enkelte kirker, og endelig har enkelte huse zinktage. På mere almindelige bygninger har kobber og zink dog først og fremmest haft betydning som beklædning af skotrender, flunker etc. I dag har tagbeklædning af asbestcementplade vundet stor udbredelse både som plader i bølgeform og som plader, der ligner plan skiferbelægning. Endvidere bliver betonsten, der efterligner tegltagsten, benyttet. På flade eller næsten flade tage er det almindeligt at lægge tagpap. Blandt tagformerne bør nævnes det almindelige sadeltag, der på gamle huse kan være højt og stejlt og have hældninger på fra 40°-60°. Jo stejlere taget er, des bedre ligger de gamle tækkematerialer såsom strå og teglsten nemlig fast.

På moderne huse med sadeltag er hældningen gerne på mellem 30° og 45°, i enfamiliehuse næsten altid omkring 25°. De nyere tækningsmaterialer ligger nemlig udmærket fast også med en så beskeden hældning. Et højt slankt sadeltag kaldes også spidstag. Hvis et sadeltags flader danner en næsten ret vinkel med hinanden, kaldes det et vinkeltag. Hvor det øverste lille hjørne af tagryggen ved gavlen er afskåret, taler man om kvartvalm, er taget nedadskrånende til midt på gavltrekanten, er det halvvalm, og skråner det helt ned, så der ingen gavltrekant er, kaldes det helvalm.

Mansardtaget har to afsnit, en øvre med et meget ringe fald, og derunder en afdeling med stejlt fald. Denne tagform går normalt rundt, så der altså er tale om et valmtag, men i nogle tilfælde føres gavlen op, så der enten slet ingen afvalmning er, eller kun en kvartvalm. Mansardtaget kaldes undertiden også et brudt eller et gebrokkent tag.

Brækket eller knækket tag er ligeledes forekommende betegnelser. Teltaget har pyramideform og kaldes også undertiden pyramidetag. Buetaget danner i tværsnit en bue, og shedtaget har skiftevis stærkt skrånende og næsten eller helt lodrette tagflader. Hjelmtag vil her være et kuplet tag på et tårn eller en tårnagtig bygning. Halvtag har kun fald en vej. Heltaget derimod består af to tagflader, der mødes i ryggen og med fald til hver sin side. Gavltag findes over en kvist eller frontispice, der ikke har valm.

Tagbryn	Se bryn
Tagdrypslippe	Ganske smal passage mellem to huse, hvor tagene næsten når sammen for oven. Tjener til at aflede tagdryppet.
Tagelement	Præfabrikeret facadeelement af tegl. Eksempelvis 5,5 cm murstensskaller i 4,5 cm beton, 12,5 cm mineraluld og 7,5 cm klinkerbeton
Tagformer	Se tag
Taggesims	Se gesims
Tagkvist	Se kvist
Taglejde	Gammel benævnelse på tagrem
Tagpande	Se tagsten
Tagpap	Kommer frem i Danmark i anden halvdel af det 19. århundrede, først som kludepap imprægneret med trætjære. Siden brugtes stenkulstjære, og fra ca. 1900 bruges asfalt i stedet for tjære.
Tagpotter	En række tagsten ved underkanten af et strå- eller rørtag
Tagrem	Se tag
Tagryg	Den øverste del af et tag indbefattet rygningen eller mønningen - stedet hvor to modsat skrånende tagflader mødes.
Tagrytter	Er en overbygning på et tag, hvor tagrytteren har lodrette sidevægge og ofte er udstyret med et spir. Konstruktionen kan være med skodder eller vinduer for, at skabe lys og luft til tagetagen, men i København ses de oftest som lanterner, altså hvor siderne er åbne. Et lille spir på tagryggen
Tagrør	Stænglerne af phragmites vulgaris, der bruges som tækkemateriale. Vokser i Danmark ved åer, søer, fjorde og moser
Tagskæg	Den nederste del af taget, der rager ud over husmuren og leder tagdryppet væk fra den. Det stykke af taget som rager ud over bygningsfacaden

Tagskægsknægt	Se bindingsværk
Tagskægskvist	Kvist, der har udspring i højde med tagremmen, og om hvilken tagskægget buer op
Tagspær	Se spær
Tagspån	Se tag
Tagsten	Se tag
Tagstensbinder	En anordning, hvorved tagsten holdes på plads
Tagstensbærer	Som skulderbræt, bare til tagsten
Tagstensklipper	En saks til at klippe tagsten med
Tagstenssaks	Se tagstensklipper
Tagstol	Den tømmerkonstruktion, der går på langs gennem loftet og understøtter spærene
Takfrise	Frise med lodret stillede spidse takker eller tænder sat i forlængelse af hinanden
Tandsnit	Se under sparrehoveder
Tandsnitfrise	Stiliserede kvadratiske eller højrektangulære tænder sat sammen til en frise. Den joniske og korintiske tandsnitfrise har kvadratiske tænder, og mellemrummet mellem tænderne er lig med tændernes bredde. I romansk og gotisk tid har tænderne ofte en svalehaleagtig udformning, så de altså er bredere for neden end for oven.
Tang	Mellemstykkerne i et gitterspær kaldes tænger. Planten tang er endvidere benyttet som tagdækningsmateriale.
Tangmønning	Se tag
Tangtag	Se tag
Tap	Udtyndet rundt eller kantet parti forenden af tømmerstykke og passende ned i et taphul.
Tappet	Tømmersamling, hvor et tilhugget eller tilskåret fremspring på det ene tømmerstykke passer ned i en hulhed i det andet
Taskekvist	Se kvist
Tavl	I bindingsværk de klinede eller udmurede partier mellem tømmerkonstruktionerne
Tegl	Mursten eller tagsten (se tag) afbrændt ler. I Mesopotamien kendtes tegl ca. 2000 år f. Kr. Til Europa nåede det først omkring år 900, hvor der brændtes tegl i Lombardiet. Herhjemme optræder tegl i 1160-erne, hvor Valdemar den Store anvendte det i Skt. Bendts kirke i Ringsted. Lidt senere anvendtes tegl i

Dannevirke i Sydslesvig. De første mursten af tegl var munkestenene. Deres størrelse kan variere lidt, men længden ligger gerne på mellem 27 og 30 cm, bredden på mellem 12 og 14 cm, og tykkelsen på 7-10 cm.

Man har også tidligt haft mursten af andre formater, blot er man altid gået ud fra den regel, at stenens længde skal være to gange bredden plus en fuge, hvilket har været nødvendigt for at kunne anvende dem i en fornuftig skiftegang. Fra 1600-tallet blev murstenene mindre og tyndere. Slotssten er en repræsentant for denne type. Tyndest blev de såkaldte Flensborgersten, der kom fra teglværkerne langs Flensborg fjord. De kan gå helt ned til 3 cm i tykkelsen, som regel ligger de dog omkring 4 cm. Den almindelige farve er gul. En moderne normalsten er 23 cm lang, 11 cm bred og 5,5 cm tyk.

Nogle mursten var kun, hvad man kalder halvbrændte, de egnede sig naturligvis bedst til indvendige skillerum, og når de sattes i ydermure, hvad også skete, var det klogt at holde disse pudsede. Almindelige mursten var helbrændte, og særlig hårdtbrændte sten forekommer, bl.a. var slotsstenene ofte hårdtbrændte. I renæssancens sidste tid var den danske produktion af teglsten beskedent, og vi importerede sten fra udlandet, det var vel i den forbindelse de ret små sten, der går under betegnelsen hollandske mopper, nåede hertil. Teglstene blev fremstillet i rammeforme af træ, som det våde ler presses ned i, hvorefter det overfløede ler blev strøget af, hvilket har givet anledning til betegnelsen håndstrøgne sten. Man har senere lavet en erstatning for disse med de såkaldt blødtstrøgne sten, der ganske vist er maskinelt tilvirkede, men dog har lidt af den håndstrøgne stens karakter.

Formsten er profilerede teglsten. Gamle eksemplarer kan være håndformede, nyere er gerne maskinfremstillede. Medens hånd- og blødtstrøgne sten har en lidt rustik overflade, har de almindelig maskinstrøgne et ganske glat og jævnt ydre. De kaldes undertiden blot maskinsten. De røde tegl er brændt af rødler, de gule af blåler. Er disse sidste brændt ved særlig høj temperatur, kan de spille lidt i det grønne. Flammede sten har kunnet opnås ved en sammensætning af de to ler sorter, uden at de dog er blevet helt blandede. I øvrigt brændtes de røde sten ved lidt lavere temperatur end de gule, de var nemlig fuldt brændte ved 1020° C, medens de gule måtte op på 1060° C. De 40° forskel har gjort gule sten mere sintrede, og de har glattere overflade.

Hårdere brændt end de gule sten er de små klinker, der er klangfulde, når de anslås. I de senere år er brune tegl, såkaldte mokkasten, blevet almindelige, de indsættes undertiden i murværk under restaurering, fordi de med deres farve kan minde om gamle røde tegl, der er mørknede af vejrets påvirkning. Såvel mursten som tagsten kan være glaserede. En sten, som er hugget over, så kun det kvarte af den er tilbage, kaldes en petring, og derpå følger halve sten samt trekvarter. En sten, der er hugget over, så den er halveret på langs, benævnes mesterpetring.

Teglgulv

Ved gulve belagt med tegl benyttes massive teglsten eller teglfliser.

Tegloverligger

Se [ståltegl](#)

Teglstensbyggeri	Se tegl
Telttag	Se tag
Tentorstål	Se armeringsjern
Termolægte	Lægte opbygget af kantstillet isoleringsuld beklædt med pålmede krydsfinerplader. Benyttes i stedet for almindelige lægter ved isoleringsarbejder
Terningsfrise	Frise med terninger, der står forskudt for hinanden omkring en vandret midterlinje
Terracotta	Se keramik
Terrazzo	Betongulv, der gives et ekstra glatslebet slidlag af cement og sand blandet med marmorskærver. Er anvendt til trappebelægning og til gulve i badeværelser.
Tilladelse til ibrugtagning	Se byggetilladelse
Tinde	Murblok på murkrone bag hvilken en skytte kan søge dækning. Ved siden af tinden er der en skydeåbning.
Tindekrans	Murkrone med tinder, krenelering.
T-jern	Se profiljern
Tjære	Træjtære fremkommer ved tørdestillation af træ, bedst med fyrretræsstubbe. Den er rødbrun og kaldes også rødtjære eller finsk tjære og benyttedes forhen meget til imprægnering af såvel bindingsværk som træhuse. Da den var ret tyktflydende, varmedes den ofte op før påstrygningen. Fra slutningen af det 19. århundrede bliver stenkulstjære mere almindelig, den er et biprodukt fra gasfremstilling. Den er sort eller mørkebrun, og den får en groft krakeleret, undertiden blæret overflade, som det endnu kan ses på en del bindingsværk og på hussokler, som også ofte blev tjæret.
Tofteport	Port fra gårdspladsen ud mod marken eller toften - en slags bagport i modsætning til gadeporten imod bygaden
Tokoblede	To sidestillede vinduer, nicher etc.
Toløbstrappe	Se trappe
Tomme	Se mål
Tondo	Cirkulært maleri eller relief
Topstykke	Afslutning opadtil på f. eks. gavl, portal eller møbel. Er ofte udsmykket. Kaldes også kopstykke.
Toptak	Lille murtinde ved gavlspidsen. Kan være suppleret af to fodtakker, tilsvarende prydelser ved gavltrekanterens fod.

Torammet	Se vindue
Toskansk søjle	Se søjle
Tovfrise	Frise med udsmykning som et snoet tov
Tovstav	Prydstav udskåret eller udhugget som tovsnoning.
Transversalbue	Se bue
Trappe	<p>Oprindeligt var tappen stiger, som gik uden på huset, og som kunne trækkes op i en truende situation. Efterhånden udvikledes de til simple ligeløbstrapper, som var noget mere bekvemme. Siderne på trappen, som trinene er tappet ind i, kaldes dens vanger. På ligeløbstrapper er vangerne lige, hvilket er den enkleste trappekonstruktion. Et trappeløb er et trappestykke med en uafbrudt række trin. I sen middelalder og renaissance begyndte man f.eks. på herregårde at bygge tårn om trappen for at beskytte dem mod vejr og fjender. En ligeløbstrappe kunne ikke rummes i et tårn, derfor gik man over til spindeltrapper. Hvor murene var tykke nok, kunne man også anbringe såvel spindeltrappe som ligeløbstrappe inde i dem, og i kirker og klostre brugtes indvendige trapper allerede i middelalderen, men de forekom næppe i almindelige beboelseshuse.</p> <p>Først i barokken bliver etageforbindelse med indvendige trapper almindelige herhjemme, og man gør ofte en hel del ud af dem med smukt udsavede eller endog udskårne balustre og en til tider meget bred, overdådigt profileret håndliste. Særlig flot kunne den nederste støtte mægleren - være. Det almindeligste er afgjort, at de indvendige trapper er af træ, men der kendes eksemplarer af sten, f. eks. er den pompøse trappe på Ledreborg nær Roskilde udhugget af sten. Vangen ind mod centrum kaldes forvagen, den ud mod væggen benævnes bagvange. Trinenes overside kaldes deres grund, og på mange trapper er der lukket mellem trinene med et bræt, som kaldes et stødtrin. Det stykke, som trinene går ud over stødtrinene, kaldes trinfremspring. Den linje, der kan beskrives op gennem midten af trinene, er trappens ganglinje. I hjørnet mellem stødtrin og trin kan der være indsat en lille liste, den kaldes en platliste.</p> <p>De platforme, som man finder på nogle trapper, hedder reposer eller trapeafsatser, og hovedreposerne er dem, der ligger i højde med en etages gulv. Stedet, hvor man går ud på trappen fra en repos, kaldes udtrin. Nogle trapper har to gelændere, andre nøjes med et på forvagen. Man har ud over ligeløbstrapper kvartsvings der drejer 90°, og hvor der i hjørnet indsættes skæve trin, der er smallest mod forvagen og bredest mod bagvagen. På halvsvingstrappen, som drejer nok en gang rundt, så den nederste og den øverste del forløber parallelt med hinanden, er der selvsagt også anvendt skæve trin. Se i øvrigt under vindeltrappe.</p> <p>Toløbstrappen er sammensat af to enkeltløbstrapper adskilt af en repos, og fireløbstrappen har tre reposer. Kejsertappen har to nedgange - to enkeltløbstrapper, der i en repos mødes i en vinkelret på dem anbragt fælles nedgang, så trappen altså set ovenfra får T-form. Den kaldes også dobbeltløbstrappe. Ved en opsadlet trappe forstås, at trin og stødtrin hviler oven på vangerne i stedet for at de er stemmet ind i dem. En trappe kan forneden</p>

være afsluttet med en såkaldt vangesnirkel, hvor vangen drejer ud i et volutagtigt sving hvilende på en klods, der går ud som en forlængelse af trinnet. Et sådant trin kaldes et klodstrin. De udvendige stentrapper har oftest trin af granit, og for ikke at blive for glatte kan de være billedede, hvilket vil sige, at der er hugget riller eller rifler i dem.

Stentrapperne har gerne gelænder af smedejern - fra det 19. århundrede er der dog også en del i støbejern. Særlig fornemme eksemplarer kan have sandstensgelænder. Den ældste fritrappeløb på en dansk herregård finder vi på Sparresholm i Sydsjælland, den er med dobbelt løb og opmuret. Den prydes for oven af to liggende løver og for neden af to kugler. Andre steder har man nøjedes med en enkeltløbstrappe liggende op mod muren eller en bredere, mere majestætisk gående ret ud fra muren.

Trappefrise	Muret frise, hvor nedadvendende aftrappinger fremtræder i relief. Trappefrisen går gerne over fire skiftegange
Trappegavl	Gavl med aftrappende kamme
Trappeløb	Se trappe
Trappestik	Den øvre afslutning på en blænding, som er aftrappet ligesom en trappegavl. Se blænding
Travers	Tværbjælke
Trekløverbue	Se bue
Trekløverstav	Ribbe af formsten eller prydstav af træ med trekløverprofil
Trekoblet	Tre sidestillede vinduer, blændinger etc.
Trekvart rundstav	Se rundstav
Trekvarter	Se tegl
Trekvartfronton	Frontispice, der er af trekantet facon, men står åben så den opadvendende spids mangler.
Trekvartsøjle	Se søjle
Trempel	Egentlig en kortere stolpe eller planke anvendt som støttende led. Ligeledes betegnelse for en overbygning på et hus, der tjener til at give et større loftsrum - et såkaldt styrterum eller styrtrum. Trempel ligger over loftsbjælkerne og bæres enten af stolpeforlængelser eller netop af kortere stolper sat oven på den egentlige konstruktion. Trempel ses ofte på landbrugsbygninger og er gerne bræddebeklædt.
Trempelgavl	Gavl i en trempelkonstruktion
Trepasbue	Se bue

Triforium	Tre vinduer indskrevne i en bue
Triglyf	Tredelt plade i dorisk frise. Delingen sker ved hjælp af to hulsnit eller kannelurer lodret ned gennem pladen. Plade i en frise med tre lodrette snit
Trinfremspring	Se trappe
Tromle	Søjleskafter er undertiden sammensat af flere led, og et enkelt led kaldes en tromle. Det kan også være betegnelsen for den cylindriske del af en kolonneovn af keramik eller jern.
Trompe	Et halvcirkulært bueslag med smiget underside anbragt i et retvinklet murhjørne, så dette får en vis nichekarakter. Trompe fungerer gerne som overgang mellem et firkantet rum og et cirkulært kuppelhvælv, men kan også være bærende element for et hængetårn eller - anbragt under gulvplanet - for en hjørnekamin.
Trughvælv	Se hvælv
Trukket gesims	Se gesims
Trumeau	Murstykke mellem to vinduer - også kaldet murpille
Trykleje	Støtteflade, vederlag for bue eller hvælv. Buens nederste sten benævnes tryklejsten
Træ	<p>De træsorter, der i gammel tid mest blev brugt i husbyggeri, var eg og fyr. Egen er et langsomt voksende træ med et særdeles bestandigt ved, der, når en lagring har fundet sted, arbejder og svinder meget lidt. Det blæsende, meget omskiftelige danske klima, der har påvirket egen under hele dens langsommelige vækst, har gjort dens ved både sejt og hårdt, og dansk eg er uden sammenligning den bedste i verden.</p> <p>Allerede i middelalderen havde vi en betydelig eksport af egetømmer til lande, hvor der også voksede eg. Det danske tømmer blev så indsat på de mest udsatte steder, medens landets egne frembringelser blev brugt, hvor presset ikke var så stort. Eg er imidlertid oftest ret knortet af vækst, hvorfor det til tider har været vanskeligt at skaffe tilstrækkelig store rette stykker til bygningskonstruktionerne. Det er en af grundene til, at man ikke sjældent finder krumvokset tømmer i gamle huse. - En anden grund er, at krumvokset tømmer ofte er stærkere end retvokset, bl.a. egner det sig godt til skrå konstruktioner som stormbånd og andre stivere. Egen har kærneved og splintved, dette sidste har normalt ikke fundet anvendelse, da det er blødt og lidet modstandsdygtigt overfor gnavende insekter. Ellers byder egens store indhold af garvesyre på en udmærket beskyttelse, så længe garvesyren er i behold, angribes kærnevedet kun af egens borebille, men kalkning af egetømmer kan neutralisere garvesyren. Eg er ikke mindst blevet brugt til de ydre konstruktioner i bindingsværkshuse samt undertiden til loftsbjælker og gulvplanker, til døre, panelværk osv.</p> <p>Allerede i renæssancen var det almindeligst anvendte træ til f.eks. lofter og gulve, fyr. I begyndelsen var vi selv leveringsdygtige, men rovhugst ødelagde vore fyrreskovstrækninger, og snart måtte vi importere fra f. eks. Kalmar og fra østersøhavnene i Tyskland, Polen og Baltikum. Man kaldte under et tømmeret fra</p>

denne del af Østersøen for pommersk fyr, selvom det var vokset dybt inde i Galiziens skove og flådet ned til østersøkysten ad floderne. Kalmarfyr er ved fra gamle træer, det er rigt på harpiks og derfor meget bestandigt. Det har tydelige årer, kan levere store retvoksede længder og er sejt og smidigt. Den pommerske fyr fandtes forhen undertiden i enormt store dimensioner med en masse kærnetræ, der gav store retkantede bjælker, veddet har store årringe, der kan være på op til en halv snes centimeters bredde. Det er både sejt og hårdt træ og har en del store, langagtige knaster. Et minus ved pommersk fyr var, at træet havde en tendens til at revne, uden at dette dog anfægtede styrken. Det skal tilføjes, at såvel kalmarfyr som pommersk fyr voksede i de store vildskove. Det var kæmpetræer af stor ælde, og de findes ikke mere.

Elmetræ, som er tungt og hårdt, er blevet brugt i huse, men ikke i større omfang. Hasselkæppe og pilevidjer indgår i vendreværket i lerklinede bindingsværkstavl. Elletræ er undertiden brugt på steder, som er særlig udsat for fugt, f. eks. som fodremme i surt beliggende huse. Det har ligeledes fundet anvendelse til forskelligt tømmer i vandmøller. Årsagen er dets store fugtbestandighed, der gør, at der ikke går råd i det. I nyere tid er der kommet en del tømmer fra fjernere verdensdele til Danmark.

I det 19. århundrede tog skibe, som sejlede til Amerika således ofte douglasgran - også kaldet Oregon pine - med hertil i ballast, og der importeres også nu om dage en del af dette træ. Det er ingen fyr, så derfor er betegnelsen douglasfyr, som man ofte hører, fejlagtig. Douglasgran har kæmpevækst, ret hårdt ved, stærkt og ligevokset, farven er gullig, og årringene rødbrune. Det ridser og revner let, svindet er ret stort. Meget anvendt til finer- og snedkerarbejder.

Pitch pine, hvoraf kærnetræet bruges, er brunrødt, harpiksholdigt og fedtet - det er et fyrretræ. Det er i gode kvaliteter meget vejrbestandigt og syremodstandsdygtigt.

Fra Mellem- og Sydamerika er det hovedsageligt mahogni og palisander, man har fået. Mahogni er en hård og modstandsdygtig træsort, og f.eks. er den mørke San Domingo mahogni tillige meget tung. Mahogni arterne, som er af vekslende kvaliteter, er mest anvendt til indendørsarbejder. Palisander, som har et meget smukt ved, er hovedsageligt anvendt til fineringer, da det er meget kostbart. Mest yndet er nok Rio palisander. Fra Asien bør nævnes teaktræ. Det kan i farve variere fra strågul til brunt ofte med lysere og mørkere striber. Det er meget brugt til indvendige snedkerarbejder, men har først rigtig opnået udbredelse inden for de sidste 100 år. Endelig kommer der i dag fra Afrika en del forskellige typer hårde og tunge træsorter, som bl.a. finder en del anvendelse i parketgulve

Trækkebræt	Et optrækkerbræt
Trækkelægte	En lægte, ad hvilken det redskab trækkes, men hvilket gesims o.lign opsættes
Trådglass	Glas, hvori der er indstøbt tynde metaltråde, der holder på glasset i tilfælde af brud
Tunge	En udsmykning, der i dens aflange, tilspidsede form minder om en tunge. Ses ofte

udsavet på tømrer- og snedkerarbejder

Tværgavl	Gavl på langsiden af et hus siddende vinkelret i forhold til endegavlen
Tværpost	Se vindue
Tværsprosse	Se vindue
Tværtag	Se tag
Tysk bånd	Det samme som zigzag-frise eller takfrise med spidse trekantede tænder på række.
Tømmertal	<p>Nummerering af tømmerstykker, så de kan anbringes i rigtig rækkefølge i tømmerkonstruktionen. Forhen huggedes de ofte i træet med en tømmerøkse eller udstemmedes med et jern hvilket medførte, at krumme linjer ikke let lod sig fremstille. Derfor arbejdede man fortrinsvis med forenkede romertal og kombinerede måske med egnede bogstaver. I bindingsværk arbejder man med fag, og et fag består af en stolpe med dertil hørende løsholter, dokker, skråbånd, remstykker og hvad der ellers måtte være. Denne stolpe bærer fagets nummer, og de til den knyttede tømmerstykker har ligeledes fagets nummer samt numre, der angiver deres indbyrdes placering. Med næste stolpe begynder så næste fag og næste nummerering.</p> <p>Tilsvarende gør sig gældende i bulhuse, hvor bulfjælene foruden fagnummeret har nummer for rækkefølgen, hvori de skal placeres. Da man i huse bygget af egetræ ofte var afhængig af tømmer af forskellige længder og former, var det meget nødvendigt med en gennemført tømmernummerering, for det var sjældent, at et bestemt stykke tømmer kunne passe ret mange steder i konstruktionen.</p> <p>Man kalder også tømmer tallene for afbindingsnumre. Nogen faste grænser for, hvordan tømmermærkerne - eller tallene - har udviklet sig, er vanskelige at sætte, men indtil begyndelsen af 1600-årene arbejdede man mest med de middelalderlige punktmærker, der vel gerne sloges i med et lille jern. De kunne dog også slides ned i træet og fremtræde med smukt rundet bund som negative halvkugler.</p> <p>I renæssancen bliver det almindeligt at hugge romertal i træet, dog næppe direkte med øksen. Det er sandsynligt, at der også her har været brugt et jern. I 1720-40 bliver det almindeligt at skære numrene med et stemmejern. Nogen fast overgangsdato kan ikke gives. Det har varieret fra egn til egn</p>
Tøndehvælv	Et loftshvælv med halvcylindret form. Se hvælv
Tøndetag	Se tag
Tørkalk	Se læsket kalk
Tørmur	En tørtbygget mur

Tørtbygget	Om opførelsen af en tørmur
Tørvemønning	Se tag
Tårn	<p>Er opstået på grund af menneskers behov for at stige til vejrs og skaffe sig overblik. Først har man klaret sig med at kravle op på høje eller klatre op i træer. Begge dele kunne imidlertid være ret besværligt, hvorfor man valgte at bygge faste udkigssteder, hvortil adgangen foregik med stiger. Det bedre overblik medførte, at man også fra sådanne udkigssteder bedre kunne bekæmpe fjender, fordi det var lettere at overse deres bevægelser og tage sigte. Af samme grund blev tårnene foretrukne mål for angribere, og man kunne følgelig ikke nøjes med at lade dem fremstå som ret spinkle konstruktioner af træ.</p> <p>Der brugtes i begyndelsen stedse sværere tømmer, men træ er forholdsvis let at sætte i brand, og derfor gik man over til sten. Kernetårnene beregnet til såvel udkig som forsvar fandtes i middelalderen på de større herregårde og borge. Kärnan i Helsingborg er et udmærket eksempel på typen. Der var beboelsesrum i mange af disse forsvarstårne, som også kaldes barfred eller donjon eller - især de lidt mindre eksemplarer motte.</p> <p>Efterhånden blev kravene til en mere behagelig boligindretning større, og forsvarstårnene blev lidt lavere og rummeligere, men til gengæld rejstes der trappetårne, som sikrede en beskyttet forbindelse mellem etagerne, og som kendes i rund, firkantet og ottekantet form. Ligeledes kom der hjørnetårne, hvorfra man kunne beskyde hovedhusets sider, så angriberne ikke kunne komme ind under muren. I visse tilfælde er disse hjørnetårne konsolbårne og begynder først et stykke oppe på muren.</p> <p>De kaldes da hængetårne, og er de små og meget højtsiddende, benævnes de peberbøsser. Efterhånden som man begyndte at bygge flerfløjede anlæg omkring en gårdsplads, blev det også aktuelt med et porttårn med en gennemkørsel. Ved siden af de mere forsvarsprægede tårne har man kirketårne, som sikkert oprindeligt ligeledes har haft en vis fortifikatorisk betydning, men som siden blot bliver stedet, hvor kirkeklokkerne hænger samtidig med, at det gør tjeneste som kirkens vartegn.</p> <p>Rundkirkerne er i virkeligheden borge på linje med barfrederne, de har tjenestegjort som tilflugtssteder for den lokale befolkning i tilfælde af fjendtlige angreb. Siden bliver tårnene på såvel herregård som kirke rent civile, og for de førstnævnte vedkommende opgives de efterhånden helt. I det 19. århundrede vender tårne i nogen udstrækning tilbage med nygotik og nyrenæssance, hvor de bruges i både by og på land.</p> <p>Som et meget iøjnefaldende led i husets arkitektur er tårne ofte smukt udført og har måske dertil et festligt spir tækt med spån, skifer, bly eller kobber.</p>
Ubrændte lersten	Se lersten
Udfuge	Udfylde fugerne eller revner mellem mursten i en mur ved fugning
Udfugning	Om det i fugerne påsmurte materiale

Udfyldningsmurværk	Murværk, der udfylder tomme rum mellem bærende og støttende konstruktioner, men hvis tilstedeværelse ikke er påkrævet, for at konstruktionen kan blive stående, f. eks. udmuringer i bindingsværk.
Udglattet fuger	Se fuger
Udkastet	Mørtel kastet - beklasket - på mur eller loftforskalling med murske som det ujævne bindelag for puds.
Udkragning	En vandret bygningskonstruktion eller et øvre stokværk, som springer frem over det underliggende.
Udligger	Noget der går skråt eller vandret ud fra en hovedkonstruktion. Bl.a. betegnelse for vandret bjælke, der rager ud fra muren over en åbning i denne, f. eks. fra en luge i forbindelse med et hejseværk.
Udlusning	Se lusning
Udnyttelsesgrad	Se bebyggelsesprocent
Udrappe	Se rapning
Udskud	Betegnelse for en lavere udbygning, som skyder sig ud fra en bygning, og som dækkes af bygningens tag, der føres ned over den. I dette tilfælde det samme som, at lude. Udskud betegner ligeledes de sideskibe, der ligger uden for højremsstolperne i et højremshus
Udspare	At reservere, forbeholde en vis del af et rum eller en flade, så den ikke får samme behandling, som den øvrige del er gjort til genstand for. Det kan være en dekoration, der udelades, noget der får lov til at stå ubemalet, uudskaaret eller uudhugget
Udspække	Påføring af puds
Udstemning	Bearbejdning af træ ved hjælp af et stemmejern.
Udsæt	Lav udbygning på et hus - karnap.
Udtrin	Se trappe
Udveksling	Se vekselbjælke
Uglehul	Ventilationshul i gavlen af et hus. I dag oftest set i lader. Kaldes også skadegab. Se også ildsted
U-jern	Se profiljern
Underkarm	Se vindue
Underlagspille	Se gulvpille
Undermuring	Opførelse af murværk under stående bygningsdele for, at forstærke fundamentet.

Underskælle	Understrygning af tagsten
Understrygeske	Murerske til understrygning af tagsten
Understrygning	Strygning af fuger i tegltage indefra med mørtel, således at revner og sprækker tætnes. Indvendig påføring af kalkmørtel i mellemrummene mellem tagstenene
Valke	Pølseformede fortykkelser på f.eks. en gesims
Valmtag	Se tag
Vandbræt	Et vandret fortløbende skrånende bræt anbragt under vinduer eller på gavl, hvor det leder vandet væk fra murværket. Kaldes også sugfjæl og regnbræt
Vandfaldsfuge	En fuge der danner en skrå linje fra et punkt et stykke inde under den overliggende sten til den underliggende stens yderrand. Se fuger
Vandfast	Udsatte konstruktionsdele, der skal kunne tåle vand for at modstå påvirkning fra vejrliget eller fra husets våde rum, skal være vandfaste
Vandlås	U-formet bøjning, hvor vandet f.eks. fra en håndvask skal passere for at nå ud i afløbssystemet. Vandlåsen forhindrer lugte fra afløbet i at trænge ind i huset
Vandnæse	Profilert vandret stillet fremspring med skrånende overside og kelet underside. Vandnæsen tvinger nedløbende regnvand bort fra muren. Afleder vandet fra facaden og ses oftest dekorativt udført i smedejern
Vandrivning	En behandling af pudslagets overflade med vand og gnidning. Pudsning med rivebræt
Vandskuring	Også kaldet skuring. Behandling af murværk således, at stenenes konturer ses gennem et ganske tyndt pudslag. Fremgangsmåden er, at der udkastes et tyndt pudslag, som derefter trækkes af på ny med murskeen. Under stækning med vand skures der derefter med en mursten eller en sæk - sækkeskuring
Vandspyer	Også kaldet spygat eller gargoil. Et fra en tagrende vandret eller skråt udstående afløbsrør. I ældre byggeri, ofte formet som et fabeldyr eller som en anden grotesk figur. Bruges i stedet for nedløbsrør
Vange	Betegnelsen for fritstående mur. Endvidere sidestykke i en trappe. Se trappe
Vangesnirkel	Se trappe
Varmeegeninding	Installation, der ved hjælp af en varmeveksler kan udnytte spildvarmen fra en bygning. Eksempel er luften fra køkken og badeværelse, der udluftes mekanisk og passerer en varmegenindvindingsenhed, inden det kastes ud
Varmepumpe	Installation, der efter et princip som "et omvendt køleskab" kan udnytte varmeenergi fra jorden eller den atmosfæriske luft.
Varmesyn	I forbindelse med etablering af energibesparende foranstaltninger i ældre bygninger kan der foretages et varmesyn, hvor en energikonsulent gennemgår huset og herefter udarbejder en rapport kaldet varmesynsrapport om dets energitilstand. Rapporten beskriver også forslag til forbedringer og økonomien

forbundet med dette. Se også [energikonsulent](#)

Varmeveksler	Installation, der kan transportere varmeenergi imellem to uafhængige rørsystemer. Eksempler er udefrakommende fjernvarmevand, der passerer en varmeveksler, hvorefter husets eget varmerørsystem kan føre varmen til radiatorerne
Vaskere	En slags valke snoet af tang og brugt i tang tage på Læsøgårde. De er ca. 2 m lange, og til selve vaskeren slutter sig en hals, som er længere. Den vikledes man om den nederste lægte i taget, og når vaskeren hang tæt for ned - ned over muren - fortsattes der med en række, som bandtes til næste lægte - og så fremdeles 4-5 lægter op. Vaskere fungerede som en slags "stopklodser" så den opstablede tang på taget ikke skred. Ind imellem vaskerene anbragtes undertiden mindre gumlinger, der stort set snoedes efter samme princip.
Vederlag	Den flade, hvorpå en murbue, hvælving, bjælke, eller et stik hviler. Betegnelsen også brugt om fundamentet til et hus, om syldsten og om de sten, der er pakket omkring en jordgravet stolpe. Vederlaget for en bue kaldes også dens fødselslinje.
Vederlagsbånd	Se kragbånd
Vederlagsgesims	En gesims der markerer, hvor en bue eller en hvælving mødes med den bærende mur.
Vederlagshøjde	Eller vederlagslinje. Den højde hvori en buefod befinder sig. Se også bue
Vejrhane	Se vindfløj
Vekselbjælke	En tværbjælke, der ved åbninger i bjælkelag til skorstene og trapper er tappet ind i de nærmeste hele, gennemgående bjælker for at yde konstruktionen støtte. Kaldes undertiden alene veksler eller udveksling.
Vekselmure	Mure i vekslende skifter
Velle	Mindre stykker træ, ofte affald, fra en anden produktion, der finder anvendelse i byggeri.
Vellervand	En mur eller væg bestående af halm- eller risbundter sammenstampede med ler.
Vendetrin	Steder, hvor der kun er plads til korte og stejle trapper, har man undertiden benyttet vendetrin. Det er skæve trin som i en spindeltrappe eller vindeltrappe, men skiftevis højre- og venstrevendte og brugt i et lige trappeløb.
Vendisk forbandt	Se forbandt
Vendreværk	Fletværk bestående af lodrette stavrer - stejler eller støjler - imellem hvilke der er flettet med ris, vidjer eller simer. Ofte brugt som baggrund for opklining af lervægge i f.eks. bindingsværk.
Vestdansk ildsted	Se ildsted

Vibrering	Se beton
Vidje	Lige, smækker pilegren.
Viftehælv	Se hvælv
Vifteroset	Se roset
Viftevindue	Halvrundt vindue der af mange sprosser inddeles, så det kan minde om en udslået vifte.
Vindafstivning	En bygning er sikret mod påvirkning fra vindkraften. Sikringen kan foregå ved, at murede/støbte kerner eller vindkryds indgår i konstruktionen
Vindeltrappe	En trappe, der snor sig op i en spiral. Den har - i modsætning til spindeltrappen - ingen kerne. Vindeltrappen kræver mere plads end spindeltrappen, til gengæld kan trinene konstrueres, så de bliver bredere og mere bekvemme at gå på. Den smukkeste vindeltrappe herhjemme er nok den franske trappe, der findes på Overgaard ved Mariager fjord.
Vindfløj	Viser af vindretningen, ofte opbygget med et stationært horisontalt stillet kors, hvis arme peger mod hver sit verdenshjørne. Over dem en let drejelig viser med en fane, som vinden kan få fat i. Denne fane kan være udformet som en hane, og vindfløj kaldes da en vejrhane. Ofte er vindfløje meget smukt udformet. Materialet kan være smedjernet, men ikke sjældent er i hvert fald de bevægelige dele af f.eks. kobber for at undgå fastrustninger
Vindjern	Tværstænger af jern indsat i blyindfattede vinduer til støtte for de bløde blysprosser
Vindkryds	I skeletkonstruktioner uden murede kerner eller lignende anbringes stænger, der kan optage påvirkninger fra vindkraften
Vindovn	En ovn med egen indfyringslem og eget aftræk. I modsætning til bilæggerovn
Vindskede	De to skrå, kantstillede brædder, der i gavlen er sømmet på yderkanterne af et udhæng for at beskytte mod vind og regn
Vindue	Lysåbning i mur eller væg, oprindeligt med en træramme betrukket med dyrehinder, olieret papir eller lærred, eller med indsats af horn, tynd træspån, gennemskinnelige sten eller glas. Man kaldte også det gammeldags primitive v. for vindøje. Herhjemme vides glasvinduer at have været kendt omkring år 1200, måske har de dog sporadisk været i anvendelse godt 100 år forinden. De nævnes i forbindelse med den af Knud den Hellige opførte trækirke i Odense 1086. De første vinduesglas var ganske små og uensartede i tykkelse, og de måtte indfattes i bly, som er et fjøjligt metal. Kun den omgivende ramme var af træ, og for at afstive de bløde blysprosser satte man tværbjælker - såkaldte vindjern - over vindue fra rammekant til rammekant og fæstnede sprosserne til dem. Glassene blev skåret ud i forskellige former, men længe var den mest almindelige type ruden - som figuren ruder i kortspil. Det var denne figur, der gav glasskiverne til

vinduer betegnelsen ruder - også når formen ikke er rudens.

De ældste vinduer var næsten alle meget små, men i kirkerne kunne der undertiden gøres undtagelser, og de store vinduer måtte da deles op af et kraftigt bærende stavværk - ofte muret afformsten. Et sådant vindue kaldes et stavværksvindue. I mere almindelige vinduer kunne man vælge at dele fladen lodret igennem med en kraftig støtte, som kunne være af sten eller træ. Den kaldes en post, og da den står lodret, bliver det til en lodpost. Et sådant vindue benævnes også et torammet vindue. Det kunne gøres firerammet ved, at konstruktionen udvidedes med en tværpost, så man fik et korspostvindue.

I det 19. og 20. århundrede har en særlig type korspostvinduer været meget udbredte. Korset har her nogenlunde samme facon som korset i vort flag, hvorfor vindue kaldes Dannebrogsvindue. Indtil slutningen af 1600-årene var vinduer med blysprosser den eneste mulighed. Derefter blev glaskvaliteten efterhånden så meget bedre, at man kunne gå over til vinduer med træsprosser, i lang tid endnu med ret små rektangulære ruder kaldet palærunder. Samtidig voksede vinduerne meget i omfang, så boligerne blev lysere. Større ruder kom dog stort set først til i det 19. århundrede. For at holde glassene fast i træsprosserne blev de først stiftede i en fals, og dernæst blev der lagt kit i denne for at gøre konstruktionen tæt, heraf kitfals. Der er adskillige særbetegnelser på vinduer - se f.eks. under [flagermusvindue](#), [skydevindue](#), [lunette](#) og [viftevindue](#).

Et almindeligt vindue er opbygget med fire karmstykker, overkarm, underkarm og sidekarme. Hertil kommer rammestykkerne - den bevægelige del - med kitfals og ruder, evt. sprosser. De vinkelformede beslag, der dels er med til at holde rammerne sammen, og som dels bærer det hængsel, hvormed vinduet fastholdes til karmen, kaldes hjørnebåndsbeslag. Tappen på karmen kaldes rumpestabel. Ydermere er der vindueskroge eller anverfere, og længere stormkroge, der kommer i brug, når vinduet skal fixeres i åbenstående stilling. Et vindue kan være side-, bund- eller tophængt, alt efter hvilken side hængslerne, der holder vinduesrammen, sidder i.

Vinduesblænding Murblænding, hvori et vindue er anbragt.

Vinduesbryn Se [bryn](#)

Vindueskarm Se [vindue](#)

Vindueskrog Se [vindue](#)

Vindueskurv En smedet jernkurv - et gitterværk med fremstående sider - der er sat foran et vindue for at beskytte mod indbrud, overfald på huset etc. Det er konstrueret således, at der er plads til, at mennesker inde i huset kan stikke hovedet frem i kurven og orientere sig om, hvad der sker ude til siderne. Et smukt eksempel på en vindueskurv findes på Frederiksborg slots kirkefløj ud mod den indre slotsgård. Det er smedet af Chr. IV's hofsmed, Caspar Fincke.

Vinduesrose Eller rosevindue. Cirkulært vindue med dekorativt sprosseværk og evt. med glasmalerier

Vinge	Betegnelsen kan dække en sidefløj i et bygningsanlæg samt et trædække for overdelen af karmen til et buet vindue. De faste flankestykker - ofte rigt ornamenterede - på renæssancens altertavler kaldes vinger, og tilsvarende flankestykker på gavle, kaminoverdele etc. fra renæssance og bruskbarok benævnes også undertiden vinger
Vingetegl	Se tegl
Vinkelryksten	Tagsten med vinkelform til, at lægge på rygning.
Vinkeltag	Se tag
Vinyl	Fællesbetegnelse for visse termoplastiske stoffer. Kaldes også polyvinyl. Mest kendt er polyvinylklorid (PVC) og poly-vinylacetat (PVA). PVC anvendes eksempelvis i svejsbar banevare som gulvbelægning i baderum.
Virke	Se forbandt
Volut	Spiralrullet ornament på søjlekapitæler, konsoller, gavle etc. Et dekorativt led der enten er spiral- eller rulleformet
Volutbøjle	En anden betegnelse for volutkonsol, der f. eks. kan være formet som et akanthusblad, der ruller om i en volut. Voluthylde og volutknægt er ligeledes identiske med volutbøjle.
Voluthylde	Se volutbøjle
Volutknægt	Se volutbøjle
Volutkonsol	Konsol hvis sider er udformet som en volut, hvad enten det er med en oprullet kant eller som et oprullet akanthusblad
Vrængmaske	Ornamentalt meget brugt i flere stilarter, dog hyppigst i renæssance og bruskbarok, hvor de har en udpræget dæmonisk karakter med træk, der forløber ud i bladværk eller brusket ornamentik. Vrængmasker er ikke sjældent blevet anvendt over vinduer, som det bl.a. ses på herregårdene Lindenberg og Voergaard. Blandt borgerhuse, hvor sådanne optræder, kan fremhæves Jens Bangs Stenhus i Aalborg
Vulst	Se profilvulst
Vulstbræt	Bræt med en vulstet profil, ses f.eks. i barokgerichter, hvor de meget høje vulster undertiden er limet på.
Vulstforbandt	Se forbandt
Vægfliser	Her i landet stort set altid kvadratiske keramikfliser af lertøj - eller oftest - af fajance. I modsætning til kakler har vægfliser ingen fals på bagsiden, men de kan være udstyret med relief på forsiden, og især danske vægfliser kan opvise relieffigurer. St. Kongensgade-fabrikken og Blåtårns fabrikken havde begge en ret betydelig produktion af relieffliser med hjørnemotiver i form af kvartstjerner og en dekoration bestående af et plantemotiv, en fugl eller en fisk. De fleste af disse vægfliser står alene med hvid tinglasur og ingen bemaling. Dette er den mest

særprægede danske indsats på området. Ellers er det stort set den hollandske flisefabrikation, der har sat sit præg på, hvad der kan opvises på fliseområdet herhjemme, hvad enten det nu drejer sig om importerede hollandske eksemplarer eller om dansk fremstillede vægfliser, der kopierer de hollandske. Inden for gammelt dansk område præsterede Kellinghusen også markante vægfliser, der i væsentlig grad afveg fra de nederlandske - blandt de almindeligste er mangane - brunlilla - fliser med et gult skråbånd fra et hjørne til et modstående og med en slyngende grøn ranke i det gule. De hollandsk fremstillede eller inspirerede vægfliser har blå eller - fra ca. 1730 - tillige manganfarvede dekorer. De har et lille hjørnemotiv og dernæst et hovedmotiv, der enten er frit eller indtegnet i en cirkel. Man har vægfliser med soldater, med dyr og fugle, med legende børn, fabelvæsener, landskaber, skibe og meget mere, og blandt de tidligste eksemplarer, vi kan opvise, er nogle polykromt bemalede, hvilket vil sige, at der er brugt flere farver, ofte gul, orange, grøn og blå. De første vægfliser af fajance optræder herhjemme omkring 1600. Det er især i byerne i Sønderjylland, på Amager og i enkelte kystegne, man træffer de hollandske vægfliser. De danske er overalt sjældne. I nyere tid limer man almindeligvis vægfliser op på et plant underlag

Vælsk gavl	Ordet vælsk henviser altid til forbindelse med det sydeuropæiske, for det meste med Italien. Vælske gavle er inspireret af den italienske renaissance, den er rigt svunget, og gesimser tillige med nicher deler fladen op. Gavlen kan være med svungne og knækkede sandstensbånd, der skærer sig gennem fladen, ligesom der ofte vil være sandstensafsats på kammene og måske kugler eller fialer til at pynte op på disse afsats. Især på Fyn ses vælske gavle med kvadermuringer.
Vælsk kuppel	Se kuppel
Vårtræer	Se tag
Wan li ornament	Se mæander
Zig-zag frise	Murfrise i zig-zag forbandt
Zigzagforbandt	Se forbandt
Z-jern	Se profiljern
Ædelpuds	Puds der fremstilles med farvede sten
Æggestav	Ornamentfrise, der kan være malet, hugget eller skåret, og består af et ægglignende led mellem blade. Der kan være flere eller færre blade omkring det midterste. Oprindeligt er æggestave et bladornament, og "ægget" er faktisk også et blad. En profil der er sammensat af ægglignende led
Æselrygbue	Se bue
Ølandssten	Kalksten af okseblodsfarve eller grå til gråliggrøn kulør. Den er ret hård og slidstærk, men tillige noget skør og knækker let. Den anvendes meget til gulve og har været brugt til gulvfliser siden middelalderen. Ofte er der i den indesluttet ortoceratitforstening, der tegner sig i stenen som spidser af forskellig længde

og bredde samt med buede vægge opdelt i kamre. Se også sandsten.

Øre	Forkrøpning for oven på f. eks. gericht fra barokken. Ører kan også være opbygget af profilerede lister på fyldinger og ses udført i sten på vinduesomramninger eller ved udvendige lisener
Øreflip-volut	En normal volut er en fast og jævnt oprullet spiral, hvorimod øreflip-volut, som anvendtes i bruskarokken, er noget fladtrykt, og oprulningerne kan være forskudt fra deres normale leje, så det hele nærmest kommer til at minde om en tilfældigt oprullet høvlspån, der endda har været trådt på, eller om en øreflip.
Ørelisén	I modsætning til en almindelig lisén udvides disse øverst som en slags "ører". Se lisén
Øsken	En tap, et søm, en skrue etc. endende i en ring, hvori en krog kan gå ned, eller hvortil noget kan fastbindes og dermed sammenholde en konstruktion.
Østdansk ildsted	Se ildsted
Øverste stue	Se storstue
Ådring	Bemaling udført således, at strukturerne i et stykke træ efterlignes. Undertiden brugt som erstatning for en kostbar finering, men også anvendt rent dekorativt på døre, paneler etc.
Ås	Vandret liggende, bærende tømmer under tagfladen. Åsen indgår i forskellige tagkonstruktioner, bl.a. i sulehuse, hvor den hviler på høje stolper, suler. I tungt belastede tage som f.eks. de græstørvstage, der forekom i de gamle danske områder øst for Øresund, havde man gerne tre åser, en i midten og en halvt nede på hver af siderne. Åsen hviler her på husets gavltrekanter. Åsen kaldes også for åsbjælke. Anvendes i dag i forbindelse med almindelig tagbeklædning, hvor spærafstanden er stor.
Åsbjælke	Se ås
Åslægter	Også kaldet sideåse. Lægter i tykkelse som en ås.